

**TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**DEMOKRAT PARTİ İKTİDARINDA HÜKÜMET-BASIN
İLİŞKİLERİ
(1950-1957)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Naim ARIKANOĞLU**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Yüksel NİZAMOĞLU**

Ankara-2014

**TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**DEMOKRAT PARTİ İKTİDARINDA HÜKÜMET-BASIN
İLİŞKİLERİ
(1950-1957)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Naim ARIKANOĞLU**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Yüksel NİZAMOĞLU**

Ankara-2014

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI

Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

27/06/2014

Naim ARIKANOĞLU

ONAY

Naim ARIKANOĞLU tarafından hazırlanan “*Demokrat Parti İktidarında Hükümet-Basın İlişkileri (1950-1957)*” başlıklı bu çalışma, 27.06.2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mahmut AKPINAR

Doç. Dr. Ercan SANCAK

Yrd. Doç. Dr. Yüksel NİZAMOĞLU

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında 1950-1957 yılları arasındaki DP (Demokrat Parti) ile basın arasındaki ilişkiler Cumhuriyet gazetesi ve Milliyet gazeteleri ile iktidarın yayın organı olan Zafer Gazetesi ve CHP (Cumhuriyet Halk Partisi)'nin yayın organı Ulus gazetesi üzerinden incelenmiştir. 1957-1960 arasındaki dönem darbe öncesi bir dönem olduğundan ve ayrıca ele alınmasının uygun olacağı düşünüldüğünden bu çalışmada incelenmemiştir.

Giriş bölümünde, basının toplum üzerindeki etkileri, gazetecilik çeşitleri ve Türk gazetecilik tarihi yer almaktadır. Birinci bölümde, 27 yıl boyunca tek partili dönemde mücadele vermiş olan basının durumu, karşılaştığı zorlukları ve 1946 yılında kurulan DP'nin 1950 yılına kadar olan basın politikaları ele alınmıştır. İkinci bölüm de ise 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti'nin 1954 yılına kadar olan ilk döneminde basın ile ilgili politikasının meydana gelen iç ve dış gelişmeler kapsamında nasıl etkilendiği incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise 1954 seçimleri ile tekrar iktidar olan DP'nin 1957 yılına kadar olan ikinci dönemdeki basın politikalarının nasıl değiştiğini, bu değişime sebep olan unsurları, çıkarılan basın kanunları ve bununla birlikte açılan basın davaları incelenmiştir.

Bu tez çalışmasını yaparken Ulus, Cumhuriyet, Zafer ve Milliyet gazetelerinin arşivlerinden, TBMM tutanakları ve Başbakanlık Cumhuriyet arşivlerinden yararlanılmıştır.

Demokrat Parti dönemine yönelik pek çok araştırma yapıldığı halde, DP iktidarındaki hükümet-basın ilişkileri üzerine yapılmış çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Özellikle 1950-1957 yıllarını kapsayan döneme yönelik yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu konuda daha önce "*Çok Partili sistemin İlk Dönemlerinde Basın ve Basın Özgürlüğü (1946-1954)*" başlıklı yüksek lisans tezi hazırlanmış, bunun dışında daha çok makaleler şeklinde çalışmalar yapılmıştır. Bu tezde yapılan çalışma ile bu eksikliğin giderilmesi hedeflenmiştir.

Çalışmalarım boyunca bilgi ve deneyimleriyle yoluma ışık tutan, bana eksikliklerimi gösterip onları tamamlayabilmem için sabırla yardımcı olan değerli hocam ve tez danışmanım, Turgut Özal Üniversitesi Öğretim Üyesi Sayın Yrd. Doç. Dr. Yüksel Nizamoğlu'na, Milli Kütüphane, Başbakanlık Cumhuriyet arşivleri, Üniversitemiz kütüphanesinin çalışanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca aileme ve tezimi hazırlarken bana yardımcı olan eşim ve çocuklarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

ARIKANOĞLU Naim. Demokrat Parti İktidarında Hükümet-Basın İlişkileri (1950-1957), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.

Türk demokrasi tarihinde 1950-1957 yılları arasındaki Demokrat Parti dönemi oldukça önemlidir. 27 yıllık tek parti döneminden çok partili siyasal yaşama geçilen bu dönemde, toplumda ve siyasette hızlı değişimler meydana gelmiştir. Bu tez çalışmasında basına daha fazla özgürlük ve demokrasi vaatleri ile 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti'nin basına yönelik faaliyetlerinin neden değiştiğini ve bu değişime neden olan iç ve dış politikadaki gelişmeleri ifade edilecektir. Daha sonra DP'nin muhalif basını kontrol altına alabilmek için ne tür yasal düzenlemeler yaptığını, basın yayın organlarına ve gazetecilere verilen cezalar ile iktidar yanlısı basına sağlanan avantajlardan bahsedilecektir. Bu tespitler için basın iktidar ilişkileri kapsamında dönemin en etkin gazetelerinden olan Ulus, Cumhuriyet, Zafer ve Milliyet gazeteleri üzerinden inceleme yapılacaktır.

Yapılan bu incelemeler ve çalışmaların sonucunda tek parti döneminde basının verdiği hak ve özgürlük mücadelesinin DP döneminde de sağlıklı bir zemine oturmadığı görülmektedir. DP'nin ilk döneminde basın ile olan iyi ilişkileri daha sonra kesilen dış yardımlar ile birlikte yaşanan ekonomik sıkıntılar ve dış politikadaki olumsuz gelişmelerin iç politikayı etkilemesi ile basın ve iktidar arasında olumsuz bir havanın oluşmasına sebep olmuştur. Çıkarılan basın yasaları ile basın disiplin altına alınmak istense de buna direnen basın yayın organlarının kapatılma ve hapis cezaları ile karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Çıkarılan bu kanunlar ile iktidarın basın üzerinde bir baskı rejimi kurmak istediği anlaşılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Demokrat Parti, Basın, Basın Özgürlüğü, Sansür.

ABSTRACT

ARIKANOĞLU Naim. The Relationships Between Democratic Party Government and The Press (1950-1957), Master Thesis, Ankara, 2014.

In the history of Turkish democracy, 1950-1957 era of Democratic Party is highly crucial. Many political and social changes took place during this period after CHP's 27-year being in power. This study will focus on why DP changed its policies towards the press while it had promised to give more freedom during its opposition period between 1946 and 1950. This study will also focus on what kind of legislations the DP had made to take control of the opposing press, what penalties it gave them and what kind of advantages it provided for the supporting ones. In order to strengthen the thesis, the most influential newspapers of that era such as Ulus, Cumhuriyet, Zafer and Milliyet will be analyzed deeply.

It is inferred from the data collected and process that the press's struggle for its rights and freedom was not soundly based and the desired results were not reached. DP had positive relations with the press at the beginning but in the following era, a series of events came into existence which changed the Party's attitudes radically. Namely, the economic support by the superpowers such as the US were cut, financial problems in the economy emerged, some negative results in foreign policy affected the country and the policies, which also affected the Party's attitudes and approaches towards the press. Even though the press was aimed to be disciplined with the legislations, the opposing press faced the jeopardy of being closed down. With these policies, it could be said that the DP government revealed its intention to take the press under their control clearly.

Key Words : Democrat Party, The Press, Press Freedom, Censorship.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
TABLolar	viii
GİRİŞ	1

BÖLÜM I

DEMOKRAT PARTİ YÖNETİMİ ÖNCESİ BASIN İKTİDAR İLİŞKİLERİ (1831- 1950)

1.1. Osmanlı Döneminde Basın (1831-1918).....	6
1.2. Mütareke ve Kurtuluş Savaşı Dönemi Basını, (1918-1923).....	10
1.3. II. Dünya Savaşı Yıllarında Basın.....	13
1.4. Çok Partili Döneme Geçişte Basın İktidar İlişkileri (1946-1950)	14
1.5. Dönemin Öne Çıkan Gazeteleri	17

BÖLÜM II

1950-1954 DÖNEMİNDE DEMOKRAT PARTİ-BASIN İLİŞKİLERİ

2.1. Demokrat Parti'nin İktidara Gelmesinin Basındaki Yankıları.....	20
2.2. Demokrat Partinin Basın İle İlgili Politikaları	23
2.3. Demokrat Parti İle Basın Arasında Gerginliklere Neden Olan Gelişmeler	32
2.3.1. Ekonomik Nedenler	33
2.3.2. İç Politikadaki Gelişmeler.....	36

2.3.3. Dış Politikadaki Gelişmeler	42
2.3.3.1. Kore Savaşı	43
2.3.3.2. NATO'ya Girme Çabaları.....	46
2.3.3.3. Balkan Paktı	49
2.3.3.4. Bağdat Paktı	51

BÖLÜM III

DEMOKRAT PARTİ VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ TARTIŞMALARI

(1954-1957)

3.1. Basın Üzerindeki Denetimlerin Artması	55
3.1.1. Basına Uygulanan Baskılar	55
3.1.2. 6-7 Eylül Olayları ve Basına Uygulanan Sansür	60
3.1.3. Basın Özgürlüğünü Sınırlayan Yasal Değişiklikler	67
3.2. Basına Uygulanan Cezai ve Ekonomik Baskılar	75
3.2.1. Basına Uygulanan Cezalar	75
3.2.2. İktidar Yanlısı Basına Sağlanan Avantajlar	82
SONUÇ	87
KAYNAKÇA	91
TBMM ZABIT CERİDELERİ KANUNLAR VE TUTANAK DERGİLERİ	101
GAZETELER	102

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CHF	: Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
DP	: Demokrat Parti
HP	: Hürriyet Partisi
MP	: Millet Partisi
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı
SCF	: Serbest Cumhuriyet Fırkası
SSBC	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TABLÖLAR

Tablo 1: İdare-i Örfiye Kumandanlığı Kararıyla Kapatılan Gazeteler	76
Tablo 2: 1958-1960 Yılları Arası Zafer ve Ulus Gazetelerine Verilen Resmi İlan ve Reklam Tutarları	84
Tablo 3: 1950-1959 Yılları Arasında Gazetelere Verilen Resmi İlan ve Reklam Tutarları	84
Tablo 4: 1943-1990 Yılları Arasında Gazetelere Verilen Resmi İlan ve Özel Reklam Harcamaları	85

GİRİŞ

Günümüz dünyasında iletişim kurumları bir taraftan toplumsal alanı tanımlarken diğer taraftan da bu toplumun şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca siyasal yapının oluşumuna da etki eder. Basın sadece yaşanan olayları haber vermekle kalmaz, aynı zamanda toplum ile yöneticiler arasında önemli bir köprü görevi yapar. Alınan siyasal kararlar insanların yaşam alanlarını birçok yoldan etkiliyor olsa da genelde bu siyasi konular toplum tarafından anlaşılması zor ve sıkıcı olarak görülmektedir. Basın bu anlaşılması zor ve sıkıcı gelişmeleri toplumun anlayabileceği bir şekilde sunarak onların daha duyarlı hale gelmesini sağlar.¹

Basının her zaman toplumun ihtiyaç ve isteklerini objektif bir şekilde yöneticilere aktaramadığı gibi yöneticilerin icraatlarını da olumlu ve olumsuz bütün yönleri ile ele alarak topluma tam olarak aktardığı da söylenemez. Dünyanın hemen her yerinde basın, toplum ile siyasi iktidar arasında köprü vazifesini yerine getirirken sahip olduğu siyasi, sosyal, ekonomik ve ideolojik kaygılardan ötürü objektiflik ilkesinden uzaklaşabilmektedir.²

Demokrasilerde anayasa ile güvence altına alınan basın hürriyeti az gelişmiş demokrasilerde çıkar ilişkileri ve baskılardan fazlaca etkilenmektedir. Az gelişmiş demokrasilerde devletler, basını toplumları istedikleri şekilde yanıltma ve kendi politik düşünceleri çerçevesinde yönlendirmede önemli bir araç olarak görmekte ve bunu etkin olarak kullanmaktadır. Bu durum basın ve siyaset kurumu arasında etik bir ilişki olması gerekliliğini ortaya koymuş ve siyasal iktidarın basını kontrol etme çabalarına karşın, basının kamuoyunu özgürce oluşturabilme ve resmi kişileri, kurumları, kararları eleştirme ve tartışma özgürlüğüne sahip olma çabası, “Basın

¹ Bernard Berelson, (1985). “*Gazetesiz Kalmak Ne Demektir*” Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş, III. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları, s.141-142..

² Ahmet Oktay, (1987). Toplumsal Değişme ve Basın, İstanbul,Bilim, Felsefe, Sanat Yay., s.14.

Özgürlüğü”nü gündeme getirmiştir.³ Haber verme, kamuoyu oluşturma ve aydınlatma, denetim ve eleştiri, eğitim ve eğlendirme gibi değişik görevleri olan basın bunları tam olarak gerçekleştirebilmesi için özgür olması gerekir.

Bazı iktidarların güçlü olduğu dönemlerde özgür bir basından ziyade güdümlü bir basının oluşturulması için çalıştıkları bir gerçektir. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu durum açıkça gözlenebilmektedir. 2012 yılında yaşanmış olan Libya’daki yönetim değişikliği öncesi ve sonrasında ki basının tutumu bu duruma güzel bir örnektir. İktidarın basını kontrol etme çabası basın tarihi kadar eski bir olgudur.

Siyasal iktidarlar sahip oldukları gücü ekonomik veya politik nedenlerden dolayı kaybetmeye başladıklarında, toplum ile iktidar arasında köprü vazifesi gören ve politikacıların icraatını kontrol edip halka haber veren basına yönelik daha yaptırımcı bir tavır sergilerler. Böyle dönemlerde basın ve iktidar arasındaki çekişmeler oldukça artmakta ve her iki tarafında ilkesel duruşları kaybolmaktadır. Marshall yardımlarının kesilmesi ile ekonomik olarak zor durumda kalan Demokrat Parti’nin basın politikalarında ki müdahaleci yaklaşımının ortaya çıkması bu teze güçlü bir örnektir. Genellikle siyasal gücün kaybolması basına karşı daha müdahaleci bir yaklaşım sergilenmesine sebep olur.

Bir iletişim aracı olarak kullanılan gazete de toplumun gözü ve kulağı gibi işlev görür. Dünyadaki bütün gelişmeleri anlaşılır bir şekilde topluma aktaran ve toplumun sesini siyasi iktidara duyuran en önemli müesseselerden biri olan gazete, politikacıların icraatını kontrol eder ve halka haber verir. Aynı zamanda bir kültür aracıdır.⁴

Dünya gazeteciliği dört şekilde faaliyet gösterir. Bunlardan ilki olan Haber Gazeteciliği genelde kar amacı güder. Bundan dolayı siyasi bir yanı yoktur. Toplum

³ Nilgün Gürkan, (1998). *Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*, İstanbul, İletişim Yayınları, s.16-17.

⁴ Bernard Berelson, (1985). “*Gazetesiz Kalmak Ne Demektir*” Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş, III. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları, s.142.

içindeki olup bitenleri insanlara duyurarak faaliyet gösterir. Asıl gaye para kazanmaktır. İkinci gazetecilik çeşidi ise parti gazeteciliğidir. Bu gazetecilik anlayışı bir takım doktrinlere dayanmaktadır. Özellikle on dokuzuncu asırda Liberalizmin karşısına Sosyalizmin çıkması ile sağ ve sol akımlar oluştu. Böylelikle bazı gazeteler sol partilere, bazı gazeteler de sağ partilere daha yakın bir duruş sergilediler. Partiler de iktidara gelmek için önemli bir vasıta olarak gördükleri gazetelere daha fazla destek vererek onların yanında olduklarını hissettirmişlerdir. Üçüncü bir gazetecilik şekli ise Fikir Gazeteciliğidir. Fransız ihtilaliyle başlayan bu gazetecilik demokrasi, hürriyet ve milliyet fikirlerinin savunulduğu bir gazetecilik anlayışını benimsemiştir. Fikir gazeteleri insanlar tarafından genellikle sıkıcı olarak görülen, ancak bilinmesi ve öğrenilmesi gerekli olan haberleri belirli bir görüş çerçevesinde topluma bildirir. Dördüncü gazetecilik şekli olan Rejim Gazeteciliği ise devrim yaparak yönetime gelmiş olan siyasi iktidarın ayakta durmasını sağlamak için amaç ve menfaatlerine uygun hareket eden gazetecilik çeşididir. Bundan dolayı siyasi iktidar ne yaparsa yapsın onu övgü ile anlatır ve muhalefete yer vermezler.⁵

Dünyada ilk günlük gazete 1660 yılında Layıpziger Zaytung adıyla Almanya'da çıkmaya başlamıştır. Daha sonra 1702'de Daily Courant adındaki günlük gazete Londra'da daha gelişmiş olarak çıkmaya başladı. 17. asırda bu şekilde başlayan gazetecilik Fransız İhtilalinden sonra daha da gelişerek bugünkü halini aldı. Avrupa'da gelişen matbaacılık ve hürriyet fikri, gazetelerin daha fazla satılmasına sebep oldu. Fransızlar tarafından matbaa mürekkebinin bulunması ile gazetelere resimler basılmaya başlandı. Telgrafın bulunması ile de haberler daha kolay alınmaya başlanmış oldu. Matbaanın gelişmesi ile birlikte artan kâğıt fabrikaları gazetelerin dünyada hızla yayılmasını netice verdi.⁶

Türkiye'de ilk resmi gazete 1831'de haber gazeteciliği şeklinde yayınlanmıştır. 1840'da özel olarak çıkan gazeteler ise fikir gazeteciliği şeklinde yayınlanmışlardır. Gazeteler sansüre maruz kalınca fikir gazeteleri Avrupa'da

⁵ Enver Behnan Şapolyo, (1971). *Türk Gazeteciliği Tarihi Her yönüyle Basın*, Ankara, s.6-9.

⁶ Şapolyo, a.g.e., s.11-17.

çıkarılmaya başlanmış ve hürriyet rejimini müdafaa etmişlerdir. Tercüman-ı Ahval gazetesi Türkiye'deki önemli fikir gazetelerindendir. İkinci Meşrutiyet döneminde ise parti gazeteciliği ön plana çıkmış ve muhaliflere göz açtırmamıştır. Cumhuriyet dönemi basını ise fikir ve içtihat gazeteciliğinin yanında haber gazeteciliği şeklinde yayın yapmıştır.⁷

Türk basını 1950 yılına kadar birçok alanda Fransız basınından etkilenmiştir. Fransız basını, devletin halka kendini anlatma isteğinden doğmuştur. Hür basının görevi, kamuoyunun düşüncelerini yansıtmak olduğu halde, Fransız basını yazarlar tarafından baskı altına alındığı zaman da, hür iradesiyle hareket ettiği zamanlarda da açıklanamayan kaynaklardan menfaat sağladığı için '*Kamuoyu Yapmak*' görevini de yapmıştır. Fransız basınının aksine Amerikan basını devlet ve halkın aynı duyarlılıkla korunması gerektiği ilkesini benimser. 1791 yılında Amerika Birleşik Devleti (ABD), yaptığı değişiklik ile anayasasına kongrenin basın ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan bir yasa çıkaramayacağı hükmünü koymuştur.

İlk Türk gazetesi II. Mahmut'un emriyle 11 Kasım 1831 yılında Takvim-i Vakayi adı ile çıkmaya başlamıştır. Türk gazetecilik tarihi 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile başka bir devre girmiş, Avrupa ile sıkı temaslara geçen gençler Batı medeniyetleri ile tanışmış ve sosyal meseleler ile daha fazla ilgilenen bir aydın grubu yetişmiştir. Ayrıca Demokrasi, Milliyet ve Hürriyet fikirleri Türk siyasi hayatında yeni kavramlar olarak ortaya çıkmıştır.

Bu fikirlerin gazetelerde yer alması ve hükümdarların icraatlarının eleştirilmesi basına baskıyı da beraberinde getirmiştir. Bundan rahatsız olan bazı aydınlar gizli cemiyet kurdular. Bunlardan ilki daha sonra Jön Türklere kadar uzanacak olan içlerinde Namık Kemal, Şinasi, Refik Bey gibi aydınlarında bulunduğu Yeni Osmanlılar Cemiyetiydi. Cemiyet fikirlerini yaymak için gazeteler çıkarıp bunların halka ulaşmasını sağlıyordu. Şinasi'nin 1861'de kurduğu daha sonra

⁷ A.g.e., s.10.

baş yazarlığını Namık Kemal'in yaptığı Tasvir-i Efkâr gazetesi, Ali Suavi'nin Muhbir gazetesi gibi gazeteler o dönemin en etkili gazeteleriydi.

Daha sonra çıkan Tercüman-ı Hakikat ve İkdâm gazeteleri gibi birçok gazete Sultan Abdülhamit döneminde politikadan daha ziyade haber gazeteciliği ve fikir gazeteciliği şeklinde yayın hayatını sürdürdüler.⁸ Bu yayın politikalarını yayında buldukları süre boyunca etkili bir şekilde uygulamışlardır. Bu gazetelerinin en önemli yazarları Ahmet Mithat ve Ahmet Cevdet'tir.⁹

İkinci Meşrutiyetin ilanına kadar yayınlanan gazetelerin sayısında bir azalma görülmektedir. İkinci Meşrutiyetin ilanı ile birlikte basında yeniden bir canlanma olur. Meşrutiyetin ilk döneminde hükümetin otoritesi zayıfladığından gazetelerde her türlü yayın yapılıyor ve birçok yeni gazete çıkarılıyor ve kısa bir süre sonra yürütülemediğinden kapanıyordu. Azınlıklar da bunu fırsat bilerek birçok gazete çıkardılar. Artık Meşrutiyetin ilanına sebep olan İttihatçılar bile duruma hakim olamıyorlardı. 1909 yılında 31 Mart Vakası ile birlikte Tanin ve Şuray-ı Ümmet gazeteleri yağma edildi. Milli Mücadelenin başlaması ile birlikte Milli Mücadeleyi destekleyen gazetelerin sayılarında bir artma gözlenmektedir.¹⁰

Cumhuriyetin ilk yıllarında basına karşı daha özgürlükçü bir anlayış benimsenmiştir. Ancak daha sonra gelişen olaylar basın özgürlüklerinin kısıtlanmasına sebep olmuştur. 1925 yılında çıkarılan Tahrir-i Sükûn Kanunu ile muhalif olan basın kapanma ile yüz yüze kalmıştır. Muhalif olan gazeteciler kurulmuş olan İstiklal mahkemelerinde yargılanmış, 1931 yılında çıkarılan Matbuat Kanunu ile de gazetelerin kapatılmasına gerekçe hazırlanmıştır. 1938 yılında çıkarılan basın kanunu ile gazete çıkarmak banka garantisi ve hükümetten onay alma zorunluluğuna bağlanmıştır.

⁸ Kenan Akyüz, K. (1969). Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, *Türkoloji Dergisi*, C. II, S. 1, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, s.123.

⁹ Hıfzı Topuz, (1996). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Gerçek Yay., s.47.

¹⁰ A.g.e., s.170-175.

BÖLÜM I

DEMOKRAT PARTİ YÖNETİMİ ÖNCESİ BASIN İKTİDAR İLİŞKİLERİ (1831- 1950)

1.1. Osmanlı Döneminde Basın (1831-1918)

II. Mahmut öncesi halk ile devlet arasındaki iletişim fermanlarla gerçekleşiyordu. Osmanlı topraklarında yayımlanan yarısı Türkçe, yarısı Arapça olan ilk Türkçe-Arapça gazete 1828'de Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından Kahire'de çıkarılan Vakayi-i Mısriye gazetesidir. Bu gazeteden üç yıl sonra ise 1831'de II. Mahmut'un buyruğuyla kurulan Takvim-i Vakayi gazetesi devletin resmi gazetesi olarak yayın hayatına başladı. Gazete, devletin politikalarını halka ulaştırmak için ulaklar vasıtası ile mahalli yöneticilere kadar ulaştırılıyordu. Bugünkü Türkiye sınırları içinde çıkarılan ve ilk Türkçe gazete olan Takvim-i Vakayi gazetesi çok uluslu devlet yapısı nedeniyle Rumca, Ermenice, Arapça, Farsça ve Fransızca da olmak üzere farklı dillerde de basılıyordu. Bir resmi gazete olduğu için devletin görüşlerini yansıtıyordu. Ancak Devletten yardım alarak yarı resmi gazete niteliğinde çıkan ikinci Türkçe gazete ise Ceride-i Havadis'tir. 1840 yılında yayın hayatına başlayan bu gazete de kamuoyu oluşturmada önemli bir rol oynayamadı. Bu ilk gazetelerin yazarları geçimlerini devletten aldıkları maaşlar ile sağladıkları için yönetimin çıkarları doğrultusunda yayınlar çıkarıyorlardı. Bireyin çıkarlarını korumak yerine devleti güçlendirmeye yönelik bir anlayış içindeydiler.¹¹

Daha sonra 21 Ekim 1860 yılında Agâh efendinin hazineden yardım almadan kurduğu Tercüman-ı Ahval gazetesi ile 1862'de Şinasi'nin çıkarmış olduğu Tasvir-i

¹¹ Orhan Koloğlu, (1992). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İstanbul, İletişim Yayınları, s.15-16.

Efkâr gazeteleri ilk özel gazete olma özelliğini taşıyıp Osmanlıların özgür basınının temeli sayılırlar. Bu gazeteler fikir gazetesi olarak halktan büyük ilgi görmüştür.¹²

Tasvir-i Efkâr gazetesi de tıpkı Tercüman-ı Ahval gibi Osmanlı içindeki Türklerin haklarını savunmuş ve basına yeni ufuklar açmıştır.¹³ Tasvir-i Efkâr gazetesinin özgürlük lehindeki ve hükümetin politikalarını eleştiren yorum ve imalı haberlerinin devlette uyandırdığı kaygı¹⁴ 1864 yılında yayımlanan Matbuat Nizamnamesinin en önemli sebebi olarak görülmüştür. 35 maddeden oluşan Basın ile ilgili bu tüzük gazete çıkarmak isteyenleri izne bağlayan bir düzenlemedir. Böylelikle basın özgürlüğü ilk defa yasayla kısıtlanmıştır.

1865 Yılında aralarında Şinasi, Namık Kemal, Refik Bey gibi aydınların da bulunduğu Yeni Osmanlılar adında gizli bir cemiyet kurulmuştur. Daha fazla demokrasi ve hürriyet isteyen bu cemiyet, fikirlerini halka yaymak için yayınlar yapmaya başlamıştır. Tercüman-ı Ahval gazetesi Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin sözcüsü durumundaydı. 1865 yılında Şinasi başarısız bir komplo sebebiyle Paris'e kaçınca bu gazete Namık Kemal'in kontrolüne geçmiştir.¹⁵

Yaptıkları yayınlardan dolayı siyasi rejimi tehdit ettikleri gerekçesi ve Matbuat kanununun yetersiz görülmesi sebebiyle 27 Mart 1867 yılında Sadrazam Ali Paşa'nın yayımlamış olduğu kararname ile basının uyması gerektiği geniş bir yasak alanı oluşturulmuştur. Ve hükümete gazete kapatma yetkisi verilmiştir. 1867'de Ali Suavi yönetimindeki Muhbir gazetesi de hükümeti sert şekilde eleştiren yayınlar yapıyor ve sık sık kapatılıyordu. 1867 yılında sadece 55 sayı çıkaran bu gazete 27 Mayıs 1867'den sonra kapatılmıştır.¹⁶

¹² Topuz, a.g.e., s.30.

¹³ Koloğlu, a.g.e., s.33.

¹⁴ Refik Ertuğ, (1959). *Basın Ve Yayın Hareketleri Tarihi*, İstanbul, S. Garan Mat, s.181-182.

¹⁵ Koloğlu, a.g.e., s.34.

¹⁶ A.g.e., s.42.

2.Abdülhamit tahta geçtikten sonra ilk anayasayı hazırlatmış ve 1876 yılında ilk Meşrutiyeti ilan etmiştir. Meşrutiyet ile birlikte basında kısa süre de olsa bir özgürlük havası oluşmuştur. Daha sonra muhalif olan basına anayasanın 12. Maddesi olan “Matbuat kanun dairesinde serbesttir.” İfadesi ile sınırlandırmalar getirilmiştir. Bu durum Sadrazam Mithat Paşa ile padişahın arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların en önemlilerinden biridir. Rus savaşının patlak vermesi ile II. Abdülhamit 20 Eylül 1877’de çıkarmış olduğu bir kararname ile sıkıyönetim ilan etmiştir. 14 Şubat 1878’de Kanun-i Esasi’nin 113. Maddesine dayanarak anayasanın şeriata uygun olmadığı gerekçesi ile de Meclis-i Mebusan’ı kapatmıştır. Meclisin kapatılmasından sonra Avrupa’da birçok gazete yayın hayatına başlamıştır. Paris’te çıkan Meşveret, Cenevre’de çıkarılan Osmanlı, Mizan, Ezan gibi gazeteler bunlardan birkaçıdır.¹⁷

Bu sırada Abdülmecid’in kızı ile evli olan Mahmut Paşa ve oğlu Prens Sabahattin Meşveret gazetesini çıkaran Ahmet Rıza Bey ile temasa geçerek Jön Türklere katılmıştır. Mahmut Paşa genç yaşta ölünce vazifesini oğlu Prens Sabahattin devralmıştır. 1902 yılında Paris’te bir kongre tertip eden cemiyet burada ‘*Adem-i Merkeziyet*’ usulünü kabul etmiştir.¹⁸

Daha sonra Prens Sabahattin fikirlerini yaymak üzere Terakki gazetesini kurmuştur. Ermeniler bu fikir cereyanından faydalanarak Anadolu’da isyanlar çıkarmış, Rumlar da Anadolu’yu elde etmek için Pontus cemiyetini kurmuşlardır. Böylelikle liberal, dinci, gelenekçi, sosyalist akımlar da kendi fikirlerini yaymak için yayın organları çıkarmaya başlamışlardır.

Basın hürriyetine geniş haklar tanıyan II. Meşrutiyet 24 Temmuz 1908’de ilan edilmiş, basına uygulanan sansür kalkınca da birçok gazete yayın hayatına başlamıştır. Ülke genelinde yayın yapan gazete ve dergi sayısı 120 iken Meşrutiyetin ilk yedi ayında bu sayı 730’a kadar çıkmış ve adeta gazete çıkmayan yer kalmamıştı. II. Meşrutiyet ilan edildiğinde Ahmet Cevdet Bey’in İkdam gazetesi, Mihran

¹⁷ A.g.e., s. 43-46.

¹⁸ Şapolyo, a.g.e., s.164.

Efendi'nin Sabah gazetesi, Ahmet Mithad'ın Tercüman-ı Hakikat gazetesi çıkmaktaydı. 2 Ağustos 1908 yılında ise Tanin gazetesi yayın hayatına başlamıştır.¹⁹

*“II. Meşrutiyet'in ilanından sonra gazeteler, önceki dönemde yayınlanan İkdam ve Sabah dahil olmak üzere İttihat ve Terakki lehinde yayınlar yaptılar. Ancak İttihat ve Terakki yine de kendisine ait bir basın oluşturdu. Tanin, Sura-yı Ümmet ve Selanik'te yayınlanan İttihat ve Terakki ile Rumeli gazeteleri bu yayınlar arasında gösterilebilir. Bunların yanında Cemiyet, Manastır'da Cemiyet adına Neyyir-i Hakikat gazetesini yayınladı. Neyyir-i Hakikat gazetesi İttihat ve Terakki'nin 1908 1909 yıllarına ait en önemli kaynaklarından biridir.”*²⁰

Meşrutiyetin ilk döneminde herkes dilediğini söylüyor ve yazabiliyordu. Bu ortamda 13 Nisan 1909'da 31 Mart Vakası olarak bilinen olay meydana gelmiştir. Olayların büyümesi ile birlikte Selanik'ten gelen Hareket Ordusu İstanbul'a gelerek isyanı bastırmıştır. II. Abdülhamit bu olaydan sonra 28 Nisan 1909'da tahttan indirilerek Selanik'e sürgüne gönderilmiştir. Divan-ı harp kurulmuş, basına sansür uygulanmış ve taşkınlık çıkaran gazeteler kapatılmıştır.

II. Abdülhamit döneminde de basındaki yasak ve sansürlerin artmış olmasına rağmen, Tanzimat dönemi ile karşılaştırıldığında basının daha özgür olduğu söylenebilir. II. Meşrutiyetle birlikte 30 yıldan sonra ilk kez gazeteler sansürsüz yayınlanmıştır. Bunu izleyen ilk 45 günde gazete çıkarmak için başvuruların sayısı 200'ü aşmıştır, özgürlük, eşitlik, anayasa, meşrutiyet kavramlarını kullanan gazetelerin tirajı 50.000'e dek yükselmiş, gazete ve dergi sayısı 3532'yi bulmuştur.²¹

¹⁹ Koloğlu, a.g.e., s.54-56.

²⁰ Yüksel Nizamoğlu, (2012). “10 Temmuz İnkılabının Birinci Yıldönümünde Neyyir-i Hakikat Gazetesinin Yayınladığı Mecmua Üzerine”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi dergisi (OTAM)*, Sayı 30, s.100-101.

²¹ M. Nuri İnuğur, (1978). *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul, s.184.

1.2. Mütareke ve Kurtuluş Savaşı Dönemi Basını, (1918-1923)

Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918 tarihinde imzalamış olduğu Mondros Ateşkes Antlaşması ile savaştan yenik olarak çıktığını kabul etmiş ve yeni bir döneme girmiştir. Bu yeni dönemde İtilaf Devletlerinin Anadolu'yu işgal girişimlerine karşı Mustafa Kemal önderliğinde bir Kurtuluş Savaşı mücadelesi başlamıştır.

1918-1923 yılları arasında İstanbul merkezli bir Osmanlı Hükümeti ile Ankara merkezli bir Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti vardır. Buna bağlı olarak Ulusal Kurtuluş Mücadelesini destekleyen Anadolu basını ile Osmanlı Hükümetini destekleyen bir İstanbul basını oluşmuştur. Anadolu basını arasında İrade-i Milliye, Hâkimiyet-i Milliye gibi gazeteler varken İstanbul Hükümetini destekleyen gazeteler arasında İrşad, Peyam-ı Sabah, Aydede, Alemdar gibi gazeteler yer almıştır.²²

Basının kamuoyu oluşturmada etkin bir rolünün olduğunu düşünen Atatürk, Kurtuluş Savaşı döneminde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin fikirlerini yaymak, Milli Mücadele hareketinin kamuoyuna duyurulmasını sağlamak için teşviklerde bulunmuş ve 14 Eylül 1919 yılında adı İrade-i Milliye olan gazete Sivas'ta kurulmuştur. 10 Ocak 1920'de ise daha sonra adı Ulus Gazetesi olarak değişen Hâkimiyet-i Milliye gazetesi Ankara'da yayın hayatına başlamıştır. Başyazarlığını Falih Rıfkı Atay'ın yaptığı bu gazete siyasi rejimin fikirlerini yansıtan bir sözcü görevi üstlenmiştir.²³

Kurtuluş Mücadelesinin yapıldığı bu dönemde özgür bir basından bahsedilemez. Çünkü Osmanlı Hükümetinin Anadolu'da Kurtuluş Mücadelesini destekleyen basını kontrol etmesi mümkün değildir. Mali zorluklar içerisinde kurulan Anadolu basınının, kurumsallaşmış bir İstanbul basını ile mücadele etmesi oldukça zordur. Bu nedenle İstanbul basını Anadolu basını ile karşılaştırıldığında daha geniş bir kamuoyu oluşturabilme gücüne sahiptir.

²² Ömer Sami Coşar, (1964). *Milli Mücadele Basını*, İstanbul, s.46.

²³ İnuğur, a.g.e., s.340.

29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulması ile birlikte demokratik bir sisteme geçilmiştir. Demokratik sisteme geçilmesiyle oluşan bu çok sesli ortamda güçlü bir grup Hilafeti savunurken, diğer yandan daha fazla özgürlük isteyen bir kesim vardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bir ideal olarak benimsenen basın özgürlüğü, 1925 yılında doğu illerinde başlayan Şeyh Sait ayaklanması ile kısıtlanmaya başlanmıştır. Bu tarihten sonra basın ile iktidar arasındaki ilişkiler de bozulma eğilimine girmiştir. 1925 yılında çıkarılan Takrir-i Sükûn kanunu ile muhalif olan basın kapatmıştır. Bu kanun kapsamında memleketin huzur ve düzenini bozacak yönde yayın yapan gazeteler kapatılabilecekti. Bu dönemde kapatılan gazeteler arasında Tanin, Tevhid-i Efkar, İstiklal, Son Telgraf, Vatan gibi muhalif gazeteler vardır.²⁴

Çıkarılmış olan bu kanun ile birlikte 7 Mart 1925’de biri doğuda, diğeri ise Ankara’da olmak üzere iki İstiklal Mahkemesi kurulmasına karar verilmiştir. Suç işlediği düşünülen gazeteciler bu mahkemelere sevk edilmiş ve uzun yargılamaların ardından tutuklanmışlardır. Tutuklanan bazı gazeteciler Mustafa Kemal’e gönderdikleri telgrafta pişmanlıklarını dile getirerek aflarını istemişlerdir. Mustafa Kemal ise gazetecilerin bu durumlarının mahkemeler tarafından dikkate alınmasını istemiş ve bunun üzerine bazı gazeteciler serbest bırakılmıştır.²⁵

Beş yıl süren Takrir-i Sükûn kanunuyla basında sıkıyönetim havası oluşturulmuş ve buna karşı gelen gazeteciler İstiklal Mahkemelerinde yargılanmıştır. Bundan dolayı uzunca bir süre basın bir suskunluk dönemi yaşamıştır. Daha sonra 1928 yılında yapılan harf inkılabıyla basın büyük değişime uğramış ve gazete

²⁴ Tefik Çavdar, (1989). “Cumhuriyet’in Başlangıcında Filizlenen Demokrasi ve ‘Takrir-i Sükûn’ Yasası, *Birikim*, Ağustos, sayı: 4, s.35-40.

²⁵ Tefik Çavdar, (2004). *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, Ankara, İmge yay., s.303-310.

tirajlarında büyük düşüşler olmuştur. Bazı gazeteler okur bulamadığından dolayı kapanmış, bazıları ise çok zor şartlarda yayın hayatına devam etmiştir.²⁶

1930'lu yıllarda ise iktidardaki Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) ile yine o dönemde kurulmuş olan Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) arasındaki çekişmeler basının ayrışmasına neden olmuştur. Bundan hoşnut olmayan CHF basını kontrol altında tutmak için 25 Temmuz 1931 tarihinde Matbuat Kanununu çıkarmıştır. Bu kanun Cumhuriyet döneminin ilk basın yasasıdır.²⁷ Bu kanuna göre Bakanlar Kurulu genel anlamda ülkenin siyasetini bozacak olan gazete ve dergileri kapatabiliyordu. Kapatılan gazete yöneticileri cezaları bitmeden başka bir isimle tekrar gazete çıkaramıyorlardı.²⁸

Bu kanun tam anlamıyla basını güdümlü hale getirmiştir. Çünkü bu kanunla Hükümet istediği gazeteyi toplatıp kapatabiliyordu. Basının üzerindeki bu baskıyı kontrol etmek için 1933 yılında İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulan Matbuat Umum Müdürlüğü bazen bir telefonla gazete veya dergiyi kapatabiliyordu.²⁹

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren siyasal iktidar basının ulusal çıkarlara hizmet etmesini ve basın politikalarını bu yönde kullanmalarını istemiştir. Buna uygun hareket etmeyen basın baskı altına alınmış veya kapatılmıştır. Bu dönemdeki basın iktidar çatışmalarının temelinde, yapılmış olan inkılapların henüz toplumda tam olarak karşılık bulamaması ve bundan dolayı bu inkılapların bazı basın organları tarafından eleştirilmesi yer almaktadır. Bunun neticesinde milli çıkarlara uygun hareket etmeyen muhalif bir basın anlayışı ortaya çıkmıştır.

²⁶ Koloğlu, a.g.e., s.65-66.

²⁷ A.g.e., s.66.

²⁸ Hıfzı Topuz, (2003). *Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Remzi kitapevi, s.159.

²⁹ Koloğlu, a.g.e., s.66-67.

1.3. II. Dünya Savaşı Yıllarında Basın

Almanya'nın 1939'da Polonya'ya saldırması ile patlak veren II. Dünya Savaşı, basın iktidar ilişkilerini farklı bir boyuta taşımıştır. Savaşla birlikte daha bir önem kazanan dış politikanın sağlıklı bir biçimde işlemesi için basın daha çok kontrol ediliyordu. Bu dönemdeki basın üzerindeki baskı ve kontroller daha da artmıştır. 22 Kasım 1940 yılında bir ay süre ile ilan edilen sıkıyönetim daha sonra üçer aylık dönemlerle uzatılarak 1947 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönemde uygulanan sıkıyönetim kararları ile gazeteler uyarılıyor veya kapatılıyordu. Bu dönemde özgür bir basından söz etmek mümkün değildir.

Türkiye 1939 ile 1941 yılları arasında Müttefiklerden yana bir tutum sergilemiş ve basın da bu yıllar arasında, iktidarın takip ettiği dış politikalar doğrultusunda bir yayın anlayışı ile hareket etmiş ve buna muhalefet eden basın organları kapatılmıştır. Örneğin Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan "Türkiye'de Türk Sesi" adlı makalede hükümetin takip ettiği politikalar desteklenmiş ancak farklı şekilde yayın yapan gazetelerin de kapatılacağı belirtilmiştir.³⁰ 1941-1944 yılları arasında ise Türkiye, her iki tarafa karşı da ılımlı olarak bir denge politika izlemiştir. Basın ise bu dönemde denge politikası çerçevesinde her iki tarafı da kollayan bir yöntem takip etmiştir. Türkiye 1944-1945 yılları arasındaki dönemde ise Müttefiklere yakın Mihver'e uzak bir dış politika takip etmiş ve basın da bundan etkilenmiştir. İktidar 1940'da çıkarmış olduğu Matbuat Umum Müdürlüğü'nün çalışma esasları ile ilgili kanun çerçevesinde basını neyi yazıp neyi yazmayacağı konusunda kontrol etmiştir.³¹

CHP'nin yayın organı olan Falih Rıfki Atay yönetimindeki Ulus Gazetesi, II. Dünya savaşı süresince hükümetin sesi olarak yayın yapmıştır. Cumhuriyet gazetesi ise başlangıçta Mihver yanlısı bir politika takip etmiş, ancak daha sonra iktidarın da baskısıyla yayın politikasını değiştirmiştir.

³⁰ Nadir Nadi Abaloğlu, "Türkiye'de Türk Sesi", *Cumhuriyet*, 1 Nisan 1940.

³¹ Koloğlu, a.g.e., s.67.

Tek Partili yönetim döneminde otoriter bir yapıya sahip olan iktidar her alanda etkinliğini koruyan basını çok sıkı bir denetim altına almıştır. Tek Parti döneminin İçişleri Bakanlarından olan Şükrü Kaya iktidar ve basın arasındaki ilişkiyi şu sözleri ile özetlemiştir. “*Matbuat yaşadığı muhitin siyasi rejimine de intibak eder. Her rejim kendisine muvafık bir vatandaş tipi aradığı gibi bir matbuat tipi de arar.*”³² Bu dönemde basın özellikle dış politikada, Matbuat Umum Müdürlüğü tarafından gelen talimatlarla yönlendirilmiştir.

1.4. Çok Partili Döneme Geçişte Basın İktidar İlişkileri (1946-1950)

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti iç politikada savaş sonrası oluşabilecek sıkıntılardan dolayı bir takım ekonomik tedbirler almıştır. Alınan bu tedbirler bazı kesimler tarafından aşırı bulunmuş ve eleştirilmiştir. Varlık Vergisi ve Milli Korunma Yasası gibi yasalar halkın tepkisine yol açmış, Topraklandırma yasasının görüşmeleri esnasında Adnan Menderes ile Başbakan Şükrü Saraçoğlu arasında sert tartışmalar olmuştur. Bu sırada büyük çiftlik sahibi mebuslar ve yandaşları topraklarının kamulaştırılacağı kaygısıyla parti içi muhalefete başlamışlardır.³³

Savaşı Batı demokrasisinin kazanması, otoriter rejimle yönetilen Türkiye’de siyasal yaşamı etkilemiş ve daha yumuşak bir dönemin başlamasına sebep olmuştur. Bu dönemde aralarında iktidarı yayın organı olan Ulus’unda bulunduğu bazı basın yayın organları yönetime karşı eleştirilerde bulunmuşlardır.³⁴ Bazı gazeteler ise yayınlarında çok partili demokrasiye geçmenin gerekliliğinden bahsetmişlerdir. Örneğin, Ahmet Emin Yalman sekiz gün süren Vatan gazetesindeki yazı dizisinde tek partili sistemin iflas etmeye mahkûm olduğunu yazmıştır.³⁵ Cumhurbaşkanı

³² Alpay Kabacalı, (1987). “Milli Şef Döneminin Örtülü Sansürü”, Sayı:38, *Tarih ve Toplum*, Ocak, s.83.

³³ Sina Akşin, (1996). *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi*, 2. baskı, Ankara, İmaj Yayınevi, s.211.

³⁴ Falih Rıfkı Atay, “Beklediğimiz Mükâfat”, *Ulus*, 5 Mart 1945.

³⁵ Ahmet Emin Yalman, “Siyasi Hayatımızın Bir Tahlili”, *Vatan*, 12 Temmuz 1945.

İnönü de gazetelere verdiği bazı demeçlerde demokrasi prensiplerinin ülkede daha çok hüküm süreceğini ifade etmiştir.³⁶

4 Haziran 1945 tarihinde Celal Bayar ile birlikte Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü parti gurubuna Meclis içerisinde hükümeti denetleyecek ikinci bir partinin olması ve özgürlüklerin üzerindeki baskının kaldırılması gerekçeleri ile ‘Dörtlü Takrir’ belgesi sunmuşlardır. Takrir 12 Haziran’da parti grubunda okunmuş ve reddedilmiştir. Bunun üzerine Vatan ve Tan gibi gazetelerde hükümete yönelik eleştiriler yazmaya başlayan Adnan Menderes ve Fuat Köprülü bunun neticesi olarak partiden ihraç edilmişlerdir. Daha sonra Refik Koraltan ve Celal Bayar’da ayrılarak arkadaşlarına katılmışlardır.³⁷ Celal Bayar ve arkadaşları daha sonra Matbuat Kanunu’nun 50. maddesinin değiştirilmesi için Meclise önerge vermişlerdir.³⁸ Söz konusu madde kapsamında hükümet aldığı kararlarla gazeteleri kapatabiliyordu.

İsmet İnönü’nün 1 Kasım 1945 yılında meclisin açılış nutkunda yeni bir partinin kurulmasından bahsetmesi CHP’de muhalefette bulunan Celal Bayar ve arkadaşlarına parti kurmak için yönlendirmede bulunduğu yorumlarının yapılmasına sebep olmuştur. İnönü bu konuşmasında ayrıca basın yasasının 50. Maddesinin değiştirilmesi ile ilgili değerlendirmelerini şu sözleri ile ifade etmiştir; “*Son zamanlarda Basın Kanununun bir maddesinden ve diğer bazı kanunlardan çok bahsedilmiştir. Basın Kanununun maddesi, Hükümetin umumi politikasına aykırı olan yayınlardan dolayı, Hükümete gazeteyi kapatmak hakkını vermektedir. Nazari olarak düşünülürse, Hükümeti serbestçe tenkit etmek hakkı gibi yazı hürriyetinin ilk şartı olan bir hak, Hükümetçe kapanma cezasına uğratılmak yüzünden, hakikatte mevcut değil demektir. Bu maddenin bu mânisiyle kalması savunulamaz. Onun kaldırılması ve gerekiyorsa, diğer tedbirler düşünülmesi zaruridir. Ancak, diğer taraftan, aynı maddenin Hükümet aleyhinde en insafsız ve ölçsüz sözlerin*

³⁶ Alpay Kabacalı, (1994). *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 171.

³⁷ Kemal Karpat, (1967). *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul, İstanbul Matbaası, s.145.

³⁸ Nilgün Gürkan, (1998). *Türkiye’de Demokrasi’ye Geçişte Basın (1945-1950)*, İstanbul, İletişim yay., s.171.

*söylenmesine fiiliyatta mâni olmadığı göz önüne alınırsa, meselenin ilk bakışta görüldüğü kadar sade olmadığı, bir incelemeye lüzum olduğu kabul edilmek, hiç olmazsa, ihtimal verilmek lâzımdır.*³⁹ Yasanın mecliste görüşmeleri esnasında büyük tartışmalar yaşanmıştır. Bu konuşmalar esnasında söz alan Adnan Menderes matbuat hürriyetinin fikirlerin ilerlemesinde önemli bir yeri olduğunu, matbuat hürriyetinin olmadığı yerlerde ise vatandaşın diğer hürriyetlerinin de tehlike altında olduğunu ifade ettikten sonra mevcut yürürlükte olan matbuat kanununun demokratik ölçülere uygun olmadığı söylemiştir. 50. maddenin kaldırılmasının basın hürriyeti için yeterli olmadığını belirterek daha özgürlükçü bir basın yasasının çıkartılarak tüm antidemokratik kanunların kaldırılmasını savunmuştur.⁴⁰

1946 yılının Aralık ayında bir parti kuracaklarını açıklayan Celal Bayar, İnönü tarafından Köşke çağrılarak gerekli desteği almış ve 7 Ocak 1946 günü Demokrat Parti resmen kurulmuştur.⁴¹ Liberalizm ve demokrasi, Demokrat Parti'nin programını simgeleyen iki önemli ilkesi oldu. Yeni kurulan bu muhalefet partisi iktidar yanlısı basın yayın organları tarafından da olumlu karşılanmıştır. Ancak ilk başta parti kurucularının CHP'den ayrılan vekiller olmasından dolayı bu partinin CHP tarafından kontrol edilen bir parti izlenimi oluşturmuştur. Nadir Nadi Cumhuriyet gazetesindeki bir makalesinde DP'nin CHP'nden ana prensipleri ile ayrılmadığını, bir kontrol partisi olarak çalışmalarını devam ettireceğini belirtmiştir.⁴²

Liberalizm ve daha geniş demokratik haklar talebiyle yola çıkan Demokrat Parti kısa sürede baskılardan bunalmış olan basını yanına çekti. Halkın da büyük beğenisini kazanan bu parti CHP'yi rahatsız etmiştir. Buna karşılık olarak CHP'de demokratik nitelikte bazı adımlar atmak zorunda kaldı. Hükümete yayın organlarını

³⁹Rüçhan Akıncioğlu, (2011). "Tarihe Düşülen Notlar-1", *Yasama Yılı Açılışlarında Cumhurbaşkanlarının Konuşmaları-1 (1 Mart 1924- 14 Aralık 1987)*, Editör; Hasan Yılmaz, TBMM Basımevi, s.126-127.

⁴⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VII, c.24, Toplantı:3, Birleşim:64, (13 Haziran 1946), s.269-272.

⁴¹ Çavdar, a.g.e., s.455-456.

⁴² Nadir Nadi Abalıoğlu, "Yeni Partinin Karakteri", *Cumhuriyet*, 9 Ocak 1946.

kapatma yetkisi veren Matbuat Kanununun 50. maddesi 1 Haziran 1946 yılında değiştirilmiş ve basın suçları affedilmiştir.⁴³

1945-1950 yılları arası Türkiye için demokrasiye geçiş süreci olarak görülmüştür.⁴⁴ Bu dönemde siyasal rejimin yapısı değişime başlamış, basın yayın organları önceki dönemlere oranla daha da özgürleşmiştir. Yine bu dönemde birçok basın yayın organı yayın hayatına başlamıştır. Günümüz gazetelerinden olan Hürriyet Gazetesi de bu dönemde yayın hayatına başlamıştır.

Savaş döneminin getirmiş olduğu olağanüstü koşullar toplum ve basının da etkisiyle Türkiye’de siyasal rejim yapısının değişim sürecinin başlamasına sebep olmuştur. Demokrat Parti’nin kurulması ile birlikte daha fazla hak ve hürriyet geleceği inancına sahip olan basın da bu yeni partiyi desteklemiştir. Bu atmosfer içinde seçime giren Türkiye, tercihini Demokrat Parti lehine kullanmış ve DP’yi iktidara taşımıştır.

1.5. Dönemin Öne Çıkan Gazeteleri

Bu dönemin öne çıkan gazeteleri şunlardır:

1) *Ulus*

İrade-i Milliye ve Hâkimiyet-i Milliye'nin devamı niteliğinde olan Ulus gazetesi, ilk olarak Mustafa Kemal Atatürk'ün teşvikleri ile 14 Eylül 1919'da İrade-i Milliye olarak Sivas'ta kuruldu. Daha sonra Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye olarak yayın hayatına devam eden gazete, 1934'ten sonra Ulus adını almıştır. 1954 yılına kadar gazetenin sahibi Halil Sezai Erkut'tur. 1954-1955 yılları arasında Nihat Erim, 1955'den sonra ise Kasım Gülek gazetenin sahipliğini yapmıştır. 1957'ye kadar başyazarlığını Hüseyin Cahit Yalçın'ın yaptığı gazete daha sonra sırasıyla Kadri Karaosmanoğlu, Osman Okyar, Doğan Kasaroğlu ve Altan Öymen tarafından devam

⁴³ Gürkan, a.g.e., s.85-89.

⁴⁴ Metin Toker, (1970). *Tek Partiden Çok Partiye*, İstanbul, Baha Matbaası, s.45.

ettirilmiştir. Bülent Ecevit, Kasım Gülek gibi siyasilerde bu gazetede yazılar yazmıştır. Ulus gazetesi DP'ye yönelik yaptığı sert muhalefetten dolayı sık sık kapatılmıştır.⁴⁵

Ulus gazetesi 1946 yılına kadar tek parti hükümetinin sözcüsü olarak yayın yapmış, 1946'dan sonra ise yayın politikasını yavaş yavaş değiştirmeye başlamıştır. DP'nin iktidara gelmesi ile birlikte muhalif basın arasında yerini alan gazete, hükümete yaptığı ağır eleştirilerden dolayı sık sık soruşturmalara uğrayarak cezalar almıştır.⁴⁶ Gazetenin başyazarlığını da yapan Nihat Erim yayın politikalarının sadece partinin resmi politikalarını ortaya koymak olmadığını aynı zamanda farklı gazeteler arasındaki fikir akımlarını da yansıttığını ifade etmiş ve CHP'nin ana ilkelerine aykırı olmamak şartı ile her türlü düşüncenin Ulus gazetesinde yer alabileceğini belirtmiştir.⁴⁷

2) Cumhuriyet

Cumhuriyet devrinin en etkili gazetelerinden olan Cumhuriyet Gazetesi 7 Mayıs 1924 tarihinde Yunus Nabi Abaloğlu tarafından yayın hayatına başlamıştır. Atatürk'ün Milli Mücadele arkadaşı da olan Yunus Nadi aynı zamanda gazetenin başyazarlığını da yapıyordu. Gazete, M. Zekeriya Sertel, Peyami Safa, Hasan Bedrettin, Ahmet Rasim, Ahmet Refik Bey'in de aralarında bulunduğu geniş bir kadroya sahipti. Atatürk devrimlerine son derece bağlı olan Cumhuriyet Gazetesi bir fikir gazetesi olarak yayın hayatını sürdürüyordu. Yunus Nadi ölünce 1945 Haziran'ından itibaren oğlu Nadir Nadi tarafından yayın hayatına devam etmiştir.

Çok partili döneme geçilirken DP'yi desteklemiştir. Başyazarı Nadir Nadi 1950 seçimlerinde DP'nin listesinden bağımsız milletvekili olarak meclise girmiştir. İlk yıllarında yapıcı eleştiriler yapan gazete, 1954 yılından itibaren basına yönelik

⁴⁵ Onur Öztürk, (2007). “Demokrat Parti Dönemi Basın Rejimi ve Zafer Gazetesi (1957-1960) Ulus Gazetesi ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.84.

⁴⁶ Hürriyet Konyar, (1999). *Ulus Gazetesi CHP ve Kemalist İlkeler*, Bağlam Yayınları, İstanbul, s.14-16.

⁴⁷ Nihat Erim, “Fikirler Billurlaşma Yolundadır”, *Ulus*, 12 Ağustos 1947.

uygulanan baskılar nedeniyle eleştirilerini sertleştirmeye başlamıştır. 1957'den sonra ise tamamen muhalif bir yaklaşım sergilemiştir. Yaşar Kemal, Burhan Felek, Hasan Ali Yücel, Cahit Tanyol gibi kişiler bu gazetenin yazı kadrosunda yer almışlardır.⁴⁸

3) *Zafer*

Demokrat Parti'nin yayın organı niteliğinde olan Zafer gazetesi, 1949-1960 yılları arası günlük olarak çıkmıştır. Mümtaz Faik Fenik ve Zühdü Velibeşe gazetenin imtiyaz sahipleridir. Zafer gazetesinde başyazarlığı 1957 yılına kadar Mümtaz Faik Fenik, daha sonra ise Burhan Belge yapmıştır. Yazı işleri müdürlüğünü ise Fatin Fuat ve Hikmet Yazıcıoğlu yapmaktaydı. Yayınlarında CHP'ye karşı sert muhalefet yapan gazete, genellikle DP'nin icraatlarına genişçe yer veriyordu. Samet Ağaoğlu, Adviye Fenik, Fuat Köprülü, Bahadır Dülger, Ayhan Bilgin, Enver Behnan Şapolyo gibi isimler bu gazetede yazarlık yapmışlardır. Yayın hayatı boyunca DP'nin sesi olarak görev yapan gazete 27 Mayıs 1960 askeri darbesiyle birlikte kapatılmış ve tekrar 1962 yılında yayına başlamıştır. Bu dönemlerde ise Adalet Partisi'ni desteklemiştir.⁴⁹

4) *Milliyet*

İlk yayın hayatına 11 Şubat 1926 yılında başlayan Milliyet gazetesinin kurucusu Mahmut Soydan'dır. Daha sonra adı Tan olarak değişen gazete 1950 yılından itibaren Ali Naci Karacan tarafından tekrar yayın hayatına başlamış, ve dönemin en etkili gazetelerinden olmuştur. 1955 yılına kadar gazetede başyazarlığı Ali Naci Karacan yapmış ve bu dönemde DP'yi destekleyen yazılar yayınlanmıştır. 1955'den sonra Abdi İpekçi'nin yönetime gelmesi ile birlikte muhalif yazılar çıkmaya başlamıştır. Abdi İpekçi döneminde gazete teknik olarak da gelişmiştir. Peyami Safa, Bedii Faik, Tarık Buğra, Çetin Altan, Refik Erduran gibi tanınmış yazar kadrosuna sahiptir.⁵⁰

⁴⁸ Aysun Köktener, (2004). *Bir Gazetenin Tarihi: Cumhuriyet*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, s.14.

⁴⁹ Şapolyo, a.g.e., s.248.

⁵⁰ Emin Karaca, (1995). *Milliyet Olayı, İstanbul*, Altın Kitaplar Yayınevi, s.22- 25.

BÖLÜM II

1950-1954 DÖNEMİNDE DEMOKRAT PARTİ-BASIN İLİŞKİLERİ

Bu bölümünde 1950 yılında halkın büyük desteğini alarak iktidara gelen Demokrat partinin bu ilk döneminde basın ile olan ilişkilerinin politikada meydana gelen iç ve dış gelişmeler kapsamında nasıl etkilendiğini Cumhuriyet, Milliyet, Ulus ve Zafer gazetelerinin gözünden incelenecektir.

2.1. Demokrat Parti'nin İktidara Gelmesinin Basındaki Yankıları

Demokrat Parti, çok partili siyasal dönemin başlangıcı olan 1946 yılından itibaren Meclis'te temsil edilmeye başlanmıştır. Mecliste temsil edilen vekil sayılarının az olmasına rağmen basınla ilişkilerini çok iyi tutmuştur. Basın özgürlüğünü savunan yaklaşımları ile de basının çok büyük desteğini almıştır. 1949 yılında yayın hayatına giren Zafer gazetesi Demokrat partinin yayın organı olarak faaliyet göstermiştir. Gazete Demokrat Parti'nin her türlü faaliyetlerini halka ulaştırarak Demokrat Partiye çok büyük destek olurken CHP'ye karşı da sert muhalefet yapmıştır.

Cumhuriyet gazetesi, Demokrat Partinin kuruluşuna ilk zamanlar temkinli yaklaşmış, daha sonra Demokrat Parti ile iyi ilişkiler içine girmiş ve gazetenin kurucusu olan Nadir Nadi 1950 seçimleri ile birlikte DP listelerinden bağımsız milletvekili olarak meclise girmiştir.

CHP'nin yayın organı olan Ulus gazetesi 1950 seçimleri öncesi CHP'nin seçim kampanyalarını halka duyurmak için genel başkan ve parti yöneticilerinin kanaatlerini ve seçim çalışmaları sırasında gezdikleri yerlerde yaptıkları konuşmaları halka iletliyordu. Bazılarının milletvekili bazılarının da aday olduğu Ulus gazetesinin köşe yazarları, yaptıkları yorumlarda CHP iktidarının yapacağı daha çok işler olduğunu bundan dolayı tekrar seçilmeleri gerektiğini her fırsatta dile getiriyorlardı.

Seçimleri CHP'nin kazanmasına kesin gözü ile bakılıyordu. Hatta CHP seçimleri kesin olarak kazanacağına o kadar çok inanıyordu ki DP'den bir miktar vekil çıkması için olanak bile sağlamıştı.⁵¹ Ancak seçim sonuçları gelmeye başlayınca CHP'nin ne denli büyük bir yenilgi aldığı da ortaya çıktı. % 89,3 katılımın olduğu 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti % 53,3 oyla Meclis'teki 487 milletvekilliğinden 401'ini kazandı. Demokrat Parti beklentilerinin üzerinde bir sonuç almış ve dört yıllık muhalefet döneminde sonra 27 yıllık CHP iktidarını yenilgiye uğratarak iktidar olmuştur.⁵²

16 Mayıs sabahı CHP'nin yayın organı olan Ulus gazetesi “CHP İktidarı devrediyor”⁵³ başlığıyla Demokrat Parti'nin galibiyetini halka duyurmuştur. CHP'de derin bir sessizlik vardı. Hiç beklenmedik bir sonuçla karşılaşan CHP bunu milletin aldatılmışlığı ile açıklıyordu. 21 Mayıs'ta Ulus gazetesinin başına getirilen Nihat Erim'le birlikte bu aldatılmışlık fikri gazetenin temel anlayışı haline getirildi. Bu yenilgi ile ilgili olarak başka değerlendirmelerde bulunmayan gazete üslubunda biraz yumuşamaya gitmiştir.⁵⁴

Demokrat Parti'nin yayın organı olan Zafer gazetesi ise 17 Mayıs sabahı “Demokrat Parti 434 milletvekili ile kat'i ve eşsiz bir zafer kazandı”⁵⁵ manşeti ile bu başarıyı okurlarına duyurdu. 2,5 ay hapiste kalan Zafer gazetesinin başyazarı Mümtaz Faik Fenik ise Ankara'dan Demokrat Parti milletvekili seçilmiş ve hapisneden çıkmıştır. 19 Mayıs'ta Zafer gazetesindeki baş makalesinde muhalif basının da dile getirdiği halk “*Demokrat Parti'yi istediğinden değil CHP gitsin de kim gelirse gelsin*” dediğinden dolayı seçti diyenlere karşılık bu fikrin yanlış olduğunu, eğer dedikleri gibi ise Demokrat Parti'den başka iki partinin daha

⁵¹ Cüneyt Arcayürek, (1985). Arcayürek Açıklıyor-2 *Yeni İktidar Yeni Dönem 1951-1954*, 2. basım, Ankara, Bilgi Yayınevi, s.213.

⁵² Sadettin Bilgiç, (1995). *Türkiye'de Seçimler ve Seçim Kanunları*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, s. 7.

⁵³ “CHP İktidarı Devrediyor”, *Ulus*, 16 Mayıs 1950.

⁵⁴ Arcayürek, a.g.e., s.110.

⁵⁵ “Demokrat Parti 434 milletvekili ile kat'i ve eşsiz bir zafer kazandı”, *Zafer*, 17 Mayıs 1950.

seçimlere girdiğini ve halkın Demokrat Parti'yi tercih ettiğini okurlarıyla paylaşmıştır.⁵⁶

Cumhuriyet gazetesinde Nadir Nadi ise “*O Günün Manası*” başlıklı makalesinde seçimleri kaybetmiş olan CHP'nin daha önce yaptıkları hizmetlerin unutulmasının nankörlük olacağını ifade ediyor ve bir sonraki seçimlere kadar halkın dertleri ile daha fazla ilgilenmeleri gerektiğini tavsiye ediyordu. Demokrat Parti için ise “*Millet artık söz değil, müspet iş bekliyor. Kazandıkları bu başarı ne kadar baş döndürücü olsa da Demokratlar bir an kendilerini kaybetmemek, vakit geçirmeksizin çalışmaya koyularak ortaya eser çıkarmak zorundadırlar. Dört yıl dediğin nedir ki? Göz açıp kapayınca kadar geçer gider. Fakat halk yerinde sayanları veya geriye doğru kayanları bundan böyle affetmeyecektir.*”⁵⁷

Milliyet gazetesinden Ali Naci Karacan seçim sonuçları ile ilgili şu değerlendirmeleri yapmıştır; “*Seçimlerin verdiği neticeler memleket evladı olarak bizi birçok bakımdan yeni düşüncelere sevk etmelidir. Bu düşünceler memleket kaderinin değişik ellere geçmesi arifesinde olduğu bugünlerde yarın için hepimize ders olabilir*” sözleri ile iktidara kim gelirse gelsin asıl davanın memleketin iyiliği ve bu iyiliğin el ve gönül birliği ile hakikatleştirilmesi olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸

Hürriyet gazetesi ılımlı bir yol takip ediyordu. 21 Mayıs 1950'de “Değişen Nöbet” Başlıklı yazısında Sedat Simavi seçim sonuçlarını değerlendirirken ister Demokrat, isterse Halk Partili olsun bu seçim sonuçlarından aşırı bir sevinç duyulma veya ümitsizliğe kapılmanın yanlış olacağını ifade etmiş ve gideninde geleninde bu ülkenin evladı olduğunu söylemiştir. Daha sonra CHP'nin tek parti döneminde halktan koptuğunu ve halkın isteklerine kulak kapattığını ifade etmiş ve ülkenin babadan kalma bir çiftlik olarak idare edildiğini söyleyen Simavi, bu zaman

⁵⁶ Mümtaz Faik Fenik, “Halk Niçin DP'yi Tercih Etti”, *Zafer*, 19 Mayıs 1950.

⁵⁷ Nadir Nadi Abaloğlu, “O Günün Manası”, *Cumhuriyet*, 16 Mayıs 1950.

⁵⁸ Ali Naci Karacan, “Seçim Neticelerinden Alınacak Dersler”, *Milliyet*, 16 Mayıs 1950, s.5.

içerisinde basınında ağzına kilit vurularak yıllarca atıl bırakıldığını ifade etmiştir.”⁵⁹
Bu sözleri ile Demokratlara neler yapılması gerektiğinin mesajını da veriyordu.

2.2. Demokrat Partinin Basın İle İlgili Politikaları

Demokrat Partililer seçim öncesinde ve seçim döneminde sıklıkla iktidara geldiklerinde özgür bir basın oluşması için yeni bir basın kanunu çıkaracaklarını dile getiriyorlardı. Bu söylemler karşısında basın Demokrat Parti’yi bir kurtuluş çaresi olarak görüyordu. İktidara yakın birkaç gazetenin dışında basın genel anlamda DP’yi destekliyordu. Nadir Nadi, Cihat Baban ve Mümtaz Faik Fenik Demokrat Parti’yi destekleyen gazeteciler olarak 1950 genel seçimlerinde Demokrat Parti listesinden bağımsız milletvekili seçilmiştir.⁶⁰

Demokrat Parti’nin iktidara gelmesinde önemli bir rol oynayan basının DP’den en büyük beklentisi yürürlükte olan basın yasasının değişmesi ve oluşturulacak yeni basın kanununda basına daha fazla özgürlük hakkının verilmesi yönündeydi. Bu çerçevede Demokrat Parti’nin ilk icraatlarından biri de basın kanununa el atmak olmuştur.

İlk hükümet programında daha özgür bir basının oluşması için çözüm üretileceğine dair ipuçları veren DP, bu ilk hükümet programında basın ile ilgili düzenlemelere geniş yer vermiştir. Vatandaşların hak ve hürriyetlerini teminat altına almak için tek parti döneminden kalma bütün anti demokratik uygulamaların kaldırılacağını örneğin, matbuat ve ceza kanunları gibi hükümleri demokrasinin ruhuna uygun olarak değiştireceklerini söyleyen Menderes, ancak mizah ve siyasi tenkit kisvesi altında ülkede tahribat yapmak isteyen sol cereyanlara müsaade etmeyeceklerini, basının fikir ve vicdan hürriyeti perdesi altında hakaret hürriyeti

⁵⁹ Sedat Simavi, “Değişen Nöbet”, *Hürriyet*, 21 Mayıs 1950.

⁶⁰ Mustafa Albayrak, (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Ankara, Phoenix Yayınevi, s.391.

olarak algılanmasına izin vermeyeceklerini söyleyerek daha baştan basın hürriyetinin sınırlarını belirlemiş oldu.⁶¹

Basına daha fazla özgürlük getireceklerini vaat eden DP'nin, iktidara geldikten hemen sonra ilk hükümet programına koyduğu basın hürriyeti ve basın suçlarına yönelik teklifleri basın yayın organları tarafından da memnuniyet ile karşılanmıştır. Daha önce CHP'nin bu yönde yaptığı çalışmalardan da faydalanan DP, yeni basın yasasını hazırlayıp meclise sundu.

5680 sayılı Basın Kanunu'nun görüşmelerine başlandığında söz alarak bir konuşma yapan ve aynı zamanda kendisi de bir gazeteci olan Cihad Baban, konuşmasında dört yıl evvel Recep Peker hükümeti döneminde Matbuat Kanununa ait hükümler ağırlaştırılırken ıstırap içinde karşı çıktığını, şimdi ise huzur-u kalp içinde bu konuşmasını yaptığını ifade etmiş ve konuşmasının devamında ise basının hür olmasından korkan insanlara Fransa'nın meşhur siyaset ve politika adamı Thiers'in *“Matbuat hürriyeti suiistimal edilebilir, bundan mahzurlar doğar. Fakat ben hürriyetin suiistimalinden doğan mahzurları hürriyetsizliğin suiistimalinden doğan mahzurlara daima tercih ederim, bir memleketin, namuslu, fakat matbuatın hücumlarıyla telvis edilen insanlar tarafından idaresini, namussuz, fakat baskı yüzünden efkârı umumiyeye namuslu olarak tanıtılan insanlar tarafından idaresine de yine tercih ederim.”* sözleri ile cevap vermiştir.⁶²

Erzurum milletvekili Bahadır Dülger ise konuşmasında yaşanan bu anların tarihi anlar olduğunu, çünkü daha önceki basın kanununun vicdanları ve basın hürriyetini yaralayan, hırpalayan ve zincirleyen bir kanun olduğuna değinmiş ve o kanunun sahte bir demokrasi düzeni kurmak isteyenlerin kanunu olduğunu belirtmiştir. Daha sonra bir zaman ellerine Büyük Atatürk'ün, *“Matbuat hürriyetinden doğan mahzurların bertaraf edilmesinin yegâne çaresi bizatihi matbuat hürriyetidir”*, sözlerini bildikleri halde matbuatı baskı altına alan, zincirleyen ve bütün bir milletin vicdanını inleyen bir rejim takip ettiklerinden

⁶¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:IX, c.1, Toplantı: Olğ, Birleşim:3, (29 Mayıs 1950), s.30-31.

⁶² TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:IX, c.1, Toplantı: olğ, Birleşim:23, (14 Temmuz 1950), s.727-728.

bahsetmiştir. İşte yeni çıkacak olan Matbuat Kanunu ile bu rejimi değiştirmek istediklerini belirten Dülger Bugün bu memlekette yapılmış büyük hürriyet hamlesinin ilk temel taşının Matbuat Kanunu ile olacağını ifade etmiştir.⁶³

Basın Kanununun çıkarılmasını lüzumsuz gören Abdurrahman Boyacıgiller ise konuşmasında; “*Türkiye’de ayrı bir Matbuat Kanununa lüzum var mıdır, yok mudur? 1930 dan evvel yani 1881 tarihli Matbuat Kanunu tedvin edilmeden evvel Türkiye’de matbuat hürriyet içinde çalışmıyorlar mıydı ki, bugün bir kayıt altına almak istiyoruz.*”⁶⁴ diyordu.

Basın Kanunu ile ilgili mecliste yaşanan en önemli tartışmalardan biri de 31. Maddeye ilişkin tartışmalar olmuştur. Bu maddeye göre; kişiler kendi izinleri alınmadan özel hayatları ile ilgili ima dahi olsa yayın yapan basın yayın organlarını şikayet edebiliyorlardı. Basın yayın organları bu şikâyetlerin sonucunda hapis ya da para cezalarına çarptırılabilirdi. Ancak yapılan itirazlar sonucunda bu madde kanundan tamamen çıkarıldı. 15 Temmuz 1950’de Meclis’te görüşülerek kabul edilen Yeni Basın Kanunu 21 Temmuz 1950’de yürürlüğe girmiş oldu. Böylece Cumhuriyet dönemindeki yasa olan 1931 Matbuat Kanunu kaldırılmış ve onun yerine 5680 sayılı Yeni Basın Kanunu getirilmiş oldu.

Daha önce çıkarılmış olan basın yasasıyla daraltılmış olan basın hürriyetinin üzerindeki siyasi baskıyı kaldırmayı hedefleyen 5680 Sayılı Basın Kanunu ile 1931 Matbuat Kanunu'nun hükümete tanımış olduğu geniş yetkileri kaldırmıştır.⁶⁵ Yasa hazırlanırken basın mensupları ve hukukçularda katılarak “*mukayeseli hukuk bakımından en hürriyetperver ve demokrat olduğu*”⁶⁶ bir metin ortaya çıkmıştır.

Bu kanunun getirdiği başlıca yenilikler şöyledir.

⁶³ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:IX, c.1, Toplantı: olğ, Birleşim:23, (14 Temmuz 1950), s.728-729.

⁶⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:IX, c.1, Toplantı: olğ, Birleşim:23, (14 Temmuz 1950), s.729.

⁶⁵ Nuran Yıldız, (1996). “*Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın*”, AÜSBFD, Sayı:51, Ankara, s.2-3.

⁶⁶ Orhan Koloğlu, (1993). *Türk Basını, Kuvay-ı Milliye’den Günümüze*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.102.

- a) Hükümete önceki kanunun tanıdığı yetkiler kaldırılarak gazetenin kapatılması için mahkeme kararının gerekliliği hükmü getirilmiştir.
- b) Gazete çıkarmak için 1938 yılında eklenen madde gereğince bulunduğu yöredeki en yüksek mülki amirden ruhsatname alma kuralı kaldırılmış, onun yerine sadece bildirimde bulunmak yeterli görülmüştür. Ancak verilen beyannamede gazetenin sorumlu müdürünün isminin geçmesi yine kanuni bir zorunluluk olarak kalmıştır.
- c) Kötü ünü olan kişilerin gazetecilik yapamayacağına dair olan eski kanun maddeleri bu kanunla beraber ortadan kaldırıldı. Çünkü bu şekilde konulmuş bir maddeyi her tarafa çekmek mümkün olabilmekteydi.
- d) Basın suçlarının yargılanmasında özel yetkili mahkemeler sorumlu hale getirilmiştir.
- e) Cevap hakkı şeklinde ortaya konan maddeler değişikliğe uğramış, böylece tashih yazılarının düzenlenmesinde mahkemelere bazı yetkiler verilmiştir.
- f) Yazılan yazılardan artık sadece yazar ve yazı işleri müdürü sorumlu tutulacaktı. Gazete sahibinin sadece hukuki ve mali sorumlulukları olacaktı.
- g) Yasa ayrıca sorumlu müdürde bulunması gereken bazı özellikleri de belirtmiştir. Buna göre; sorumlu müdürün Türk vatandaşı olması, 21 yaşını doldurması, Türkiye’de ikamet etmesi gerekiyordu.⁶⁷

Ayrıca 19. Maddede yer alan bir kişinin haysiyet ve şerefine dokunan veya menfaatini bozan yayınlar yapılması durumunda o şahsın imzasıyla gönderilecek cevap ve düzeltme gazetenin sorumlu müdürü tarafından aynen yayımlaması mecbur koşulmuştur.⁶⁸

Diğer taraftan 1931 Kanununda yer alan 51. Madde “*Demokratikleştirerek*” 31. Madde olarak alınmış ve yurt dışında basılan yayınların Bakanlar Kurulu

⁶⁷ Remzi Balkanlı, (1950). *Mukayeseli Basın ve Propaganda*, Ankara, s. 882-890.

⁶⁸ Çağla Kubilay, Demokrat Parti Döneminde Bir Baskı ve Denetim Mekanizması Olarak Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanımı: Ulus Örneği (1956-1960), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi – Sayı 39 – Ocak 2014, s.190.

kararıyla sansür edilmesi öngörülmüştür.⁶⁹ Yeni kabul edilen basın yasası ile 1931 Matbuat Kanunu ve sonrasında yapılan değişikliklerle kurulan güdümlü basın anlayışı yıkılmış ve hükümetin basın üzerindeki denetimi hemen hemen kaldırılmıştır.⁷⁰ Demokrat Partinin ilk icraatlarından biri olan 5680 sayılı basın yasası, basın yayın organlarının ilgisini çekmiş ve Menderes hükümeti ile basın arasında bu dönemde sıcak ilişkiler başlamıştır.

Dönemin basın yayın organları bu kanunu ilgiyle takip etmiştir. Nadir Nadi Cumhuriyet gazetesinde bu yeni gelişmeyle ilgili olarak yeni kanunun eskisine kıyasla şüphesiz daha iyi olduğunu, ancak bugünkü çerçevesi içinde bu kanunun devamlı bir keyfiyet gösterebileceğine ihtimal vermediğini belirtmiştir. Bu düşüncesini birkaç örnekle anlatan Nadir Nadi yazısını Yurdumuzda en geniş bir fikir hürriyetini gerçekleştireceğini daha muhalefette iken vadetmiş olan DP'yi 1954 seçimlerine kadar her fırsatta uyaracağını dile getirerek sonlandırmıştır.⁷¹ Ulus gazetesi “Ekspres Kanun diye işte buna derler”⁷² ifadeleriyle bu kanunun yetersiz ve yaydığı ümidin boş bir hayal olduğu değerlendirmelerinde bulunmuştur.

Zafer gazetesi başyazarı Mümtaz Faik Fenik ise, “Bırakınız Söylesinler! Bırakınız Yazsınlar!” başlıklı yazısında Recep Peker'in iktidara geldiğinde ilk icraat olarak matbuatı sıkı bir baskı altına alıp kanunları ağırlaştırdığını, ancak Adnan Menderes hükümetinin ilk icraatının ise matbuat kanunundaki bütün ağır hükümlerin kaldırılması için elinden gelen her şeyi yaptığını ifade ederek CHP ve DP arasındaki kıyası yapmıştır. Eski anlayışta gazetecilik yapmanın bir cesaret işi olduğunu ifade eden Faik Fenik bunu örnekleri ile anlattıktan sonra yeni matbuat kanunuyla yepyeni bir devrin açıldığını ve yazı hürriyetinin emin şartlara bağlandığını yazmıştır. Matbuat hürriyeti bir cesaret işi olmaktan çıkmış bir hak olmuştur diyen Mümtaz Faik Fenik kendisinden emin olan bir iktidarın matbuat hürriyetinden

⁶⁹ Alpay Kabacalı, (1994). *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 230.

⁷⁰ Yıldız, a.g.e., s.2-3.

⁷¹ Nadir Nadi, *Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1950.

⁷² “Ekspres Kanun diye işte buna derler” *Ulus*, 15 Temmuz 1950.

korkmayacağını bilakis ondan faydalanma imkânlarını araştıracağını ifade etmiştir.⁷³ Bazı basın yayın organları çıkarılan bu 5680 sayılı basın yasasını yetersiz bulsa da genel olarak basın özgürlüğü açısından çok önemli bir gelişme olarak görmüştür.

Bu dönemin en önemli gelişmelerinden biri de 13 Haziran 1952’de çıkarılan 5953 sayılı “*Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasında Münasebetlerin Tazimi Hakkındaki Kanun*”dur. Bu kanun kapsamında gazetecilere kıdem tazminatı, sendika kurabilme hakkı, iş sözleşmesi haftalık ve yıllık tatil hakkı gibi basın mensupları için son derece önemli bazı özlük hakları tanınmıştır.⁷⁴ Böylelikle basınla iktidar arasında ılımlı bir hava oluşmuştur. Mümtaz Faik Fenik kaleme aldığı bir yazısında bu kanunla basının ekonomik özgürlüğüne kavuştuğunu ve daha önce basın mensuplarının bir güvenceleri olmadığından atlama tahtası olarak gördükleri gazetecilik mesleğinin çıkarılan bu kanunla gerçek anlamda bir mesleğe dönüştüğünü ifade etmiştir.⁷⁵

Daha önce sadece devlet memurlarına tanınan yıllık ücretli izin bu yasa kapsamında gazetecilere de getirilmiş ve o güne kadar hiçbir yasa kapsamında tanımlanmamış olan gazeteciler dolaylı da olsa bu yasayla tanımlanmıştır.⁷⁶

Ancak CHP’nin yayın organı olan Ulus Gazetesi, daha en baştan DP’ye karşı muhalefete başlamıştır. Yeni matbuat kanununun beklentileri karşılayamadığını, bir önceki dönemde yapılan düzenlemelerden çok bir farkının olmadığını ifade etmiştir. Ulus, bu kanunun üzerinde sonraları çok durmamış, sadece beklentileri boşa çıkarttığı şeklinde eleştirilerde bulunmuştur.

Bundan sonra DP, iktidarının ilk yıllarından başlayarak basın ile iyi ilişkiler kurmasının yanında Ulus gazetesine mesafeli yaklaşmıştır. Ulus gazetesi genelde toplantılardan dışlanmış ve resmi ilan, posta ücretleri, kâğıt fiyatları gibi mali

⁷³ Mümtaz Faik Fenik , “Bırakınız Söylesinler! Bırakınız Yazsınlar!, *Zafer*, 15 Temmuz 1950.

⁷⁴ Korkmaz Alemdar, (1996). *İletişim ve Tarih*, Ankara, İmge Yayınları, s. 128.

⁷⁵ Mümtaz Faik Fenik, *Zafer*, 29 Nisan 1952.

⁷⁶ Nuran Yıldız, (1996). “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, Ankara, s.488.

kaynaklar noktasında baskıya tabi tutulmuştur. Tirajının düşük olmasına rağmen CHP döneminde resmi ilanlardan en büyük payı alan Ulus gazetesi DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte resmi ilan paralarından yararlanamaz olmuştur. Zafer gazetesi, Türksesi, Son Havadis gibi DP'yi destekleyen gazeteler ise resmi ilan paralarından en büyük payı almıştır.⁷⁷ Bunun üzerine de muhalefetten eleştiriler almaya başlamıştır. 1950 yılının Ağustos ayı itibariyle Ulus Gazetesi, birçok basın mensubunun mahkemelere verildiğine dair haberlerle dolmaya başlamıştır. Buna mukabil Zafer Gazetesi ise iktidarı destekleyerek, muhalif basının olayları yanlış aktardığını ifade etmekteydi.

Ali Naci Karacan öncülüğünde 3 Mayıs 1950'de yayın hayatına başlayan Milliyet gazetesi, ülkeyi kalkındırma noktasında kararlı gördüğü DP hükümetini destekleme teminatı verdiği için dolaylı olarak kurulma aşamasında aldığı mali yardımlar ve resmi ilanlarla desteklenmiştir. Adnan Menderes ile yakın dostlukları olan Karacan'ın tek isteği gazetesi ile DP'yi desteklemektir. 1955'te Karacan'ın ölümünün ardından yerine Abdi İpekçi geçti. Böylelikle gazete yavaş yavaş sola kaymaya başladı. Artık muhalefette olan gazete için Adnan Menderes "her şey aklıma gelirdi de Ali Naci'nin gazetesinde yani manen bizim sayılacak Milliyet'in DP'nin karşısına geçeceği aklıma gelmezdi"⁷⁸ demiştir. Bunun yanı sıra Cumhuriyet gazetesi ise iktidarın basın politikalarına mesafeli yaklaşım bazen eleştirse de iktidar ile daha sıcak ilişkiler içinde bulunuyordu. Gidilen gezilere gazeteden bir temsilcinin götürülmesi ve Nadir Nadi'nin dönem içinde üstlendiği yada kendisine teklif edilen görevler bunun en somut örneklerindedir.⁷⁹

Demokrat Parti'nin bu ilk döneminde resmi ilanlar ile ilgili yapılan üç düzenleme muhalif basın tarafından tepki ile karşılanmış ve DP yanlısı basın için

⁷⁷ Orhan Koloğlu, (1992). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İstanbul, İletişim Yayınları, s.70.

⁷⁸ Mükerrrem Sarol, (1983). *Bilinmeyen Menderes*, c.I-II, İstanbul, Kervan Yay., s.206.

⁷⁹ Alpay Kabacal, (1991). *Demokrasinin, İnsan Haklarının, Özgür Basının Ödünsüz Savunucusu*, İstanbul, Milliyet Sanat Dergisi. S. 271. Sıra 261, s.3-4.

önemli bir kaynak olmuştur. 13 Eylül 1950’de yapılan ilk düzenlemede resmi ilanların dağıtımı ile ilgili gazetenin günlük olması, tirajı ve ebatı gibi konularda bir takım yeni kriterler getirilmiştir. 1951 yılında yapılan ikinci düzenleme ile de hükümeti ilanların dağıtımında etkin bir konuma getirmiştir. Bu yeni düzenlemeden önce yayıma başlamış olan gazetelerden, iç ve dış politika konularında haber ve yorumlara yer verenlerin tercih edileceği belirtilmiş, kararnameden sonra yayıma başlamış gazetelere de ise ilan verme konusundaki takdir bakanlığın yetkisine bırakılmıştır. 1953 yılında yapılan üçüncü düzenlemeye göre ilan ve reklamların kamu çıkarını savunan her gündelik gazeteye fark gözetilmeden verileceği, ancak gazetenin çıkarılması için gerekli şartlara sahip ve geçimlerini en az bir sene sağlayabilen gazeteler hariç en az altı aylık yayın hayatını doldurmamayan gazetelere ilan verilmeyeceği hükmü getirilmiştir.⁸⁰ Bu maddeden dolayı Yeni Ulus gazetesi dört yıl boyunca yardım alamamıştır.

Ayrıca savaş sırasında çıkarılan kanunla halkın moralini bozacak, inancını kırarak abartılı ve kasıtlı haberlere hapis cezası öngören maddeyi kaldırmamış, bunu muhalif basına karşı kullanmaya kalkışmıştır. Eleştiriler karşısında ise bunun eski iktidar tarafından çıkartıldığını ifade etmişlerdir. Oysaki muhalif basın da karşı görüş olarak bu maddenin CHP zamanında hiç kullanılmadığını ifade etmiştir. Ayrıca bu davaların askeri mahkemelerde görülmesini de eleştiri konusu yapınca, Zafer Gazetesi karşı atağa geçerek, muhalif basının askerlere güvenmediğini ortaya atmıştır.⁸¹

İktidara gelir gelmez bir af kanunu hazırlayan DP, bunun içine basını da dahil etmiş ve 15 Mayıs 1950 tarihinden önce işlenen suçları af kapsamına almıştır.⁸² DP iktidarının ilk yılları ABD’nin de verdiği Marshall yardımlarıyla ve tarımdaki üretim

⁸⁰ Süleyman İrvan, (2000). “Demokrat Parti Döneminde Türkiye’de Basın Özgürlüğü.” İletişim, sayı: 7, s.31-32.

⁸¹ Ayşe Elif Emre, (2002). “Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri” *Ulus ve Zafer Gazeteleri Üzerine bir İnceleme*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. İstanbul. Sayı 13. s. 297-298.

⁸² Ayşe Elif EMRE Kaya, (2010). Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 39. s. 95.

artışıyla beraber çok iyi bir seyir izlese de, sonrasında gerek bu yardımların kesilmeye başlaması, gerekse plansız bir ekonomi bu durumu yavaş yavaş hükümetin aleyhine döndürmeye başlamıştı.⁸³

Sonraki süreçte izlenen politikaların yanlışlığını vurgulayan basına karşı duruşunu sertleştirmeye başlayan hükümet, 9 Mart 1954 tarih ve 6334 sayılı “*Neşir Yoluyla Veya Radyo İle İşlenecek Bazı Cürümler*” kanunu ile yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu dönemin basın ile ilgili son uygulaması olan bu kanun, bazı kesimler tarafından DP’nin basın ile ilgili tavrının değiştiğini gösteren ilk uygulama olarak değerlendirilmektedir. Bu kanun ile şeref veya haysiyete saldırılması, onur kırıcı yayın yapılması, izin almadan haber yayınlanması halinde 3 aydan 3 yıla kadar hapis ve 1000 liradan 10000 liraya kadar para cezası öngörüyor ve bu suçların resmi sıfatı olanlara karşı işlenmesi halinde cezanın üçte birden yarıya kadar artırılacağını ve şikâyete bakılmaksızın işlem yapılacağı karara bağlanıyordu.⁸⁴ Ayrıca devletin itibarını sarsacak, kamuoyunu panik ve telaşa sürükleyecek asılsız haber yapanlar ise bir yıldan beş yıla kadar hapis ve 2500 liradan az olmamak koşuluyla para cezasına çarptırılabilirdi.⁸⁵ Bunların dışında, gazetecilerin ispat hakları da ellerinden alınmıştır. Bu kanunun çıkarılma gerekçesini ise başbakan Menderes, basının kişi hak ve özgürlüklerini çiğneyecek, vatandaşın haysiyet ve şerefine hanel getirecek durumlarına karşı bir nevi önlem olduğunu belirtmiştir.⁸⁶

Mümtaz Faik, *Zafer* gazetesinde bu kanunun amacını şeref ve haysiyete yapılan saldırıların bir karşılığı olarak açıklarken⁸⁷ *Ulus* gazetesindeki köşesinde bu konuyu değerlendiren Hüseyin Cahit ise kanunda esnek ifadelerin olduğunu ve bunun basın hürriyetine zarar vereceğini ifade etmiştir.⁸⁸ Bu kanun ile birlikte çok

⁸³ Cem Eroğul, (2003). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İstanbul, İmge Kitapevi Yayınları, s. 149.

⁸⁴ Alemdar, *a.g.e.*, s.131.

⁸⁵ Mustafa Albayrak, *a.g.e.*,s.395.

⁸⁶ Mustafa Tokmak, (2007). “*Basın-İktidar İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti ve Ankara Radyosu*”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, s. 63.

⁸⁷ Mümtaz Faik Fenik, *Zafer*, 21 Kasım 1953.

⁸⁸ Hüseyin Cahit Yalçın, *Ulus*, 4 Şubat 1954.

sayıda gazeteci cezalandırılmıştır. Bu kanun kapsamında Hüseyin Cahit Yalçın'ın milletvekilliği düşürülerek hapse mahkûm edilmiştir.⁸⁹

DP iktidarının ilk yıllarından sonra ortaya çıkan siyasi gelişmelere paralel olarak sosyal gelişmeler de boy göstermeye başlamış, özellikle köylerden kentlere doğru da göç hareketleri ortaya çıkmıştır.⁹⁰ Bütün bu sıkışıklıkların ortasında kalan hükümet, otoriter eğilimler kazanmaya başlamış, basına karşı da sert tavırlar alma yoluna gitmiştir. Bu da muhalefet yıllarında başlayan basınla iyi ilişkilerin sonuna gelinmeye başladığının işaretleri olarak sayılabilir.⁹¹

Bu dönem içinde gazeteler DP iktidarına muhalif ve muvafık olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 6334 sayılı Basını Kanununun meclisteki görüşmeleri esnasında DP meclis grubu adına konuşan Hulusi Köymen'in "*muhalif ve muvafık bütün basın aynı kanun hükmü altındadır.*" Sözleri bu durumu özetlemektedir.⁹² Muhalif basın sürekli dışlanıp karalanmış, hatta gazete dağıtımında ve ilan verilme konusunda bile ayrıma tabi tutulmuştur. Buna mukabil, muhalif basın eleştirilerine sert bir şekilde devam etmiş, karşılığında ise diğer basında bu eleştirilerin karşısına çıkacak argümanlar üretilmiştir.⁹³ Bir tarafta iktidarın birçok özgürlüğün yolunun açtığı iddiası varken, diğer tarafta da özgürlüklerin kısıtlandığı haberleri yer almaktaydı.

2.3. Demokrat Parti İle Basın Arasında Gerginliklere Neden Olan Gelişmeler

Basın ile hükümet arasındaki ılımlı hava yaklaşık iki yıl kadar sürmüştür. İç ve dış politikada meydana gelen gelişmeler ve ekonomide yaşanan bunalım basın yayın organlarında fazlaca yer almaya başlamıştır. Hükümet, yapılan eleştirileri

⁸⁹ Y. Doğan Çetinkaya, (2002). "Hüseyin Cahit Yalçın", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-3: Modernleşme ve Batıcılık içinde*, cilt ed. Ed. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 328.

⁹⁰ Yıldız, (1996). *a.g.m.*, s. 491.

⁹¹ Hıfzı Topuz, (1996). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Gerçek Yay., s.107.

⁹² TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: IX, c.29, Toplantı: 4, Birleşim: 60, 7 Mart 1954, s.407.

⁹³ Emre, (2002), *a.g.e.*, s. 305-306.

önlemek için sert tedbirler almış ve bu tavrı basın ile iktidar arasındaki iyi ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur.

2.3.1. Ekonomik Nedenler

1946 yılında meydana gelen devalüasyondan sonra Türkiye ekonomisi sürekli olarak açık vermeye başlamıştır. Truman Doktrini ve Marshall Planı kapsamında alınan yardımlar altyapı yatırımlarına ve tarım alanına ayrılıyordu.⁹⁴ Bu yardımlar sayesinde ekonomi azda olsa rahat bir nefes almıştır. Demokrat Parti iktidara gelince bu politikaları devam ettirmiştir. CHP'nin iktidarı döneminde alınmaya başlayan Marshall Yardımları, DP döneminde de devam etmiştir. Yardım tutarı 1948-50 yılları arasında borç ve hibe olarak alınan miktar 160.000.000 ABD dolarıyken; bu toplam 1950-55 döneminde 1.920.000.000'u askerî yardım, 23.250.000 doları da bağış olmak üzere 1.943.000.000 dolara kadar ulaşmıştır.⁹⁵ Bu dönemde gelen yardımların büyük bir çoğunluğu başta karayolları olmak üzere tarımda makineleşmenin hızlandırılması gibi altyapı yatırımı olarak kullanılıyordu. Bu altyapı çalışmaları ekonomide bir canlanmaya sebep olmuştur.⁹⁶

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte uygulamış olduğu liberal dış ticaret politikası ve ekonomi politikaları iç piyasanın gelişmesine sebep olmuştur. Bunun yanı sıra 1956 yılına kadar ithalatta problemler yaşanmamış ihtiyaç duyulan ara ve yatırım malları temin edilebilmiştir.⁹⁷

DP sanayi alanında yapılan yatırımların artırılması ve özel girişimin teşvik edilmesi için büyük çaba göstermiştir. 9 Nisan 1951 tarihinde İkinci Sanayi

⁹⁴ Korkut Boratav, (1998). *Türkiye İktisat Tarihi 1908- 1985*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, s.74-77.

⁹⁵ Stefanos Yerasimos, (1980). *Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, Bizans'tan 1971'e*, 3. Baskı, Çev: Babür Kuzucu, s. 722.

⁹⁶ Tevfik Çavdar, (1984). "Demokrat Parti" *Cumhuriyet Donemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:8, İstanbul, İletişim Yayınları, s.2060- 2075.

⁹⁷ Hüseyin Şahin, (2006). *Türkiye Ekonomisi (Tarihsel Gelişimi – Bugünkü Durumu)*, Bursa Ezgi Kitabevi Yayınları, s.98.

Kongresi'nde konuşan Ekonomi ve Ticaret Bakanı Muhsin Ertuğral sanayi ile ilgili politikalarını şöyle sıralamıştır: İhracatı arttıracak olan sanayi alanlarının korunacağı ve destek göreceğini ve bu çerçevede sanayi ile ilgili yeni bir yasanın hazırlanacağını, sanayi Kalkınma Bankası'nın bu alandakilere yönelik kredi verileceğini, yabancı sermaye ile iş birliği yapıp sanayi alanında yapılacak olan yatırımlara kolaylıklar getirileceğini söylemiş ve Merkez Bankası'nın özel girişime yardımcı olmasına olanak sağlayacağını, çıkarılacak kanunlarla bazı alanlarda vergi muafiyetleri getirileceğini de ifade etmiştir. Devlet ve özel işletme ayrımı yapmayacaklarını, zorunlu olmadıkça devletin işletme kurmayacağına ve elindekileri de uygun koşullarda özel girişime devredeceğini belirtmiştir. Bu sayede sanayide arka arkaya yüksek büyüme oranları gerçekleştirilebilmiş, 1952-1957 döneminde sanayinin yıllık ortalama büyüme hızı %12,5 gibi rekor sayılabilecek bir düzeye ulaşmıştır.⁹⁸

Bu dönemde Demokrat Parti hükümeti ekonomik politikalarının rotasını büyük ölçüde Barker Raporu olarak bilinen *Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasının* Menderes hükümetiyle yaptığı işbirliği sonucunda hazırlanmış olan rapora dayanıyordu. Raporda, Türkiye'nin ekonomik yapısı, geçmişte uygulanmış politikalar ve gelecekte uygulayabilecek ekonomik politikalar üzerinde duruluyordu.⁹⁹

Demokrat Parti sabit sermaye yatırımlarının artırılabilmesi için Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası'nı bu dönemde hayata geçirmiştir. 1954 yılında çıkarılan 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik ile ilgili kanun ve aynı yıl içinde çıkarılan Petrol Kanunu Türk ekonomisinin canlanması adına atılmış olan en önemli adımlardan olmuştur. Muhalefette bulunan CHP ise bu yasaya sert tepkiler göstermiş ve kapitülasyonların yeniden verildiğini iddia etmiş, ülkenin bir uçuruma sürüklendiğini savunmuştur. Ancak yapılan bu sert muhalefete birlikte somut bir öneri getirememeleri yapılan eleştirilerin sönük kalmasına neden olmuştur.

⁹⁸ Şahin, a.g.e., s.98-99.

⁹⁹ Mustafa Albayrak, (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Ankara, Phoenix Yay., s.305.

1950-1953 yılları arası ekonomi anlamında DP'nin en parlak yılları olmuştur. Bu yıllar arasındaki bütçe açığı önemli oranda geri çekilmiş bunun yanı sıra enflasyon oranları düşmüş, milli gelir önemli ölçüde artmıştır. Ekonomideki bu canlanma Türkiye'yi daha çok dışa bağımlı hale getirmiştir. Tarım ürünlerindeki ihracat, makineleşme ile birlikte oldukça artmış ve Türkiye Demokrat Parti iktidarındaki bu ilk dönemde ekonomik bir büyüme yaşamıştır. 1954-1955 yılları arası Türkiye ekonomisinin '*Altın Çağı*' olarak adlandırılmıştır.

Marshall yardımlarının 1952 yılından sonra kesilmesi, ABD tarafından yapılan bağışların azalması, Dünya bankasından alınan kredilerin azalması ve tarım sektöründeki olumsuz hava Demokrat Parti'nin ekonomi politikasını olumsuz etkilemiştir. 1954 yılından itibaren giderek artan ekonomik bunalımların en önemli etkenlerinden biri de planlamada yapılan yanlışlıklar ve gelişi güzel yapılan yatırımlar olarak belirtilmiştir. 1955'ten sonra ekonomi iyice kötüye gitmeye başlamıştır. Ekonomi politikalarındaki yanlışlıklar ve tarım rekoltelerindeki azalmalar ile başlayan ekonomik alanındaki sıkıntılar Kore savaşının çıkması ile daha fazla artmıştır. Bunun yanı sıra döviz alanında yaşanan daralmalar, artan enflasyon ve karaborsacılık sebebi ile DP'nin en önemli ilkelerinden olan liberalizmden kısıtlamalara gidilmiş ve tek parti döneminde eleştirilen birtakım yaptırımlar uygulanmaya başlamıştır. 13 Temmuz 1954'te yayımlanan bir kararname ile mal stoku yapan kişilere ve firmalara ağır cezalar getirilmiştir. Ancak bu kararnamelerle beklenen sonuç alınmayınca 6 Haziran 1955'te Milli Korunma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanuna uymayanlara 3 yıldan başlayarak 15 yıla kadar hapis cezası ve 10.000 TL'ye kadar da para cezası verilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁰⁰

Ekonomide görülen bu olumlu hava 1954'ten sonra bozulmaya başlamış, bu durum hem muhalefet, hem de basın tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Yaklaşan seçimler öncesi hükümet bu eleştirilerin önüne geçmek için 9 Mart 1954 tarih ve 6334 sayılı neşir yolu ile işlenecek cürümler hakkındaki kanun ile yeni düzenlemeler

¹⁰⁰ Ali Kuyaksil, (1994). *Türkiye'de Yönetimi Yeniden Düzenleme Çalışmaları Çok Partili Dönem: 1945-1963*, İstanbul, s. 96.

getirmiştir. Bu kanunun çıkarılma gerekçesini ise başbakan Menderes, basını kişi hak ve özgürlüklerini çiğneyecek, vatandaşın haysiyet ve şerefine hanel getirecek durumlarına karşı bir nevi önlem olduğunu belirtmiştir.¹⁰¹ Menderes her ne kadar böyle izah getirirse de bu düzenleme muhalefeti etkisiz hale getirmek için yapılmıştır.

Demokrat Parti'nin 1950-1954 yılları arasındaki bu ilk döneminde ekonomik alanda yaşanan sıkıntıların basında sıkça yer almasından dolayı basınla arasındaki ilişkiler bozulmaya başlamış ve DP basına karşı tutumunu değiştirmiştir özellikle 1951 ve 1954 yılları arasında Ceza Kanununda yapılan değişiklikler ve resmi ilanlar ile ilgili yapılan düzenlemelerle basın kontrol altına alınmak istenmiştir.¹⁰²

2.3.2. İç Politikadaki Gelişmeler

Tek parti döneminde özellikle savaş sırasında temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması, yaşanan ekonomik sıkıntılar, CHP'nin halktan kopması, iktidar yorgunluğu gibi sebepler halkta yeni arayışlara sebep olmuştur. Buna karşı DP'nin daha ılımlı bir laiklik anlayışını benimsemesi, bireysel ve ekonomik alanlarda özgürlüklerin genişletileceğine yönelik vaatleri ve Türkiye'yi daha demokratik bir toplum haline getirme taahhütleri halkın 14 Mayıs 1950 seçimleri ile 27 yıllık tek parti iktidarının yerine DP'yi tercih etmesi ile neticelenmiştir.

Menderes hükümetinin 1950'de güvenoyu aldıktan sonra yaptığı ilk hamlelerden biri ordu içinde yaptığı tasfiyeler olmuştur. Yapılan bu tasfiyeler özellikle CHP çevrelerinde ve yayın organı olan Ulus'ta tepkiyle karşılanmıştır. Ulus gazetesi 10 Haziran 1950 günü manşetten attığı "Komutanlarımıza iftira atmayalım"¹⁰³ manşeti ile sert tepki göstermiş ve hükümetin bu konu ile ilgili açıklama yapmasını istemiştir. Muhalefette bulunan CHP'liler ise orduya yönelik

¹⁰¹ Mustafa Tokmak, (2007). *Basın-İktidar İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti Ve Ankara Radyosu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, s. 63.

¹⁰² Eroğul, *a.g.e.*, s.149-150.

¹⁰³ "Komutanlarımıza iftira atmayalım", *Ulus*, 10 Haziran 1950.

tahrik edici açıklamalar yapıyorlardı. Bunun üzerine Menderes grup toplantısında yaptığı açıklamalarda şöyle diyordu: “*Bütün çalışmalarımız demokrasiyi perçinlemek içindir. Esefle bildirmek isterim ki, iktidarımız henüz bir ayı bulmadığı halde bazı zorunlu değişiklikleri mesele haline getiren CHP, başarılı olmak istiyorsa iktidar hastalarını başlarından atmalıdır. Bu ‘iktidar hastaları’, ortalığı karıştırmak istemektedirler.*”¹⁰⁴

Halktan aldığı destekle iktidara gelen DP, din ve vicdan hürriyeti açısından birçok adımlar atmıştır. Bu adımların en önemlilerinden biri de 18 Temmuz 1932’de resmi genelge doğrultusunda Türkçe okunmaya başlayan ezanın tekrar Arapça okunmasının önünü açmasıdır. Ezan 1932’de Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan bir genelgeyle Türkçe okunmaya başlanmış, 1939 yılında ise Arapça okuyanlara müeyyide getirilmiştir. Bu durum, halk tarafından tepkiyle karşılanmış ve bazı illerde küçük çaplı isyanlar çıkmıştır.¹⁰⁵

Çok partili sisteme geçildiği dönemde DP, temel hak ve hürriyetlerin engellenmemesi gerektiğini ifade edip ezanı serbest bırakacaklarını vaat etmiştir. DP’liler iktidara gelir gelmez bu yasağın kaldırılmasını gündemlerine aldılar. 4 Haziran 1950’de bir basın toplantısında konuşan Adnan Menderes özetle cemiyet hayatında esas değişikliklerin yapılabilmesinin öncelikli şartının taassup zihniyetinin yıkılmasına bağlı olduğunu ifade etmiştir. Zafer gazetesinde Arapça ezan yasağının kaldırılacağına yönelik haberlerin yer alması bazı basın yayın organları tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Örneğin Ulus gazetesi yazarlarından olan Zeki Gençosman, gazetesinde kaleme aldığı bir yazısında yapılan bu açıklamaların Atatürk devrimlerinin didiklenmesi anlamını taşıdığını ve bu durumun kendisinde bir ümitsizlik oluşturduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁶

¹⁰⁴Mustafa Armağan, (2010). “Menderes’in İlk işi Orduyu Temizlemek Olmuştu”, 21 Kasım, http://www.zaman.com.tr/mustafa-armagan/menderesin-ilk-isi-orduyu-temizlemek_olmustu_1055073.html. (Erişim Tarihi: 04.06.2014)

¹⁰⁵ Ali Dikici, (2006). “İbadet Dilinin Türkçeleştirilmesi Bağlamında Türkçe Ezan ve Buna Gösterilen Tepkiler”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, sayı:10, s.91.

¹⁰⁶ Zeki Gençosman, *Ulus*, 6 Haziran 1950.

Yine Ulus gazetesinden Yunus Abadan ise yapılan bu açıklamaların Laik zihniyete karşı gelmekle eşdeğer olduğunu ifade etmiştir.¹⁰⁷ Adnan Menderesin yaptığı açıklamaların kendisini dehşete düşürdüğünü ifade eden Akşam gazetesinden Safa Coşkun ise Arapça ezan ile vicdan özgürlüğünün bir alakasının olmadığını ileri sürmüş ve bunun ateşle oynamak olduğunu yazmıştır.¹⁰⁸ Milliyet gazetesinde Ali Naci Karacan'a göre ise ezan Türkçe okunursa camilerde daha çok kalabalık olacaktır.¹⁰⁹ Ahmet Emin Yalman ise, bu konuda herhangi bir itirazlarının olmadığını, ancak Arapçayı anlamadığını getirilen bu serbestliğe rağmen kendi ana dilini kullanmayı tercih edenlerin daha çok olacağını ifade etmiştir.¹¹⁰

Arapça ezan ile ilgili meclisteki görüşmelerde söz alarak CHP Meclis grubunun görüşünü dile getiren Cemal Reşit Eyüboğlu konuşmasında şunları ifade etmiştir. *“Bu memlekette Millî Devlet ve Millî şuur politikası, Cumhuriyetle kurulmuş ve CHP bu politikayı takip etmiştir. Bu politika icabı olarak ezan meselesi de bir dil meselesi ve Millî şuur meselesi telâkki edilmiştir. Millî Devlet politikası, mümkün olan her yerde Türkçenin kullanılmasını emreder. Türk Vatanında ibadete çağırmanın da Öz dilimizle olmasını bu bakımdan daima tercih ettik. Türkçe ezan, Arapça ezan mevzuu üzerinde bir politika münakaşası açmaya taraftar değiliz. Millî şuurun bu konuyu, kendiliğinden halledeceğine güvenerek Arapça ezan meselesinin ceza konusu olmaktan çıkarılmasına aleyhtar olmayacağız.”*¹¹¹

16 Haziran 1950'de, İsmet İnönü'nün ret oyu vermesine karşın bazı CHP'lilerin de desteğini alan DP hükümeti, bu kanunla Türkçe ezanın yanı sıra Arapça ezanın okunmasına da imkân sağlamıştır. Ezanın yeniden Arapça okunmaya başlanması, bazı kesimler tarafından Atatürk devrimlerine vurulan ağır bir darbe ve

¹⁰⁷ Yunus Abadan, *Ulus*, 7 Haziran 1950.

¹⁰⁸ Safa Coşkun, *Akşam Postası*, 6 Haziran 1950.

¹⁰⁹ Ali Naci Karacan, “Arapça Ezan” *Milliyet*, 7 Haziran 1950.

¹¹⁰ Ahmet Emin Yalman, *Vatan*, 8 Haziran 1950.

¹¹¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: IX, c.1, Toplantı: Olğ., Birleşim: 9, (16 Haziran 1950), s.182.

irticanın yeniden canlanması olarak değerlendirilse de genel olarak toplum tarafından dini hürriyetler açısından memnuniyet verici bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.¹¹²

Basın yayın organları da bu değişikliklere geniş yer vermiştir. Milliyet gazetesinden Ali Naci Karacan Arapça Ezan ile ilgili yazmış olduğu makalesinde öncelikle Menderes'in Zafer gazetesi başyazarı ile yapmış olduğu konuşmasından bahsetmiş ve Menderes'in Mustafa Kemal'in ezanın Türkçe okunmasını dini taassubu kırma hareketi olarak değerlendirdiği ve o günkü şartların değiştiği, ezanın artık Arapça okunmasında bir mahsur olmadığı ve buna müsaade etmemenin vicdan hürriyetine bir tecavüz olduğu sözlerine değindikten sonra Mustafa Kemal'in birilerinin zannettiği gibi din düşmanı olmadığını ifade etmiştir. Karacan makalesini şu sözler ile bitirmiştir; *“Bütün dava, ezanın Türkçe veya Arapça okunması değil, Atatürk'ün gerçekleştirdiği inkılapların mahfuz kalması davasıdır ki, onlarda Menderesin isabetle söylediği gibi artık millete mal olmuşlar, milletin manevi mülkü haline girmişlerdir.”*¹¹³

Arapça ezan üzerindeki yasağın kaldırılmasından birkaç hafta sonra 5 Temmuz 1950 tarihinde radyodan yapılan dini program ile ilgili yayın yasağı da kaldırılmıştır. Bununla birlikte devlet radyolarında Kur'an yayınları başlatılmış ve bu tarihten itibaren Ramazan aylarında sabah ve akşam günde iki defa diğer zamanlarda ise haftada bir defa olmak üzere radyodan Kur'an yayını başlamıştır.¹¹⁴ DP'nin ortaya koymuş olduğu din ve vicdan özgürlüğü kapsamındaki yaklaşımları belirli bir kesimi rahatsız etse de muhafazakâr kesim tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. CHP'nin katı laiklik uygulamalarını yumuşatan DP, toplumun laiklik ilkesini benimsemesinde önemli katkılarda bulunmuştur.

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile birlikte ülkenin değişik yerlerinde Atatürk büstlerine yönelik saldırılar da artmıştır. Bu saldırılar özellikle CHP'liler tarafından DP'nin laiklik karşıtı politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıktığını

¹¹² Dikici, a.g.e., s.96.

¹¹³ Ali Naci Karacan, “Arapça Ezan Meselesi”, *Milliyet*, 6 Haziran 1950.

¹¹⁴ Kemal Karpat, (1996). *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul, AFA Yayınları, 1996, s.234-235.

savunmuştur. 1951 yılında Atatürk büstlerine yönelik artan olaylar karşısında DP, bu olayların kendilerine karşı ‘mürteci’ damgası vurulması amacını taşıdığını ve bunun da rejime karşı olduğu sonucuna varmıştır. Artan bu saldırılar DP’de kaygıların artmasına neden olmuştur. Çünkü bu meselenin başka taraflara çekileceğinden endişe ediliyordu. Nitekim bu endişelerinde haklıydılar. Örneğin, Hüseyin Cahit Yalçın, Akşam gazetesinde kaleme aldığı bir yazısında “*Demokrat Parti’nin galebesini takip eden günlerde Atatürk aleyhine hücumu geçilmesi, memlekette derhal umumi bir nefret galeyani doğuruverdi. (...) Atatürk düşmanlarını ilk cesaretlendiren, onlara adeta taarruz işaretini veren Adnan Menderes olmuştur. Doğrudan doğruya Atatürk inkılabına hücumu o başladı*”¹¹⁵ demiştir.

Bu kaygıların giderilmesi için DP, Atatürk büst, resim ve heykellerinin kanun ile koruma altına alınması için yasal adımların ilkinin 4 Mayıs 1951’de atarak Atatürk aleyhine işlenen suçlar ile ilgili Meclis’e kanun tasarısı sunmuştur. Mecliste uzun tartışmaların ardından 25 Temmuz 1951’de kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre Atatürk’ün hatırasına hakaret eden veya sövenler için bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası öngörüyordu.

22 Kasım 1952 tarihinde Vatan gazetesinin sahibi Ahmet Emin Yalman Büyük Doğu Cemiyeti üyesi olan Hüseyin Üzmez tarafından Malatya’da suikasta uğramıştır. Kapatılan İslami Demokrat Partisi ve Büyük Doğu Cemiyeti tarafından planlandığı söylenen bu girişim DP’nin dinci kesimlere karşı olan tutumları için de bir dönüm noktası olmuştur. Adnan Menderes yapmış olduğu bir basın toplantısında artık irticaya ödün vermeyeceklerini ifade etmiş ve bunun bir neticesi olarak da Samsun milletvekili Fehmi Ustaoglu, Büyük Cihat gazetesinde yer alan “*Atatürk olmasa da Sakarya Savaşı kazanılırdı*” adlı makalesinden dolayı partiden ihraç edilmiştir. Yine bu dönemde Milliyetçi Derneği Şubeleri de ırkçılık yaptıkları ve dini siyasete alet ettikleri gerekçesiyle kapatılmıştır.¹¹⁶

¹¹⁵ Hüseyin Cahit Yalçın, *Akşam*, 1 Mart 1951.

¹¹⁶ Albayrak, *a.g.e.*, s.393.

Muhalefet partileri üzerindeki baskıları her geçen gün artıran DP, ilk olarak 8 Temmuz 1953’de Atatürk ve Devrimlerinin aleyhine faaliyet gösterdiğini düşündüğü Millet Partisi’ni kapatmış, daha sonra 9 Aralık 1953 yılında çıkarılan 6195 sayılı Haksız İktisap Kanunu kapsamında CHP’nin Genel Merkez Binası ve Ulus Gazetesini hazineye devretmiştir.¹¹⁷ Ulus gazetesi bir günlüğüne kapanarak 16 Aralık’ta Yeni Ulus olarak yayın hayatına devam etmiştir. Hükümetin bu uygulamaları bazı kesimler için muhalefete yönelik bir baskı politikası olarak algılanmıştır.

1950 seçimlerinde Millet Partisi’nin tek milletvekili olarak meclise giren Osman Bölükbaşı 24 Haziran 1953’de MP’nin dini siyasete alet ettiği yönündeki iddiaların neye isnat edildiği hususunda Adnan Menderes’ten izah etmesi için meclise verdiği önergede şu hususları dile getirmiştir: Millet Partisine yapılan böylesi bir suç isnadının altında “*iftira et, iz bırakır*” mantığının yattığını ve bu partiyi halkın gözünden düşürmek için alacakları tedbirlere yasal bir zemin oluşturma niyetleri olduğunun anlaşıldığını veya bu gibi ithamlarda bulunarak Millet Partisi’nin bir tehdidin ve manevi baskının altında hareketsizliğe mahkûm edilmek istendiğini belirtmiştir. Bir Başbakanın delil olmadan böylesi isnatlarda bulunmasının ciddi ve dürüst bir hareket olmadığını belirten Bölükbaşı, bu sözlerin konuşulduğu bir yerde delillerin toplanmış ve suçluların ise adalete hesap veriyor olması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü Ceza Kanununun 163. Maddesine göre dini siyasete alet etmek suçunun tarifi yapılmış ve ağır ceza müeyyideleri altına alındığını belirten Bölükbaşı, bu iktidarın eline böylesi güçlü bir silah verilmişken Başbakanın, Millet Partisi aleyhine adalet kanunlarını harekete geçiremediğine göre bir müfteri olduğunu söylemiştir. Osman Bölükbaşı daha sonra konuşmalarını şu sözleri ile devam ettirmiştir; “*Din bezirgânlığını yapan Büyük Doğu Gazetesi, Devlet kasasından ayda 12.000 lira ile beslediği Meclis konuşmaları ile sabit olan bir Başvekilin, o gazetenin neşriyatını daha 1951 yılında neşrettiği bir tebliğ ile takbih etmiş olan Millet Partisini itham cesaretini kendinde bulması da, suçluların hâkim*

¹¹⁷ Esat Arsebük, (1953). “*CHP’nin Haksız İktisaplarının İadesi Hakkındaki Kanuna Dair*”, AÜHF Dergisi, Cilt 10, Sayı 1–4, s. 426–432.

mevkiine yükselmesi gibi millî vicdanı derinden rencide edecek siyasi bir hüner olarak ibretle kaydedilmelidir.” Önerge kabul edilmeyince Bölükbaşı “Kaçanı kovalayacak değiliz ya...” şeklinde tepki göstermiştir.¹¹⁸

Hüseyin Cahit Yalçın, Ulus gazetesinde konu ile ilgili olarak yazdığı bir yazısında, Haksız İktisap Kanunu'nun halkı yanıltmak için uydurulmuş bir masal ve DP'nin bir intikam hırsı olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁹ Zafer gazetesinden Mümtaz Faik Fenik ise; iktidarın bu kanun ile gazete kapatma niyetinin olmadığını, bu uygulamanın sadece matbaayı kapsadığını belirterek Ulus'un kamuoyunu yanıltmak istediğini ifade etmiştir.¹²⁰

Görüldüğü gibi basın özgürlüğü noktasında yapılan değişiklikler, din ve vicdan hürriyeti açısından ezanın Arapça okunmasının önündeki engellerin ve radyoda yapılan dini program yasağının kaldırılması gibi iç politikadaki gelişmeler birçok kesim tarafından olumlu karşılanmıştır. Bunun yanında muhalefete karşı kısıtlayıcı tedbirlerin alınması özellikle Halkevlerinin kapatılması, ‘Haksız İktisap’ kanunu çerçevesinde CHP'nin mallarına el konulması ve Millet Partisi'nin kapatılması gibi gelişmeler ise çok büyük tepkilere neden olmuştur.

2.3.3. Dış Politikadaki Gelişmeler

Savaş sonrası oluşan çift kutuplu bir dünyada Türkiye'nin ABD'nin de içinde olduğu Batı ile yakınlaşması ve işbirliği, Türk dış politikasında yeni yaklaşımlar meydana getirmiştir. Bu yakınlaşmanın bir sonucu olarak Türkiye, ABD'nin Marshall Yardımı kapsamına alınmıştır. Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu dönemler aynı zamanda dış politikada önemli gelişmelerin yaşandığı yıllardır. 14 Mayıs 1950 seçimleri sonucunda iktidara gelen DP, Batı ve ABD yanlısı dış politika anlayışını devam ettirmiştir. İlk hükümet programı kapsamında konuşan Menderes,

¹¹⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem IX, c.23, Toplantı: 3, Birleşim: 96, (24 Haziran 1953), s.208-209.

¹¹⁹ Hüseyin Cahit Yalçın, *Ulus*, 12 Aralık 1953.

¹²⁰ Mümtaz Faik Fenik, *Zafer*, 16 Aralık 1953.

Truman Doktrini ve Marşal Yardımıyla barışçı siyasetimizi destekleyen Birleşik Amerika ve büyük müttefiklerimiz olan İngiltere ve Fransa ile siyasi, iktisadi, kültürel münasebetlerimizin daha da güçlendirilerek devam edeceğini ve bu kapsamda Batı ve ABD yanlısı bir dış politika izleyeceklerini aynı zamanda komşuları ile de yakın münasebetler kuracaklarını ifade etmiştir.¹²¹

Savaş sonrası oluşan Sovyet tehdidine karşı Türkiye'nin güvenliğini sağlamak için Kuzey Atlantik Paktı (NATO)'ya üye olabilmek DP'nin öncelikli hedeflerindendi. Bunun gerçekleşebilmesi için Batı yanlısı bir politika takip edilmiştir. Özellikle Kore Savaşı sonrası Türkiye'nin NATO'ya dahil edilmesi ile başlayan süreç Sovyetlerin baskısıyla birlikte yeni işbirliklerinin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır.

2.3.3.1. Kore Savaşı

II. Dünya Savaşıyla değişen dengeler ABD ve Sovyetler Birliği'ni birbiriyle mücadele eden iki süper güç haline getirmiştir. Türkiye II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan Sovyet tehdidine karşı batı ülkeleri ile daha yakın ilişkiler kurma yoluna gitmiştir. ABD'nin bu konu ile ilgili geliştirdiği yeni politika ise hem içeriden hem de dışarıdan tehdit altında olduğunu düşündüğü ülkeleri desteklemektir.¹²²

Demokrat partinin iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra Sovyetler Birliği tarafından desteklenen Kuzey Kore'nin ABD tarafından desteklenen Güney Kore'ye saldırmasıyla 25 Haziran 1950 tarihinde Kore savaşı patlak vermiştir. 27 Haziran'da Birleşmiş Milletler (BM) üye ülkeleri yardıma çağırmasıyla birlikte bu konu 30 Haziran 1950'de Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'ne gelmiş Mecliste BM'nin idealleri doğrultusunda hareket etme görüşü benimsenmiştir. *“Her ne pahasına olursa olsun, Truman Doktrini yolu ile hem güvenliği sağlamak, hem Batı'ya*

¹²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C.1, Toplantı: olğ, Birleşim:3, (29 Mayıs 1950), s.31.

¹²² Hüseyin Bağcı, (2007). *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, Ankara, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yay., s.7.

bağlanmak, hem de ekonomik ve askeri yardım almak isteği..."¹²³ İle Türkiye, Kore Savaşı konusunda Batı ile işbirliği içine girme yönünde kararını vermiştir.

Türk basını tarafından da yakından takip edilen Kore Savaşı, gazete manşetlerinde yerini aldı. 26 Haziran 1950'de Mümtaz Faik Fenik, Zafer gazetesinde "Dünya Barışı Yine Tehlikede"¹²⁴ mesajları ile savaşı okuyucularına duyururken, 29 Haziran'da ise Milliyet gazetesinden Ali Naci Karacan "Üçüncü Bir Dünya Harbi mi?" adlı makalesinde savaş ile ilgili değerlendirmelerde bulunuyordu.¹²⁵

25 Temmuz 1950'de yapılan bakanlar kurulu toplantısına kurulun üyelerinin dışında Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı, Genelkurmay Başkanı da katılmıştır. Yapılan görüşmelerin sonunda BM Güvenlik Konseyi'nin yardım başvurusuna olumlu cevap verilmiştir. BM'ye çekilen telgrafta ise şöyle denilmiştir;

"Mr. Trygve Lie, BM Genel Sekreteri

*BM Paktından doğan taahhütlerine ve Güvenlik Konseyi'nin kararlarına uymayı bir vecibe bilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Kore hakkındaki yardım talebini mütezammın 15 Temmuz 1950 tarihli telgrafınızı bu zihniyet içinde ve itina ile tetkik etmiştir. Cumhuriyet Hükümeti bu tetkik neticesinde mezkûr kararları dünyanın şimdiki şartları içinde umumi barış hizmetinde müessir ve fiili bir şekilde icra mevkiine vazetmekteki lüzum ve ehemmiyeti müdrük olarak, Kore'de hizmet etmek üzere 4500 mevcutlu silahlı bir Türk savaş birliğini Birleşmiş Milletler emrine vermeye karar vermiştir."*¹²⁶

Ülke genelinde büyük yankılar uyandıran bu karar kamuoyu tarafından olumlu karşılanırsa da başta CHP olmak üzere bazı kesimler tarafından eleştirilmiştir. CHP, TBMM'nin onayı alınmadan yurtdışına asker gönderme kararının alınmasının

¹²³ Haluk Ülman-Oral Sander, (1972) "Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler (1923-1968)", Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (SBF), Cilt: XXVII, Sayı.1, s.5.

¹²⁴ Mümtaz Faik Fenik, "Dünya Barışı Yine Tehlikede", Zafer, 26 Haziran 1950.

¹²⁵ Ali Naci Karacan, "Üçüncü Bir Dünya Harbi mi?", Milliyet, 29 Haziran 1950.

¹²⁶ "Kore Harbine 4500 Kişilik Kuvvet Gönderiyoruz", Milliyet, 26 Temmuz 1950.

anayasaya aykırı olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık hükümetten gelen açıklamalarda ise Türkiye'nin herhangi bir devlete savaş açmadığını sadece BM'nin bünyesinde oluşturulmuş olan uluslararası bir birlikte görev alacağı ve bunun için Meclisin onayının alınmasına ihtiyaç olamadığı ifade edilmiştir

Bu karara tepki gösteren Millet Partisi (MP) Genel Başkanı Hikmet Bayur ise, bu kararı eleştiren kişilerin komünistlik suçlamalarıyla alçaltılmak istendiğini iddia etmiştir. Türkiye'nin güvenliği için NATO'ya biran önce girmemiz gerektiğini, milletçe katlanılan fedakârlığın ve askerlerin akacak kanlarının, siyasi bakımdan ülke lehine fayda getirmesini, Hükümetin, dışardan bir miktar yardım sağlayıp bütçe açığını kapatmaya çalışarak başarı kazandı havasına girmesini Türk halkının affetmeyeceğini¹²⁷ ifade etmiştir. Muhalefet partilerinin eleştirileri Kore'ye asker gönderilmesi meselesinden çok konunun Meclise getirilmemesine yönelik olmuştur. Meclis tatilde iken alınan bu karar ancak Kasım ayında TBMM tarafından onaylanabildi. Hükümet tarafından alınan bu karara en sert tepkilerden biride Barışseverler Cemiyeti tarafından gelmiştir. Yayınlamış oldukları bir bildiri ile kararı protesto eden cemiyet askeri mahkeme tarafından tutumları siyasi bulunarak kapatılmıştır.

Basın yayın organlarının büyük bir çoğunluğu hükümeti destekleyen yayınlar yapmıştır. Zafer gazetesindeki “*Kore'ye Gidecek Türk Askerleri Yolunuz Açık Olsun*”, başlıklı yazısında Mümtaz Faik Fenik, hükümetin aldığı bu kararın medeni dünyada büyük yankılar uyandıracığını ve takdirle karşılanacağını ifade etmiş yazısının devamında ise “*Türkiye ABD den sonra Kore'ye asker sevk eden ikinci devlettir. Dünyada barış fikrinin muzaffer olması ve insanlığın bundan sonra huzur ve sükûna kavuşması için Kore'de savaşıacak kahraman askerlerimize Cenab-ı Hak'tan başarılar dileriz. Belki bazı kimseler diyeceklerdir ki Kore nerede, Türkiye nerede? 4500 Vatan evladını Pasifik Okyanusu kıyılarına sevk etmenin manası nedir? Manası şudur ki: Kore'de Dünya barışının mukadderatı bahis mevzuu oluyor. Eğer orada BM ülküsü mağlup olur da müşterek emniyet iflasa sürüklenirse*

¹²⁷ Hikmet Bayur, “Küçük Marifetler ve Büyük İşler”, *Kudret*, 1 Ağustos 1950.

mütecaviz artık her yerde başını kaldırmak fırsatı yakalamış olacaktır. Bu gün Kore'ye yapılan saldırının yarın bizim de başımıza gelmeyeceğini temin etmeye imkân yoktur. Bundan dolayıdır ki Kore'ye giden kahraman askerlerimiz hem müşterek dünya emniyetini hem de daha çok milli sınırlarımızı korumaktadırlar.” şeklinde ifade etmiştir.¹²⁸

Hükümet 3 Ağustos 1950'de 4500 kişilik savaş birliğinin oluşturulma kararını Genelkurmay Başkanlığına ilettili. Genelkurmay tarafından oluşturulan Tugay İskenderun'a gelerek ABD tarafından hazırlanmış olan gemilerle kabileler halinde Kore'ye gitmek için yola çıktı. Türk Tugayı 18 Ekim 1950'de Pusan rıhtımına ulaştı. Taegu şehrinde 20 gün kaldı. “Dağlarda gizlenen ve fırsat buldukça saldıran çeteleri arayıp temizlemek, yol ile köprülerin güvenliğini sağlamakla görevlendirildi.”¹²⁹

Türk askerinin göstermiş olduğu başarılar ABD kamuoyu tarafından takdirle karşılanmış ve daha sıcak ilişkilerin gelişmesine sebep olmuştur. Mehmetçiğin göstermiş olduğu bu başarılar Türkiye'de de coşkuyla karşılanmıştır. “*Türkiye'nin her yerinde miting ve toplantılar düzenlendi, tebrik telgrafları çekildi. Ankara ve İstanbul'da yapılan mitinglerde, Kore'de şehit düşen askerler için saygı duruşunda bulunulup, komünizme karşı mücadelede savaşa hazır olunduğu belirtildi.*”¹³⁰

2.3.3.2. NATO'ya Girme Çabaları

II. Dünya savaşından sonra Türkiye bir tehdit unsuru olarak gördüğü Sovyet emperyalizmine karşı milli güvenliğin sağlanabilmesi için dış politikada daha aktif bir rol üstlenmiştir. Batı ile ilişkilerini daha çok geliştirmeye çalışan Türk hükümeti NATO'ya üye olarak bu tehdidin ortadan kaldırılmasını hedeflemiştir.

¹²⁸ Mümtaz Faik Fenik, “Kore'ye Gidecek Türk Askerleri Yolunuz Açık Olsun”, *Zafer*, 27 Temmuz 1950.

¹²⁹ “Kore Birliğimiz Savaşa Başladı”, *Milliyet*, 8 Kasım 1950.

¹³⁰ “Her Yerde Mitingler Yapılıyor”, *Ulus*, 4 Aralık 1950.

Sovyet tehdidine karşı NATO ittifakı kapsamında bir araya gelen ve bir cephe oluşturan devletler Türkiye'yi bu topluluğa almamışlardır. İlk başvurusunu 11 Mayıs 1950'de CHP döneminde yapan Türkiye bundan sonra iki defa daha başvuru yapmış ve coğrafi nedenlerden dolayı reddedilmiştir. Türkiye dış güvenliğinin sağlanmasına ilişkin NATO'dan olumsuz cevap almasının ardından bir Akdeniz ittifakını sağlamak gerçekçisi ile Mart 1950'de İtalya ile "*Dostluk ve Hakemlik Anlaşması*"¹³¹ imzalanmıştır. Kore'ye giden Türk askerinin orada göstermiş olduğu başarılarından dolayı ABD, Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya alınmasını teklif etmiştir. İngiltere, Hollanda, Norveç, Danimarka ve Belçika gibi bazı ülkeler Türkiye'nin NATO kapsamına alınmasına karşı çıkmışlardır. İngiltere Ortadoğu'daki çıkarlarından dolayı karşı çıkarken diğer ülkeler ise Sovyetlerin bundan rahatsızlık duyup yeni bir savaş başlatmalarından endişe ettiklerinden dolayı bu teklife sıcak bakmamışlardır. Bu olumsuz bakış üyelik sürecini uzatmıştır.¹³²

Ali Naci Karacan, Milliyet gazetesinde Türkiye'nin Emniyeti Meselesi ile ilgili ikinci makalesinde bu durumdan bahsetmiş ve İngiltere'nin, Türkiye'nin NATO'ya girmesine neden sıcak bakmadığını şöyle açıklamıştır; İngiltere siyasi tarihinde olduğu gibi bugün yine eski gücünü ve itibarını kazanmak ve büyük devletlerarasında yerini alabilmek için bir denge politikası güttüğünü ve siyasi ayrışmalardan menfaat umduğunu belirtmiş, Sovyet Rusya ile ilişkilerinin bozulmaması için Türkiye'nin NATO'ya girmesine sıcak bakmadığını ifade etmiştir. İngiltere'nin bu politikasının sebeplerinden bahseden Karacan, İngiltere'nin gücünü tekrar elde edebilmek için Akdeniz kumandanlığını alarak ya Amerika ile yâda uyuşmazsa Sovyet Rusya ile anlaşarak yolunu seçeceğini ifade etmiştir. Bugün Türkiye'nin NATO'ya girmesine sıcak bakmayan İngiltere'nin yarın bir tehlike

¹³¹ Yusuf Sarımay, (1998). *Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve Nato'ya Girişi (1930-1952)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.83.

¹³² Fahir Armaoğlu, (1990). *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Alkım Yay., Ankara, s.519.

ortaya çıktığında Türkiye'ye nasıl yardım edeceğini ve Türkiye'nin de İngiltere'ye nasıl ve niçin güveneceği konusundan bahsetmiştir.¹³³

*“Eylül 1951’de Kanada’da NATO toplantısı yapıldı. Bu toplantıya üye ülkelerin dışişleri, savunma ve maliye bakanları katıldı ve önemli kararlar alındı. Türkiye ile Yunanistan’ın teşkilâta katılmalarına, ilk önce üye devletlerin parlamentolarının tasdiki kaydı ile karar verildi.”*¹³⁴ 16 Şubat 1952’de ABD elçisinin on iki devlet adına sunduğu davetiye ile Türkiye Lizbon’da Konferansa çağrılmış 19 Şubat 1952’de ise, TBMM iktidar ve muhalefetteki milletvekillerinin oybirliği ile Türkiye’nin NATO üyeliğini onaylamıştır.¹³⁵

Adnan Menderes Mecliste yaptığı konuşmasında Türkiye’nin NATO’ya girmesini şu sözleriyle ifade etmiştir; *“Muhterem arkadaşlar; bu tarihi günün büyük ehemmiyetini ona layık olan bir birlik ve tesanüt manzarasıyla ve azmi kararlarla tecelli ettirmiş bulunuyorsunuz. Bu güzel azim ve tesanüt manzarasını hiçbir sebeple gölgelemeyelim... Muhterem arkadaşlar; eser; hiç şüphe yok ki Türk milletindir! Yine hiç şüphe yok ki, Türk milletinin iradesini tıpkı Türk milletinin kendisi gibi, en geniş salâhiyetle yürütmekte olan sizlersiniz, binaenaleyh eser sizlerindir. Hükümete teşekkür, bu itibarla, bahis mevzuu olmamak lâzım gelir.”*¹³⁶

Türkiye’nin NATO üyeliğine kabul edilmesinden rahatsızlık duyan Sovyet Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkiler bu dönemde iyice gerginleşmiştir. Bunun bir sonucu olarak da DP, ülke içindeki komünist ve sosyalist oluşumlara karşı daha sert yaptırımlar getirmiştir.

NATO’ya kabul edilişimiz Türk basınında da ilgi ile takip edilmiş ve bu olumlu gelişme, basın yayın organları tarafından haber yapılmıştır. Zafer gazetesinde Mümtaz Faik Fenik bu sürecin Türkiye tarihinde bir dönüm noktası olduğunu

¹³³ Ali Naci Karacan, “Türkiye’nin Emniyeti Meselesi”, *Milliyet*, 13 Haziran 1951.

¹³⁴ Zeki Mesud Aslan, (1953). “Müşterek Emniyetin Tesisi Bakımından Atlantik Camiasının Rolü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, Sayı 1-4, s. 27.

¹³⁵ Cem Eroğul, (2003). *DP Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara, İmge Kitapevi Yayınları, s.116.

¹³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, c.13, Toplantı: 2, Birleşim: 41, (18 Şubat 1952), s.339-340.

belirtmiştir.¹³⁷ Ulus gazetesinde ise bu durumu dil din ve kültür noktasında Avrupa'dan dışlanmış olan Türkiye'nin Atatürk'ün Avrupalasma yolundaki attığı adımların bir sonucu olarak görmüştür.¹³⁸ Cumhuriyet gazetesinden Nadir Nadi ise "Kararın Manası" adlı makalesinde Türkiye'nin Batı medeniyetlerine bağlı bir devlet olduğunu NATO'ya kabul edilmesi ile ispat ettiğini ifade etmiştir.¹³⁹ Milliyet, "Meclis, Kuzey Atlantik Paktına İltihakımızı İttifakla Tasvip Etti"¹⁴⁰, makalesi ile bu durumdan duymuş olduğu memnuniyeti dile getirmiştir.

2.3.3.3. Balkan Paktı

İkinci Dünya Savaşına katılmayan Türkiye, savaş sonrası güvenliğini sağlamak için batı ülkeleri ile yakınlaşmaya başlamıştır. Türkiye'nin NATO'ya üye olmasının ardından başlayan Türk-Sovyet ilişkileri bu dönemde gerginleşmiştir. DP'nin ülkedeki sosyalist ve komünist hareketlere karşı uygulamış olduğu sert politikalar bu gerginliklerin artmasına neden olmuştur.¹⁴¹

1948'de Yugoslavya ve Sovyetler arasında meydana gelen gerginlikler nedeniyle Sovyet Bloğundan uzaklaşan Yugoslavya, batının buraya olan ilgisini artırmıştır. Balkan ülkesi olan Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya katılması ile birlikte Yugoslavya'nın da aralarında bulunduğu bir Balkan Paktı kurulması öngörülmüştür. Ön anlaşması 28 Şubat 1953'de Ankara'da yapılan Balkan İttifakı, 9 Ağustos 1954'te Yugoslavya'nın Beled kentinde Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye arasında imzalanmıştır.

İki kutuplu soğuk savaşın bir eseri olarak ortaya çıkmış olan Balkan ittifakının oluşumundaki en önemli sebeplerden biri de Türkiye ve Yunanistan'ın

¹³⁷ Mümtaz Faik Fenik, "Yepyeni Bir Devre Giriyoruz", *Zafer*, 18 Şubat 1952.

¹³⁸ Hüseyin Cahit Yalçın, "Atlantik Misakında Türkiye", *Ulus*, 23 Şubat 1952.

¹³⁹ Nadir Nadi Abaloğlu, "Kararın Manası", *Cumhuriyet*, 19 Şubat 1952.

¹⁴⁰ "Meclis, Kuzey Atlantik Paktına İltihakımızı İttifakla Tasvip Etti", *Milliyet*, 19 Şubat 1952.

¹⁴¹ Fahir Armaoğlu, (1988). *Yirminci Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914 – 1980)*, Ankara, s. 520 – 521.

NATO'ya dahil edilmesi ile birlikte Sovyetlere karşı oluşturulmuş savunma hattında Yugoslavya'nın oluşturmuş olduğu boşluktur. Balkanlar üzerindeki Sovyetler tehdidine karşı bu üç ülke ortak bir güvenlik hattı oluşturmuştur. Batı'dan askeri ve ekonomik yardımın artırılacak olması beklentisi ise Balkan Paktı'nın oluşmasında önemli bir etken olmuştur. 14 maddelik bu anlaşma üç nüsha halinde Fransızca olarak yazılmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde milletlerarası çıkacak olan her türlü anlaşmazlık Birleşmiş Milletler Antlaşması hükümlerine uygun olarak çözülecekti.

Ulus gazetesinden Hüseyin Cahit Yalçın oluşan bu durumu tenkit ettiği bir makalesinde Avrupa devletlerinin menfaatlerinin artık söz konusu olmayacağını ve Balkanların artık Balkan devletlerinin bir faaliyet alanı olduğunu belirtmiştir.¹⁴² Oysaki bu paktın kurulması Batı blokunun bu bölgede daha da güçlenmesine neden olmuştur.

Zafer gazetesinden Mümtaz Faik Fenik ise “Balkan Askeri İttifakı” adlı makalesinde Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyesi olarak Yugoslavya ile yaptıkları bu ittifakın Sovyetlerden gelecek olan tehlikelere karşı bir zırh olacağını belirtmiştir.¹⁴³

Hürriyet gazetesinden M. Feridun Bellisar ise makalesinde bu ittifakın eksik olduğunu belirtmiş ve bu eksikliğin giderilmesi için İtalya'nın da Balkan Paktı'na girmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁴⁴

Büyük beklentiler ile oluşturulmuş olan Balkan ittifakı özellikle Stalin'in ölmesi ile yumuşayan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSBC)-Yugoslavya ilişkileri ve Kıbrıs sorunu nedeniyle bozulan Türkiye-Yunanistan ilişkileri, bu ittifakın aslında nasıl zayıf temeller üzerine kurulduğunu göstergesiydi. Bozulan Türk-Yunan ilişkilerine rağmen Türkiye bu ittifakın devam etmesini istiyordu. “Menderesin Balkan Paktı'nı "NATO'nun Balkanlar'daki uzantısı" olarak görmesine

¹⁴² Hüseyin Cahit Yalçın, “İmzalanan Misak,” *Ulus*, 2 Mart 1953.

¹⁴³ M. Faik Fenik, “Balkan Askeri İttifakı”, *Zafer*, 8 Ağustos 1954.

¹⁴⁴ M. Feridun Bellisar, “Bled Paktı ve İtalya”, *Hürriyet*, 16 Ağustos 1954.

rağmen Tito'nun en başından beri Batı'ya yakınlaşma konusunda dikkatli bir tavır sergilediğini söylemek mümkündür.¹⁴⁵ Yugoslavya'nın Sovyetler ile iyi geçinmesi ve tarafsızlık politikası uygulaması antlaşmanın askeri yönüne son verirken, Yunanistan ile olan anlaşmazlık çok boyutlu olarak işbirliğini sona erdirmiştir.”¹⁴⁶

Balkan Paketi'nin batıda ve Türk iç politikasında meydana getirdiği olumlu hava uzun süre devam edememiş ve dünya siyasetindeki dengelerin değişmesi ile hayal kırıklığına dönüşmüştür. 1960 yılında Yugoslavya ve Yunanistan Dışişleri Bakanlarının yaptığı açıklamalar ile zımnen feshedilmiştir. Bu dönemde yürütülen dış politikalar muhalefette desteğiyle bir uyum içinde yürütülmüştür. Balkan Paketi'nin başarısızlıkla neticelenmesi karşısında da CHP büyük muhalefetler yapmamıştır.

2.3.3.4. Bağdat Paketi

Balkan Paketi'nin işlevsiz kalmasından sonra Sovyetlerin Ortadoğu'ya müdahalesinin artması ve Araplar ile İsrail arasında meydana gelen anlaşmazlıklar üzerine Türkiye, bu bölgedeki güvenliğini sağlamak için Bağdat paketi'nin kurulmasını istiyordu. Özellikle 1951'de krallık yönetiminin son bulmasına neden olan Suriye'de ki askeri darbe ve 1952'de Kral Faruk'un devrilmesi gibi Sovyet yanlısı darbe girişimleri ABD ve Türkiye'yi rahatsız etmiştir. Daha sonra Türkiye ve Mısır arasında baş gösteren gerginlikler Türk Büyükelçisi'nin sınır dışı edilmesi ile daha da artmıştır. ABD, bölge üzerindeki hassasiyeti nedeniyle kısa sürede gerekli önlemleri aldı. Bölge ülkeleri arasında batı yanlısı bir pakt kurulması yolunda adımlar attı. Bu adımların ilki 11 Haziran 1954 tarihinde Pakistan ve Türkiye arasında imzalanan Dostluk Antlaşması'dır. Bu antlaşmayı genişleterek, bütün Orta Doğu ülkelerinin de katılımıyla bir geniş pakta dönüştürmeyi amaçlayan Menderes, 1955 Ocağında bölgede bir geziye çıkmıştır. Menderes, 14 Ocak'ta Suriye'nin

¹⁴⁵ Hüseyin Bağcı, (1990). *DP Dönemi Dış Politikası*, Ankara, s.58.

¹⁴⁶ Oral Sander, (1969). *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965)*, Ankara, s.113-115.

başkenti Şam'da Başbakan Faris El Khoury ile bir görüşme yaptıktan sonra, Beyrut'a geçmiş, buralarda halk Menderes aleyhine protesto gösterilerinde bulunmuştur.¹⁴⁷ Daha sonra Kahire'yi de ziyaret etmek isteyen Menderes olumsuz cevap almıştır. Kısacası başta Mısır ve Suriye olmak üzere Suudi Arabistan, Ürdün ve Lübnan, İsrail dostu olarak gördükleri Türkiye ile oluşturulacak bir işbirliğinin Arap dünyasına ihanet olacağını düşünerek bu oluşuma destek vermemişlerdir.¹⁴⁸

Üye ülkeler arasında bir savunma ve işbirliği amacıyla kurulan Bağdat paktı ilk olarak 24 Şubat 1955 yılında Türkiye ile Irak arasında imzalanmıştır. Bu pakt Sovyetlerin Orta Doğu'da nüfuz kurmasını önlemek amacıyla oluşturulmuştu. Daha sonra İngiltere¹⁴⁹, Pakistan ve İran'ın katılımı ile oluşan Bağdat paktı, Türkiye'nin Doğu kanadını güçlendirme politikasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Kurulacak olan bu paktın askeri ve siyasi olarak ABD tarafından desteklenmesi isteniyordu. ABD Bağdat paktına katılmayıp oluşumuna destek vermiştir.

Albay Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı kamulaştırması ile başlayan Ortadoğu'daki gerginlikler, İsrail'in Mısır'a yaptığı saldırıların ardından İngiliz ve Fransızların Süveyş Kanalına müdahalesi ile iyice artmıştır. 14 Temmuz 1958'de Irak'ta monarşinin yıkılmasıyla neticelenen ihtilal hareketleri Bağdat paktının zayıflamasına ve etkinliğinin azalmasına sebep olmuştur. General Kasım liderliğindeki yeni Irak yönetiminin paktan çekilmesiyle işlevini büyük ölçüde kaybeden Bağdat paktı 1963'te *Merkezi Antlaşma Teşkilatı (Central Treaty Organization - CENTO)* adıyla yeni bir örgüte dönüşmüştür.¹⁵⁰

Sonuç olarak 1950 seçimleri ile iktidarı CHP'den devralan DP, dış politikada önemli roller üstlenmiştir. Özellikle CHP döneminde başlatılan Batı ile ilişkiler bu dönemde de devam ettirilmiştir. Batı ve ABD yanlısı politikaları ile bunun bir sonucu

¹⁴⁷ Mustafa Albayrak, (2005). Türkiye'nin Orta Doğu Politikaları (1920-1960), *Fırat Üniversitesi, Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Dergisi*, Cilt: III, Sayı.2, Temmuz, s.26.

¹⁴⁸ Hüseyin Bağcı, (1990). *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası*, Ankara, İmge Yayınevi, s.187.

¹⁴⁹ Mustafa Balcıoğlu, (2004). "Cumhuriyet Dönemi Türk Dış Politikası", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II*, Durmuş Yalçın vd., Ankara: AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi, s.481.

¹⁵⁰ Armaoğlu, a.g.e., s. 527 – 528.

olarak ortaya çıkan NATO üyeliği, Türkiye'nin geleceği ile ilgili olarak önemli bir dönüm noktası olmuştur. Şüphesiz II. Dünya Savaşı sonrası meydana gelen gelişmeler ve Sovyet tehdidi Türkiye'nin dış politikasını belirlemede en önemli etkenler olmuştur.

Yoğun diplomatik çalışmaların ardından Kore'ye asker gönderme kararı hem Türk kamuoyu tarafından hem de Batı tarafından olumlu karşılanmıştır. Kore Savaşında büyük başarı gösteren Türkiye, bunun bir neticesi olarak Batı'nın güvenini kazanmış ve NATO'ya girmiştir. Savaş sonrası oluşan iki kutuplu dünyada Sovyetlerden gelecek olan tehlikeye karşı Türkiye, ABD politikaları ile aynı doğrultuda hareket etmiştir. Ortadoğu'daki çıkarlarının korunması için Türkiye'yi bir köprü olarak gören İngiltere ise bu dönemde Türkiye ile olan ilişkilerini geliştirmiş, Balkan ve Bağdat paktlarının oluşumuna büyük destek vermiştir.

DP'nin bu ilk döneminde uygulamış olduğu dış politikalar Türkiye'yi daha prestijli hale getirirken iç politikada da olumlu etkileri olmuştur. Muhalefet ve basın da çok sert eleştirilerinin olmaması DP'yi 1954 seçimlerinde daha fazla oy alarak iktidara taşımıştır.

DP iktidarının ilk yılları ABD'nin de verdiği Marshall yardımlarıyla ve tarımdaki üretim artışıyla beraber çok iyi bir seyir izlese de, sonrasında gerek bu yardımların kesilmeye başlaması gerekse plansız bir ekonomi bu durumu yavaş yavaş hükümetin aleyhine döndürmeye başlamıştır.¹⁵¹

Bütün bu sıkışıklıkların ortasında kalan hükümet, otoriter eğilimler kesp etmeye başlamış, basına karşı da sert tavırlar alma yoluna gitmiştir. Bu da muhalefet yıllarında başlayan basınla iyi ilişkilerin de sonuna gelmeye başladığının işaretleri olarak sayılabilir.

Bu dönem içinde gazeteler DP iktidarına muhalif ve muvafık olmak üzere ikiye ayrılmış, muhalif basın sürekli dışlanıp karalanmış, hatta gazete dağıtımında ve

¹⁵¹ Eroğul, *a.g.e.*, s. 149.

ilan verilme konusunda bile ayrıma tabi tutulmuştur. Buna mukabil, muhalif basın eleştirilerine sert bir şekilde devam etmiş, karşılığında ise diğer basında bu eleştirilerin karşısına çıkacak argümanlar üretilmiştir.¹⁵² Bir tarafta iktidarın birçok özgürlüğün yolunun açtığı iddiası varken, diğer tarafta da özgürlüklerin kısıtlandığı haberleri yer almaktaydı.

¹⁵² Yasemin Akşit, (2012). “Çok Partili sistemin İlk Dönemlerinde Basın ve Basın Özgürlüğü (1946-1954)”. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı Gazetecilik Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, s.89.

BÖLÜM III

DEMOKRAT PARTİ VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ TARTIŞMALARI (1954-1957)

3.1. Basın Üzerindeki Denetimlerin Artması

Yoğun muhalefet baskıları ile 1954 seçimlerine hazırlanan DP, 2 Mayıs 1954'de gerçekleştirilen seçimlerde oylarını önemli oranda artırarak büyük bir siyasi zafer kazanmıştır. DP Türkiye genelinde oyların % 57.61'ini alarak 502 milletvekili çıkarırken CHP oyların %35.36 ile 31 milletvekili, Cumhuriyetçi Millet Partisi % 4.85'lik oy oranı ile 5 milletvekili ve bağımsızlar ise 3 milletvekili çıkarmıştır. Bu seçim sonuçlarına göre DP'de, yapılan faaliyetlerde hesap verme zorunluluğunun olmadığına dair bir kanaat oluşmaya başlamıştır.¹⁵³

3.1.1. Basına Uygulanan Baskılar

İkinci kez iktidara gelen DP, ilk iktidar döneminin sonlarına doğru basına karşı uygulamış olduğu sert üslubu bu dönemde daha da artırmaya başlamıştır. Bu arada muhalif basın da eleştirilerini artırmaya başlamıştır. Muhalif basın hakkında birçok davalar açılmaya başladı¹⁵⁴. Bu dönemde birçok gazeteci de hem hapse mahkûm edilmiş, hem de para cezalarına çarptırılmıştır.

Özellikle ikinci dönem seçildikten sonra ekonomik göstergelerin kötüye gitmeye başlaması, iktidar için önemli sorunlar teşkil etmeye başlamış, buna mukabil aldığı eleştiriler karşısında da sert duruş sergilemiştir. Örneğin muhalif basında sorumlu müdürlükler yapan Cemal Sağlam hakkında birçok dava açılmış, öldüğü gün

¹⁵³ Yusuf Tekin, Çağatay Okutan, (2011). *Türk Siyasal Hayatı*, Ankara, Orion Kitabevi, s.141.

¹⁵⁴ Akşit, (2012). *a.g.m.*, s. 89.

olan 20 Ekim 1955 tarihinde adliyede davasının olması da meselenin ayrı bir yönünü teşkil etmiştir¹⁵⁵.

Demokrat Parti'nin sert tavrı sadece gazetecilere yönelik olmamış, üniversite öğretim üyelerine ve devlet memurlarına karşı da devam etmiştir. Memurlar siyasi haklardan mahrum edilmiş, profesörler erken emekli edilmeye çalışılmıştır. Ancak bütün bu baskıcı tutumlardan en çok nasibini alan da basın olmuştur. Çünkü bu durumları sürekli eleştiren ve propagandaya dönüştüren de basının kendisiydi. Dolayısıyla ilk önce hedef tahtasına konulan konumunda olmuştur¹⁵⁶. Bu bağlamda gazetecilere para ve hapis cezaları verilmiştir. Bununla beraber kendine taraftar olan basına da destek olunmuş, 1960 darbesinden sonra yapılan yargılamalarda özellikle örtülü ödenekten yapılan yardımlar gündeme gelmiştir¹⁵⁷.

Adnan Menderes'in gazete patronları ile iyi ilişkileri olmasına rağmen gazete çalışanları Hükümet aleyhine yazılar yazmaya devam etmiştir. 1954 yılından itibaren DP, özellikle basının yaptığı bu olumsuz eleştirilerden rahatsızlık duymuş ve bu rahatsızlığını yüksek sesle dile getirmeye başlamıştır. Bu durum ise iktidar ile basın arasında yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. 1954 genel seçimlerinin öncesinde Menderes basın yayın organları tarafından Bakanlar Kurulu hakkında çirkin ifadeler kullanıldığını ve bunun ile ilgili bazı yasal değişikliklerinin yapılacağını ifade etmiştir. Cumhuriyet gazetesinden Nadir Nadi bu durumu "*Hangi Basın Rejimi*" adlı yazısında şöyle değerlendirmiştir:

"Daha üç buçuk yıl önce hürriyetçi basını göklere çıkaran, onun yardımıyla kuvvetlendiğini açıkça ilan eden, iş başına gelir gelmez eski Basın Kanunu'nun zincirlerini koparan bir iktidar, şimdi genel seçimlere şunun şurasında dört beş ay kala, birdenbire zihniyet ve huy değiştirsin; bu kolay kolay akla sığar bir şey değildir. Hür basın zararlarını önlemek uğruna alınan her tedbir, sonunda mutlaka o

¹⁵⁵ Akşit, (2012), *a.g.m.*, s. 89.

¹⁵⁶ Mehmet Ali Birand v.d., (1991). *Demirkırat*, İstanbul, Doğan Kitap, s. 75.

¹⁵⁷ Fuat Süreyya Oral, (1973). *Türk Basın Tarihi*, Cilt II, Ankara, Sanayii Nefise Matbaası, s. 184.

basından beklenen faydaları da silip süpürmüştür, yani hürriyeti yok etmiştir”¹⁵⁸ sözleriyle iktidarı yapacakları değişikliklerden dolayı uyarmıştır.

Şubat ayında görüşülmeye başlayan basın ile ilgili 6337 sayılı yasa muhalefetin itirazlarına rağmen 9 Mart 1954’te kabul edilmiştir. Bu yeni yasa basın ile ilgili suçların, Asliye Ceza mahkemeleri ve Ağır Ceza mahkemelerinde görülmesine karar vermiştir. Aynı gün mecliste kabul edilen 6334 sayılı “*Neşir Veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun*” muhalefet ve iktidar arasında büyük tartışmalara sebep olmuştur. CHP’den Faik Ahmet Barutçu, bu kanunun ile hürriyetlerin kısıtlandığını, gayenin hükümetin icraatını eleştirme hürriyetini basının elinde alma olarak değerlendirmiş ve bunun demokratik ilkelerle bağdaşmadığını ayrıca iktidarın matbuata yardımcı olması gerektiğini ve bu yasayı tükenen bir devrin yasası olarak değerlendirmiştir.¹⁵⁹

Bu kanunun birinci maddesine göre; Namus, şeref ve haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarete bulunulması, kişinin isteği dışında özel ve ailevi hayatın teşhir edilmesi, itibarı kırarak veya servete zarar verebilecek bir hususun isnat edilmesi gibi durumlarda 6 aydan 3 yıla kadar hapis ve 1000 liradan 10000 liraya kadar ağır para cezalarına çarptırılacaklardı. Bu suçların resmi sıfatı olanlara karşı işlenmesi durumunda ise ceza üçte birden yarıya kadar artırılabilirdi. Bunun yanı sıra 3. maddede yer alan, devletin siyasi ve mali itibarını sarsacak ve ammenin telaş ve heyecanına sebep olacak şekilde haberlerin yapılması da bir yıldan üç yıla kadar hapis ve 2500 liradan az olmamak üzere ağır para cezası ile cezalandırmayı öngörüyordu.¹⁶⁰

Ayrıca çıkarılan bu kanunlar kapsamında bir şikâyete gerek duymadan savcılar doğrudan kovuşturma açabileceklerdi.¹⁶¹ Bu kanunların yürürlüğe girmesinden sonra taşradaki gazeteler de dahil olmak üzere birçok gazeteci hakkında

¹⁵⁸ Nadir Nadi, “Hür Basın Rejimi”, *Cumhuriyet*, 8 Aralık 1953.

¹⁵⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: IX, c.29, Toplantı: 4, Birleşim: 60, (7 Mart 1954), s.390-393.

¹⁶⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: IX, c.29, Toplantı: 4, Birleşim: 62, (9 Mart 1954), s.530-534.

¹⁶¹ Kaya, a.g.e., s.99.

davalar açılmıştır. Bu dönemde açılan davalar ve uygulanan cezaların sayısında büyük oranda artışlar görünmüştür. Çıkarılan bu kanunlar çok küçük değişiklikler ile 1960 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

Çıkarılan bu kanun kapsamında Hükümete muhalif yazılar yazan basın ağır cezalar almıştır. Bu dönemde çeşitli cezalara çarptırılan bazı gazeteciler şunlardır: Şinasi Mahir Berker, Metin Toker, Ülkü Arman, Nihat Subaşı, Fethi Giray, Beyhan Çenkçi, Kurtul Altuğ, Yusuf Ziya Ademhan. Bu isimlerin yanı sıra Nihat Erim yönetimindeki Halkçı gazetesi ve Metin Toker'in çıkardığı Akis dergisi yazarları hakkında da sık sık soruşturmalar açılmıştır. Halkçı gazetesi yazarlarından Hüseyin Cahit Yalçın Ulus gazetesinde yazdığı “*Gözü Kapalı Oy Verme*” adlı makalesinde Başbakan'a hakaret ettiği gerekçesiyle 26 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılmıştır. Aynı zamanda milletvekili olan Yalçın'ın dokunulmazlığı kaldırılarak hapse mahkûm edilmiştir. Hapis cezasını çekerken 80 yasını dolduran Yalçın 27 gün sonra rahatsızlanır ve kamuoyundan gelen yoğun baskılar sonucunda cezası Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından kaldırılır.¹⁶² Adnan Menderes ise Halkçı gazete hakkında açtığı tazminat davalarından vazgeçmiştir.

Yine bu dönemde Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) yöneticilerinden olan Sadık Aldoğan ve Millet gazetesi yazı işleri müdürü Hüsnü Zeki Söylemezoğlu cezaevine girmiştir. Halkçı ve Ulus gazetelerinde sorumlu müdürlük yapan Cemal Sağlam hakkında ise açılmış olan 69 dava bulunuyordu. O günlerde Bülent Ecevit'te Ulus gazetesinde yazdığı bir yazısında cumhurbaşkanı Celal Bayar'a hakaret ettiği gerekçesi ile sorgulananlar arasında yer almıştır.¹⁶³

Bu dönemin en önemli gelişmelerinden biri de mecliste yaşanan “*İspat hakkı*” tartışmalarıdır. Gazetecilere ispat hakkının tanınmıyor olması DP içindeki bazı milletvekillerini de rahatsız etmiştir. İçlerinde Fethi Çelikbaş, Turan Güneş gibi isimlerinde bulunduğu 19 milletvekili “*İspat hakkı*” konusunda anlaşmazlığa düşmüş

¹⁶² Alpay Kabacalı, (1994). *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 171, s.237- 240.

¹⁶³ Kabacalı, a.g.e., s.239.

ve Meclise verdikleri bir önerge ile bu yasanın kaldırılması talebinde bulunmuşlardır.¹⁶⁴

Bu önergeyi hazırlayan milletvekillerinin DP'den ayrılacakları yönündeki haberlerden dolayı bu konu DP Meclis Grubunda gündeme gelmiş ve bu düşüncelerinden vazgeçmeleri için baskılar yapılmıştır. Ancak bu milletvekilleri sundukları önerge ile partiyi temizleyeceklerini ifade edip imzalarını geri almayacaklarını bildirmişlerdir.¹⁶⁵

Muhalefet de bu konu ile ilgili getirdiği sert eleştirilerinde basının büyük desteğini alarak iktidara gelen DP'nin bu tasarı ile hoşlarına gitmeyen basın mensuplarının susturulması, siyasi partilerin çalışmalarına müdahale etmek, tenkit edenleri kolayca suçlamak gibi hedeflerinin olduğunu ifade etmiştir. Yapılan eleştiriler sonuçsuz kalınca bu milletvekilleri 1955 sonunda DP'den ayrılarak Hürriyet Partisini kurmuşlardır.¹⁶⁶

Görüldüğü gibi DP, 1954 seçimlerine giderken muhalefeti etkisiz hale getirmek için çıkardığı bu kanunla hem muhalefeti hem de basını kontrol altına almak istemiş ve sert yaptırımlar getirmiştir. Bu çerçevede birçok gazeteci hapis ve para cezasına çarptırılmıştır. Hâlbuki Menderes bu kanunun gerekçesini açıklarken, bütün vatandaşların namus, şeref ve haysiyetlerinden emin olarak korkusuz yaşama hakkına sahip olmalarını sağlamak için çıkarttıklarını ifade etmiştir.¹⁶⁷ Hükümetin bu uygulamaları muhalefetin ve basının tepkisini çekmiş, basın ile iktidar arasındaki ilişkiler iyice gerginleşmiştir.

¹⁶⁴ Froz Ahmad, (2010). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, çev: Ahmet Fethi, İstanbul, Hil yayın, s.121.

¹⁶⁵ Çavdar, a.g.e., s.2069.

¹⁶⁶ Ahmad, a.g.e., s.125.

¹⁶⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: IX, c.29, Toplantı: 4, Birleşim: 62, (9 Mart 1954), s.530-534.

3.1.2. 6-7 Eylül Olayları ve Basına Uygulanan Sansür

1930'larda başlayan Türk-Yunan dostluğu II. Dünya Savaşı sonrasında da devam etmiş ve 1953'te Yugoslavya'nın da katılımıyla gerçekleşen Balkan Paktı ile iyice pekişmiştir. Bu iyi ilişkiler Batı Trakya'da yaşayan Türkler ile İstanbul'daki Rum azınlıkların yaşamlarını da olumlu manada etkilemiştir.

DP, azınlıklar ile olan ilişkilerinde oldukça ılımlı ve son derece hoşgörülü bir yol takip etmiştir. Azınlıklar içerisinde özellikle Rumlara karşı, Yunanistan ile ilişkilerini geliştirmek için daha fazla ilgi göstermiştir. Rumları mutlu etme adına; Heybeliada Ruhban Okulu açıldı, okula Yunanistan'dan ve diğer Hristiyan ülkelerden öğrenci kabul edilmeye başlandı, belirli sayıdaki öğretmenin Yunanistan'dan gelerek, İstanbul'daki Rum öğrencilere ders vermesine izin verildi. Hükümet, Rumlar ve Yunanlılara karşı o kadar dikkatliydi ki; İstanbul fethinin 500. yılı kutlamalarını iptal edilmesi ve basın organları ikaz edilerek Rumlara incitici haberler yapılmaması talep edildi.¹⁶⁸

Özellikle 1954'ten sonra Kıbrıs meselesini uluslararası gündeme taşıyarak Kıbrıs'ı almak isteyen Yunanistan'ın bu tutumu Türkiye ile olan ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. Yunanistan'ın Kıbrıs politikasından duyulan Rahatsızlığı Menderes, Yunan tarafını uyararak, bu durumun ilişkilere Yansımaması için, "*Sükûnet ve itidalin bugün her zamandan daha zaruri olduğunu dost ve müttefik Yunan millet ve hükümeti tarafından takdir*" edilmesi gerektiğini istiyordu.¹⁶⁹

Kıbrıs sorununun ortaya çıkması ile başlayan gerginlikler Türkiye ile Yunanistan arasındaki iyi ilişkilerin azalmasına sebep olmuştur. Kamuoyu tarafından da yakından takip edilen bu olumsuz gelişmelerin basın yayın organlarında yer alması ile Türk halkı Rumlara karşı öfke duymaya başlamıştır.

¹⁶⁸ Fatih Akın, (1999). "Türkiye'de Azınlık Politikaları (6/7 Eylül 1955 Olayları)", *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, İstanbul, s. 85-86.

¹⁶⁹ *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 1954.

Kıbrıs sorununun tartışıldığı bir sırada 5 Eylül 1955'te Selanik'te Atatürk'ün evi ile Türk Konsolosluğu arasında bir bomba patlamıştır. İstanbul Ekspres gazetesi 6 Eylül'de ikinci baskıya giderek büyük puntolar ile verdiği kışkırtma amaçlı “*Atamızın Evi Bomba ile Hasara Uğradı*”¹⁷⁰ manşeti ile birlikte İstanbul, İzmir ve Ankara'da çeşitli olaylar baş göstermiştir. Eylemde, kalabalıklar İstanbul'un farklı semtlerinde ama gayrimüslimlerin ikamet ve iş çevresi olarak bilinen Şişli, Nişantaşı, Beyoğlu, Karaköy, Beyazıt, Kumkapı ve Yedikule civarında azınlıklara ait ev, dükkân ve kiliselere doğru yöneldiler.¹⁷¹ Bu arada Rum olmayanların da dükkânları tahrip edilmiştir.

Gayrimüslimlere yönelik bu yağmalama ve tahrip olaylarına karşı polisin aldığı önlemler yetersiz kalmış ve askeri birliklerden yardım istenmiştir. Askeri birliklerin Beyoğlu'na girmesiyle gece 00.00'da Başvekâlet tarafından sıkıyönetim ilan edilmiş ve sıkıyönetim kararları şu şekilde açıklanmıştır:

“6 Eylül'de İzmir'de bilhassa İstanbul'da geç saatlere kadar devam eden nümayişler sebebiyle buralarda fevkalade halin mevcudiyeti ilan edilmişse de, 7 Eylül 1955 tarihinde neşredilen hükümet beyannamesinde bu vaziyetin değiştiği bildirilmiştir. Bu beyannamenin neşrinden sonraki hadiselerin amme huzur ve asayişini ihlal edecek bir istinad göstermesi durumunda, vaziyeti etraf ile tenkit eden Vekiller Heyeti, memleketin yüksek menfaatlerini korumak için İstanbul, İzmir ve Ankara'da örfi idare kararına müttefikan karar vermiştir”.¹⁷²

Mecliste CHP grubu adına söz alan İsmet İnönü konuşmasında ortaya çıkan bu olayların tafsilatını dinlemek istediklerini belirttikten sonra bu üzücü hadiselerin masum vatandaşların can, mal ve şereflerine yönelik yapılmış bir tecavüz olduğunu belirtmiştir. 6-7 Eylül olaylarının her manasıyla milli bir felaket olduğunu belirten İnönü, yapılması gerekenleri şöyle sıralamıştır; “*ilk önce vatanda asayişe katî olarak*

¹⁷⁰ “Atamızın Evi Bomba ile Hasara Uğradı”, *İstanbul Ekspres*, 06 Eylül 1955.

¹⁷¹ Sina Aksin, (1997). *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi*, II. Baskı, İstanbul, İmaj yayınevi, s.127.

¹⁷² *Cumhuriyet*, 8 Eylül 1955.

hâkim olmak lâzımdır. Namuslu vatandaş insan haklarına sahip olarak tam bir emniyet içinde ve kanun himayesinde bulunduğundan emin olmalıdır. Hükümet vukuat yerlerinde Örfî İdare istiyor. Ancak, Ankara'da geçen hâdiseler burada Örfî İdarenin devamını gerekli göstermiyor. Örfî İdare ilânı için bilmediğimiz sebepler yoksa Ankara'da Örfî Idareden vazgeçmek gerektir, Örfî İdarenin bir an önce lüzumsuz hale gelmesini temenni etmekte müttelik olduğumuza şüphe etmiyoruz. Ondan sonra istediğimiz 6-7 Eylül faciası üzerine bütün hakikatlerin meydana çıkmasını temin etmektir."¹⁷³

Hükümet kanadından yapılan açıklamalarda ise bu olayların arkasındaki gücün komünistler olduğu yönündeydi. Mecliste söz alarak konuşan Burdur milletvekili Mehmet Özbey bu durumu şöyle değerlendirmiştir; *“Arkadaşlar; bu felâket yalnız ve yalnız komünistlerin plân ve programları neticesinde vukua gelmiştir. Yıllardır sinsi sinsi nöbet bekleyen komünistler bunu fırsat bilerek plânlı çalışmalarlarıyla araya çapulcu ve yağmacıları da karıştırarak bu büyük felâketi meydana getirmişlerdir. Hakikatte ise İzmir ve İstanbul sokaklarına dökülen idrak ve şuurdan mahrum bu yıkıcı selin Kıbrıs dâvası ile asla alâkası yoktur. Bu felâket yalnız ve yalnız komünistlerin plân ve programlarının eseridir. Öylesine ki, komünistler bir yandan Hükümeti, bir yandan da memleketi güç bir duruma düşürmek için gizliden gizliye ve en ince teferruatına varıncaya kadar hazırlanmış, kiliselerin yakılması, dükkânların soyulması, mağazaların yıkılması için ne varsa hazırlıklarını yapmışlar, balta ve balyozlarını, kazma ve küreklerini günlerce evvel tamamlayarak bütün sokak ve caddelerde aynı zamanda tahribe başlamışlardır. Şu felâket gösteriyor ki, komünistler için Kıbrıs sadece bir parola idi. Bugün Kıbrıs olmasa idi yarın her hangi bir fırsattan faydalanarak aynı işi yapabileceklerdi. Bunu öyle hesaplı bir zamanda yaptılar ki, dünya milletlerinin İstanbul 'da 58 milletin güzide mümessillerinin toplandığı bir sırada memleketimizden çeşitli intibalar alacakları bir zamanda yapmışlar, millî şeref ve haysiyetimizle oynamışlardır. Bu gizli kuvvetin ajanları 6 Eylül akşamı sokağın idaresini ele geçirerek tahrip, yağma ve yangınlarla Türk gençliğinin haklı asabiyet ve heyecanını, protesto mahiyetindeki*

¹⁷³ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: X, c.7, Toplantı: 1, Birleşim: 80, (12 Eylül 1955), s.668-669.

bu toplantısını istismar etmişlerdir."¹⁷⁴ Görüldüğü gibi hükümet en başından itibaren bu olayların arkasında komünistlerin olduğunu düşünmüştür.

6-7 Eylül olayları basında da geniş yer bulmuştur. Milliyet gazetesinde yayınlanan bir makalede vatandaşların daha sağduyulu hareket etmesi gerektiği, Atatürk'ün ve onun hatıralarının elbette milli birer sembol olduğu ancak ortaya çıkacak olan olayların milli birliğimize ve hükümetimize zarar vermemesi gerektiğini ve parolamızın birlik, sükûn ve nizam olması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁷⁵ Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan makalede ise yağmacı bir grup tarafından ülkenin başına aşılması zor dertlerin açıldığını ve milletin akliselim, vakur ve sabırlı davranarak Kıbrıs meselesindeki Türk tezinin desteklenmesi gerekliliğini ifade etmiştir.¹⁷⁶

Hüseyin Cahit Yalçın ise Ulus gazetesindeki "*Son Olaylar*" başlıklı makalesinde, "*İstanbul ve İzmir sokaklarını birdenbire altüst eden kargaşalıklar karşısında düşündükçe, bunu milli bir felaket şeklinde telakki etmemek imkânsızdır. Ayaklanma ve tecavüz yalnız Türk milletine karşıdır. Bu olaylar üzerine biraz düşünülür ve ölçülü muhasebe edilirse meselenin bu kadar basit olmadığı, çok derinlere kök saldığı ve tesir neticelerinin memleket hakkında şimdiden tahmini güç denilebilecek kadar karışık ve esef verici olacağı anlaşılır*" şeklinde ifade etmiştir.¹⁷⁷

Hüseyin Cahit Yalçın 14 Eylül'de ki makalesinde ise bu olayların Hükümetin bahsettiği gibi siyasi olmadığını tamamen sosyal ve ekonomik nedenlerden kaynaklandığını belirtmiştir.¹⁷⁸ Ahmet Emin Yalman'da bu olayların tamamen planlı bir şekilde yapıldığını ve önceden ayarlanıp getirilen insanların Rumlara ait işyeri ve evlerinin yağmalandığını ifade etmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: X, c.7, Toplantı: 1, Birleşim: 80, (12 Eylül 1955), s.671-672.

¹⁷⁵ "Birlik, Sükûn ve Nizam", *Milliyet* 8 Eylül 1955.

¹⁷⁶ "Bu Taşkınıklar Bizi Zayıflattır", *Cumhuriyet*, 12 Eylül 1955.

¹⁷⁷ Hüseyin Cahit Yalçın, "Son Olaylar" *Ulus*, 12 Eylül 1955.

¹⁷⁸ Hüseyin Cahit Yalçın, "En Tehlikeli Cephe", *Ulus*, 14 Eylül 1955.

¹⁷⁹ Ahmet Emin Yalman, (1997). *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, Haz. E.S. Erdinç, II, İstanbul, s.1647.

Sıkıyönetimin ilan edilmesi ile birlikte yapılan bir basın toplantısında, asıl suçlunun basın olduğu ve halkı basının kışkırttığı konusunda görüş birliğine varılmıştır. Bunun ile birlikte basına karşı büyük bir baskı dönemi başlamıştır.¹⁸⁰ Sıkıyönetim komutanlığınca, basına yönelik alınan kararların bazıları şunlardır:

a) Halkı heyecanlandıracak haberlerin yayınlanması yasaktır. Meclis'teki görüşmeler halkı heyecanlandıracak nitelikteyse yazılmayacaktır.

b) Hükümeti tenkit etmek yasaktır.

c) Hükümetin çalışmalarını etkileyecek biçimde yazılar yasaktır.

d) Sıkıyönetimin çalışmalarıyla ilgili haberler yasaktır.

e) NATO devletleriyle ilgili haberler yasaktır.

f) 6 Eylül olaylarını komünistlerden başkalarının yaptığı yönündeki yazı ve yorumlar yasaktır.

g) 6 Eylül olayları ile ilgili haber ve resimler yasaktır.

h) İkinci baskı yapmak yasaktır.

ı) Magazin sayfalarında halkı heyecanlandıracak resim ve yazılar yasaktır. Ayrıca çıplak kadın resmi basmak da yasaktır.¹⁸¹

Getirilen bu yasaklardan sonra neredeyse her gün açılan telefonlar ile yeni yasaklar bildiriliyor ve bu yasaklara uymayanlar sıkıyönetim komutanlığınca kapatılabiliyordu. Bu dönemde Ulus ve Medeniyet gazeteleri süresiz, Hürriyet, Tercüman, Hergün, Medeniyet ve Dünya gazeteleri ise 15 gün süreyle kapatılmıştır.¹⁸²

¹⁸⁰ “Mahkemeye Verilen Gazeteci Sayısı Artıyor”, *Cumhuriyet*, 6 Eylül 1958.

¹⁸¹ Topuz, a.g.e., s.112-113.

¹⁸² Ayşe Elif EMRE Kaya, (2010). Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 39. s. 101.

6-7 Eylül olayları sonrasında basına yönelik alınan bu kararlar 2. Dünya savaşı döneminde uygulanan basın yasakları ile benzerlikler göstermektedir. 22 Kasım 1940'ta bazı illerde ilan edilen sıkıyönetim üçer aylık dönemlerle uzatılarak 1947 yılına kadar devam etmiş, bu süre zarfında basına yönelik birtakım sınırlandırmalar getirilmiştir. Örneğin milli duyguları incitici yayım yapan gazetelere elli liradan beş yüz liraya kadar para cezası getirilmiş ve mahkeme müzakerelerinin yayımlanması yasaklanmıştır. Hükümete yönelik eleştiriler gazetelerin kapatılma gerekçeleri olarak gösterilmiş birçok gazete getirilen yasaklarla kapatılmış veya para cezasına çarptırılmıştır. Örneğin sadece 12 Mart 1941 tarihinde on gazete birden kapatılmıştır.¹⁸³

19 Eylül 1955'te İsmet İnönü'nün "*Çetin Bir İmtihan*" başlıklı makalesinin Ulus gazetesinde yayımlanması sebebi ile Ulus gazetesi süresiz olarak kapatılmıştır. Bu makalede İnönü meclisin tekrar toplanıp meseleyi yeniden tetkik etmesi gerektiğini, Örfi İdarenin temas ettiği mercilerin mütemadiyen değişmesinin dikkatten kaçmaması gerektiğini ve hükümetin Büyük Millet Meclisine hesap vermesi gerekliliğini ifade etmiştir.¹⁸⁴

6/7 Eylül olayları sonucunda bazı Rum vatandaşları ölmüş ve çok sayıda bina tahrip edilmiştir. Malları yağmalanan Rumlara tazminatlar ödenmiş, vergi muafiyetleri getirilmiş ve işyerlerinin tekrar onarılması için ucuz inşaat malzemeleri tedarik edilmiştir. Bu olayların mağdurları için Menderes, "*Bütün vatandaşlar bir araya gelerek çalışacağız. Tahribattan iz bırakmayacağız. Manevi zararların telafisi için milli bir tesanüt göstermeli, şefkat elimizi uzatmalı onlara kardeşçe yaşamak istediğimizi anlatmalıyız. Mabetleri ve mektepleri süratle tamir edeceğiz. Bütün mağazaları kısa zaman da açacağız*"¹⁸⁵ demiştir. Menderes'in fahri olarak başkanlık

¹⁸³ Alpay Kabacalı, (1990). *Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü*, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, s.138-144.

¹⁸⁴ İsmet İnönü, "*Çetin Bir İmtihan*" *Ulus*, 19 Eylül 1955.

¹⁸⁵ F. Akın, *a.g.t.*, s. 125.

ettiği bir kampanya başlatılmış ve bu yardım kampanyası sonucu 31 Aralık 1957'ye kadar 8,7 milyon TL bağış toplanmıştır.¹⁸⁶

Sonuç olarak Londra'da Kıbrıs görüşmelerinin yapıldığı ve dünya medyasının İstanbul'da bulunduğu bir sırada Atatürk'ün evinin bombalandığı söylentilerinin hızla yayılmaya başlaması ile ortaya çıkan 6-7 Eylül olayları iç ve dış politikada önemli sonuçlar doğurmuştur. Özellikle Kıbrıs Meselesi konusunda Türkiye'nin Yunanistan'a karşı pazarlık gücünü de önemli ölçüde kırmıştır.¹⁸⁷ 6-7 Eylül olaylarının en büyük sorumlusu olarak görülen basına karşı uygulanan baskılar bu dönemde DP ile basın arasındaki havayı iyice gerginleştirmiştir. Basına karşı büyük yaptırımlar uygulanmış ve birçok gazete yaptığı yayınlardan dolayı kapatılmıştır.

Sabri Yirmibeşoğlu'nun gazeteci Fatih Güllapoğlu'na verdiği röportajdaki "6-7 Eylül de bir Özel Harp işiydi ve muhteşem bir örgütlenmeydi. Amaca da ulaştı... Sorarım size, bu muhteşem bir örgütlenme değil miydi?"¹⁸⁸ sözleri bu olayların arkasındaki bazı odaklara işaret etse de, 6-7 Eylül olaylarının arkasındaki suçluların kimler olduğu tespit edilememiş ancak DP yanlısı yayın yapan İstanbul Ekspres gazetesinin tirajı 20 bin iken 6 Eylül günü 290 bin basarak Kıbrıs Türk Derneği üyeleri tarafından halka dağıtılması¹⁸⁹ gibi olaylar DP'yi zor durumda bırakmış, daha sonra Yassıada Mahkemelerinde de gündeme gelen bu olaylar neticesinde Adnan Menderes ve Fatin Rüştü Zorlu suçlu bulunmuştur.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Dilek Güven, (2009). *6-7 Eylül 1955 Olayları*, İstanbul, İletişim Yayınları, s.56-57.

¹⁸⁷ Halil Şimşek, (2006). "6-7 Eylül Olayları", *Hacettepe üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 3, Ankara, s.191-193.

¹⁸⁸ "Türk Gladio'su İçin Bazı İpuçları," *Tempo Dergisi*, S. 24, 9-15 Haziran 1991.

¹⁸⁹ Yahya Koçoğlu, (2001). *Azınlık Gençleri Anlatıyor*. İstanbul: Metis Yayınları, s.25-31.

¹⁹⁰ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Yassıada Mahkemeleri, Fon Kodu: 010 09, Yer No: 112 350 1 No'lu Belge.

3.1.3. Basın Özgürlüğünü Sınırlayan Yasal Değişiklikler

Artan ekonomik sıkıntılar muhalefet ve basının iktidara karşı daha sert eleştiriler getirmesine neden olmuştur. İktidar ise yapılan bu eleştirilerin önünü alabilmek için daha sert yaptırımlar uygulama kararı almıştır. Muhalefete karşı bu sertlik siyasetinin en önemli örneklerinden biri Adnan Menderesin 10 Nisan 1956'da Gaziantep'teki nutku olmuştur. Bu nutkunda basın ve muhalefeti hedef alan Menderes konuşmasında; muhalefetin devlet otoritesini zayıflatıcı ve iktidarda bulunanların şeref ve haysiyetlerini ayaklar altına alıcı şekilde konuşmalar yaptıklarını ve basının da buna aracılık yaptığını ifade etmiş, bunun bir neticesi olarak da ülkedeki bazı komünist grupların bunu bir fırsat bilerek harekete geçtiklerinden bahsetmiştir. Menderes konuşmasının devamında bunu engellemek için eğer kanunlar yetersiz geliyorsa yeni kanunlar çıkaracaklarını veya adalet mekanizmaları bu kanunları anlamada güçlük çekiyorsa bunların düzenleneceğinden bahsetmiştir.¹⁹¹

Demokrat Parti'nin muhalif olanlara karşı uyguladığı sert tavrı birçok kesim tarafından tepkiyle karşılanmış ve bu dönemde basın da muhalefetini artırmıştır. Bu bağlamda gazetecilere tutuklamalar ve para cezaları ard arda gelmiştir. Bu şekildeki baskıcı yönetim parti içinde de huzursuzluklara sebep olmuş, 1955 yılının Aralık ayında partiden ayrılanlar Hürriyet Partisini kurmuşlardır.¹⁹²

Basın ile ilgili 1954'te yapılan yasal değişiklikleri yeterli görmeyen DP hükümeti 1956'da TBMM'den geçirdiği iki yasayla basına uygulanan kısıtlamaları daha da arttırmıştır. Bu yasalardan ilki 1954'te Yayın Yoluyla ve Radyo ile İşlenen Suçlar Kanunu'na yeni maddeler eklenmesi ile gerçekleşmiş, diğeri ise Basın Kanunu'nda yapılan bazı değişikliklerdir.

¹⁹¹ "Muhalefete Karşı Sert Tedbirler Alınacak", *Milliyet*, 11 Nisan 1956.

¹⁹² Eroğul, *a.g.e.*, s. 167.

Kanun ile ilgili DP Meclis grubunda yapılan görüşmede Adnan Menderes 1950 yılında basına özgürlük veren düzenlemeyi yapmakla hata ettiklerini ifade etmiş¹⁹³, bunun üzerine grupta sert tartışmalar yaşanmıştır.

7 Haziran 1956'da kabul edilip 8 Haziranda yürürlüğe giren ve adı "*Neşir Yoluyla Veya Radyo ile Yahut Toplantılarda İşlenen Bazı Cürümler Hakkında Kanun*" olarak değişen yasaya göre namus, şeref ve haysiyete dokunacak, resmi sıfatı küçük düşürmeyi hedef alan veya istihfaf hissi uyandıracak olan yayınlar yapanlara hapis ve para cezası getirilmiştir. Kanun maddesindeki esneklikten dolayı yöneticilere yapılacak olan her türlü eleştiri bu kapsamda cezalandırılabilirdi.¹⁹⁴

DP'nin 1956'da basın ile ilgili yaptığı ikinci değişiklik ise 5680 sayılı basın kanununda yaptığı değişikliklerdir. Adalet Bakanı Hüseyin Avni Köktürk mecliste söz alarak yaptığı konuşmasında bazı neşriyatların amacının dışına çıkıp tecavüzkar ve tahripkâr yayınlar yaparak devletin itibarını sarstıklarını her hürriyet gibi matbuat hürriyetinin de ihtimamla kullanılması gerektiğini ifade eden Köktürk, sözlerine şöyle devam etmiştir; "*Her sabah ve akşam gazetesini, mecmuasını açan yüz binlerce vatandaş namus ve şerefe matuf taaddilerin ürküntüsüne ve yurdun, devletin, hükümetin bugünden yarma her suretle batmasına ramak kaldığı yollu neşriyatın telkin ettiği üzüntü ve yersiz endişeye mâruz bırakılmaktadır.*" Daha sonra değişik ülkelerde uygulanan matbuat kanunlarından bahsederek mevcut yasanın yetersiz ve ihtiyaçlara cevap veremediğini yapılacak olan değişiklikler ile artık uydurma haber yerine daha kaliteli ve doğru haber alınabileceğini ifade edip hazırladığı bu yeni tasarımı meclise sunmuştur.¹⁹⁵

Basın kanunu ile ilgili olarak Mecliste yapılan görüşmelerde muhalefet adına İsmet İnönü (CHP), Turan Güneş Hürriyet Partisi (HP) ve Osman Bölükbaşı (C.M.P.) söz almış ve tasarımı şiddetle tenkit etmiştir. İsmet İnönü söz alarak yaptığı konuşmasında bu düzenlemelerin kapalı ve karanlık bir rejime dönmenin en kuvvetli

¹⁹³Kabacalı, a.g.e., s.172.

¹⁹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: X, c.12, Toplantı: 2, Birleşim: 73, (8 Haziran 1956), s.210-220.

¹⁹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: X, c.12, Toplantı: 2, Birleşim: 73, (8 Haziran 1956), s.95-96.

delilleri olduğunu ifade etmiş ve milletin dertleri ve iktidarın hatalarını söylemeyi imkânsız hale getiren bu kanunların ümit ışıklarını söndüreceğini iddia etmiştir. daha sonra sözlerine devam eden İnönü; *“iktidar bizi milletçe ihtiyacımızın tam zıddı yollara sevk ediyor. Kurulan irtica rejimi başarılı olamayacaktır. Bu rejim sonunda bugün en çok kızdığı basından en ağır cezayı alacaktır”* demiş ve yapılacak olan bu değişiklikler ile DP'nin polis devleti olma yolunda ilerlediğini ifade etmiştir.¹⁹⁶ İsmet İnönü konuşurken çıkan kavgalarda çantalar atılmış bir çantanın içerisinde tabanca bulunmuş ve tabancanın sahibi olan Mustafa Ekinci (HP) meclisten dışarıya çıkartılmıştır.¹⁹⁷

Hürriyet Partisi'nden *“Prof. Dr. Turan Güneş, İngiltere'de kamu Çıkarı açısından gazetecilere hakaret hakkı bile tanındığını, özel yaşamın da 'ispat hakkı' dışında bırakılmadığını ve her durumda kamu çıkarının esas alındığını anlatmış ve her iki yasanın da anayasaya aykırı olduğunu söylemiştir.”*¹⁹⁸ Daha sonra 1950'de çıkarılan bu kanunun hangi şartlar altında çıkarıldığını şu sözleri ile ifade etmiştir;

“Yürürlükte bulunan Basın Kanunumuz, Demokrat Parti iktidarının muhalefette iken Türk Milletine yapmış olduğu vaatleri tutmak heyecanı ile meydana getirilmiş hayırlı bir hizmetti. 1950 yılının bir gece yarısı, tehlik ve iftiharlarla bu çatının altında ifa edilen bu hizmet, hür matbuatı demokratik idarenin ayrılmaz bir parçası saymak ve amme işlerini, ammenin daimî mütalâa ve murakabesine açık tutmaktaki fayda ve zaruretin bir ifadesidir. Basın Kanununun müzakere edildiği gece, matbuat hürriyetinin fazileti, umumi efkâr murakabesini teminde hür matbuatın oynayacağı rolün ehemmiyeti üzerinde yapılan konuşmaları untabilmek kabil değildir. Ve gene mazide matbuat hürriyetinin ağır tehditler altına sokulmasından milletin neler kaybettiğinin, yürekler yanarak, o gün nasıl takbih edildiği, ekseriyeti

¹⁹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: X, c.12, Toplantı: 2, Birleşim: 73, (8 Haziran 1956), s.100-101.

¹⁹⁷ “Mecliste Fırtına Koptu”, *Milliyet*, 7 Haziran 1956.

¹⁹⁸ Emin Karakuş, (1977), *İşte Ankara*, İstanbul, Hür Yayın ve Ticaret, s. 368-370.

bugün de mebus olan arkadaşımız tarafından ve bütün millet tarafından unutulmuş olmasa”...¹⁹⁹

CMP meclis grubu adına söz alan Osman Bölükbaşı ise mevcut tasarı hakkındaki görüşlerini şu sözleri ile dile getirmiştir; “*demokratik hürriyetlerin babası olan Tomas Jeferson'a matbuat hürriyeti hakkında ne düşündüğünü sormuşlar, o da şu cevabı vermiş: ‘Bana parlâmento müessesesi mi, adalet müessesesi mi? Yoksa basın hürriyeti mi? Diye sorsanız, size basın hürriyetini tercih ediyorum diye cevap veririm. Eğer basın hürriyeti olursa, o memlekette parlâmentoda kurulur, adalet de tesis edilir, dürüst seçimler de yapılır, suiistimallerle de mücadele edilir ve her şey yerine gelir. Fakat matbuat hürriyeti olmayan bir memlekette bunlar mevcut olsalar dahi orada ne parlâmentonun mevcudiyetinden, ne seçim hürriyetinden ne vatandaş haklarından bahsetmek mümkündür. Matbuat hürriyeti olmayan memleketteki devlet bir kabile devleti olmaktan ileri gidememiştir.’ Mevcut tasarı hakkındaki tenkit ve tahlillerimize bütün varlığımızla benimsediğimiz Jefferson'un bu sözleri rehberlik edecektir.*”²⁰⁰

Hükümet tarafından yapılan açıklamalarda ise devletin, vatandaşlarının şeref ve haysiyetlerini korumakla görevli olduğunu ve yapılacak olan bu değişiklikler ile demokratik bir nizamın tesis edileceğini ifade etmişlerdir. Adnan Menderes yaptığı konuşmasında “*Biz bu kanunla hakiki hürriyetin şimdi temelini atmaktayız. Bu anarşik nizam içinde hürriyet denilen, demokrasi denilen çok nadir ve hassa nebat neşvünema bulamaz, nadan ellerde perişan olur. Nadan ellerin cesaretini kıracağız. Bu kanunun maksadı bundan ibarettir, arkadaşlar...*” dedi. Ve yapılagelen korkunç ve iğrenç tecavüzlere ait ibret verici, misaller gösterdi.²⁰¹ Menderes konuşurken İnönü ve CHP’li vekiller iktidarın ağır sözleri arasında meclisi terk etmişlerdir. DP’li gazeteci milletvekillerinin katılmadığı Mecliste yapılan oylama sonucunda 51

¹⁹⁹ TBMM Zabıt Cerideleri Dönem: X, c.12, Toplantı: 2, Birleşim: 74, (8 Haziran 1956), s.108.

²⁰⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: X, c.12, Toplantı: 2, Birleşim: 74, (8 Haziran 1956), s.111-112.

²⁰¹ “Başvekil’in Verdiği Susturucu Cevaplar”, *Zafer*, 7 Haziran 1956.

olumsuz oya karşılık verilen 286 olumlu oyla yasa kabul edilmiştir. Kabul edilen bu yasayla basına uygulanan kısıtlamalar daha artmıştır.

5680 Sayılı Basın Kanunu'nda yapılan değişiklikler başlıca şunlardır:

“Madde 4. Her basılmış eserde o eserin neşir yeri, yılı ve tabiin, varsa neşirin adları ve iş yerleri gösterilir.

Madde 5. Her mevkutenin yazı işlerini fiilen idare eden bir mesul müdürü bulunur. Mesul müdür aşağıdaki şartları haiz olmalıdır:

1. Türk vatandaşı ve asgari lise mezunu olmak veya bu derecede tahsili bulunduğu resmen tevsik edilmiş olmak;

2. 21 yaşını bitirmiş bulunmak;

3. Türkiye’de ikametgâh sahibi olmak ve devamlı oturmak;

4. Devlet memuru, asker veya ordu mensubu olmamak;

5. Mahcur veya amme hizmetlerinden memnu bulunmamak;

6. Ağır hapis, taksirli suçlar hariç olmak üzere altı aydan fazla hapis cezasıyla mahkûm olmamak veya suç tasnii, resmi mercileri iğfal, iftira, yalan şahitliği ve yalan yere yemin, sahtekarlık müstehcen ve hayasızca neşriyat, fuhşiyata tahrik, hırsızlık, dolandırıcılık, hileli iflas, emniyeti suistimal suçlarından biriyle hükümlü bulunmamak;

7. Muvakkaten amme hizmetlerinden memnuiyet, umumi emniyet nezareti altında bulundurulma veya sürgün cezasına mahkûmiyet hallerinde bu ceza ve tedbirler infaz edilmiş olmak.

Madde 8. Mevkute çıkarılması izne bağlı değildir. Ancak mevkutenin:

1. Adını, neşir mevzuunu, ne vakitlerde çıkarılacağını ve idare yerini,

2. Sahibinin ve ayrı mesul müdür varsa onun, sahip küçük ise kanuni temsilci ile birlikte küçüğün ad ve soyadlarını, tabiiyet ve ikametgâhlarını gösterir bir

Beyanname verilmesi mecburidir. Bu beyannameye sahip hükmi şahıs ise şirket mukavelesinin veya cemiyet nizamnamesinin tasdikli bir örneği eklenir.

Beyanname, mevkute sahibinin ve ayrı mesul müdür varsa onların da imzasını ihtiva eder.

Madde 13. Mevkutelerde çalıştırılacak muhbir veya muhabirlerin bu kanunun 5 inci maddesinin 3 üncü bendi hükmü müstesna diğer bentlerinde yazılı vasıf ve şartları haiz olmaları icabeder.

Madde 16. Basın yolu ile işlenen suçlardan dolayı ceza mesuliyeti:

1. Mevkutelerle işlenen suçlarda, suçu vücuda getiren yazıyı yazan veya resmi yapan veyahut haber, havadis veya vesikalari verenlerle mevkutenin mesul müdürüne ve mesul müdürlüğü kabul etmemiş olan sahibine terettüp eder.

2. Mesul müdür, mevkutelerde suç teşkil eden ve müstear ad ile veya imzasız yahut remizli imza veya mahsus bir işaretle neşredilen yazı, resim, haber, havadis veya vesika sahiplerinin sarıh hüviyetlerini talep tarihinden itibaren 24 saat içinde Cumhuriyet Müddeiumumisine bildirmeğe mecburdur.

3. Mevkute tarifine girmeyen basılmış eserlerle işlenen suçlarda ceza mesuliyeti suç teşkil eden eserin müellif, muharrir, mütercim veya tersim edenine, fail belli olmadığı veya bu kimse aleyhine Türk mahkemelerinde dava açılmadığı veya kendisinin malumatı veya muvafakati dışında neşr olunduğu hallerde naşire ve naşir de belli olmazsa tabie, bu da bilinmediği takdirde bilerek satana, dağıtana aittir.

Madde 17. Basın yoluyla işlenen suçlardan doğacak maddi ve manevi zararları cezaen mesul olanlarla birlikte ve cezaen mesul edilemeyen hallerde, mevkutelerde sahibi ve mevkute olmayanlarda naşiri müteselsilen tazmin ile mükelleftirler.

Madde 19. Bir şahsın haysiyet ve şerefine dokunan veya menfaatini bozan veyahut hakikate aykırı hareketler, düşünceler ve sözler izafesi suretiyle açık veya kapalı şekilde bir mevkutede yapılan yayından dolayı o şahsın imzasıyla gönderilecek cevap ve tekzibi, mevkutenin mesul müdürü, metnine hiçbir mülahaza ve işaret katmaksızın ve bu cevap veya tekzip dolayısıyla her hangi bir mütalaa beyan etmeksizin aynen ve tamamen neşre mecburdur.

Madde 30. Ceza Davasına ait talep ve iddianamelerde, mahkeme kararı verilmeden önce davaya yönelik neşir yapmak yasaktır.

Madde 32. Memleket ahlakını, aile nizamını bozacak veya cürüm işlemeye teşvik veya tahrik edecek şekilde heyecan uyandıracak şekilde haber neşredenler hakkında 1.000 liradan 10.000 liraya kadar ağır para cezası uygulanır.

Madde 34. Mevzutelerin gelir kaynakları ve yaptıkları ticari işlemler ve abonelerine ait bilgiler noterlikçe tasdik edilmiş bir deftere kaydedilir.²⁰²

5680 Sayılı Basın Kanunu'nda yapılan bu değişiklikler ile kısaca basın yolu ile işlenmiş olan bir suçun mesuliyetinin kime ait olduğu düzenlenmiş, yayın organlarının yazı işlerinden sorumlu müdürünün taşıması gerekli olan vasıflar sıralanmıştır. Bir kişinin şeref ve haysiyetine dokunacak yayınlardan dolayı gönderilmiş olan tekzibin aynen yayımlanması, memleket ahlakını ve aile nizamını bozacak haberlerin yapılması durumunda ise para cezalarına çarptırılması gibi bir takım değişiklikler içermektedir.

Yapılan bu değişiklikler ile basın özgürlüğü ağır bir darbe almıştır. Çünkü getirilen para ve hapis cezaları gazetecilerin özgürce yazmalarını engellemiştir. Kanundaki esnek ifadelerden dolayı neredeyse başmakaleler dahi yazılmamaya başlanmıştır. Ayrıca zaten kâğıt yokluğundan sıkıntı çeken gazeteler her gün sayfalarca tekzip yazıları yayınlamaya başlamış, bu durum gazetelerin tirajlarını olumsuz olarak etkilemiştir.

Basın özgürlüğünü sınırlayan bu yeni yasalar Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) tarafından da tepkiyle karşılanmış ve Temmuz ayında yayımladığı "*Türk Gazetecileri Vesayet Altında*" başlıklı yazısında bu gelişmelere tepki göstermiştir. Enstitü iki sayfalık yazısında çıkarılan bu yeni kanunların basın özgürlüğünü ağır bir

²⁰²TBMM Kanunlar Dergisi, Dönem: IX, c. 38, Kısım 1, s.848-853.

şekilde tehdit ettiğini ve sıkıyönetim uygulamalarını aratmayacak şekilde değiştirildiğini ifade etmiştir.²⁰³

Zafer gazetesinin dışında basın yayın organlarının büyük bir çoğunluğu tarafından tepkiyle karşılanan basın kanunu ile ilgili bu değişiklikler dönemin bazı gazetelerinde şu şekilde yer almıştır;

Ulus gazetesinin başyazarlığını yapan Hüseyin Cahit Yalçın 6 Haziran 1956 yılında kaleme aldığı “*Anormal Durum Devam Edemez*” başlıklı yazısına hürriyetin son kırıntılarını da kaybetmek üzere bulunuyoruz ifadeleri ile başlamış ve şu satırlarla devam etmiştir. “*Demokrat Parti, Türk vatanının tarihine kara harflerle bu felaketi yazmaktadır. Çıkacak kanunda imzaları bulunmamaları için bazı demokrat mebuslar Ankara’dan uzaklaşıyorlarmış. Bu acı bir komedyadır, şahsiyetine sahip, vatanını seven, akli ere bir milletvekili için, şu dakikada yapılacak tek bir vazife vardır. Meclis’te kalmak, son dakikaya kadar hak ve hürriyet uğrunda mücadele etmek ve teklif aleyhinde oy kullanmak. Böyle bir zamanda meclisten uzaklaşmak korkaklıktan başka bir şey değildir. İşlenecek suçun bütün ağırlığı Demokrat Parti mebuslarının üzerine yüklenmektedir... Ne söylesek boşa gideceğini, demokrat şeflerin partiye hakim olacaklarını, basın hürriyetinden başlayarak bütün haklarımızın çiğneneceğini muhakkak görüyorum...*”²⁰⁴

Zafer gazetesinde 9 Haziran’da yazılan “Tezatlar... Tezatlar” başlıklı yazıda ise yeni yasa ile ilgili olarak

Resmi Gazete’ de neşredilmek suretiyle meriyete girmiş bulunuyor. Böylece basın hayatımızda yeni bir devre açılıyor. Basın hürriyetinin suiistimalleri sarmaşıklar gibi boy atmış ve rejimin bünyesine sarılmış olan bazı gazetelerimiz, bu yeni devrenin icaplarını henüz idrak edememiş olmaktan gelen bir durgunluk ve şaşkınlık içerisindedirler. Kendi kendilerine neleri yazıp, neleri yazamayacaklarının muhasebesini yapmakta olduklarını açıklıyorlar bu muhasebenin çok uzun sürmesine

²⁰³ Hıfzı Topuz, (1972). *Türk Basın Tarihi*, İstanbul, Gerçek Yayınevi, s. 188.

²⁰⁴ Hüseyin Cahit Yalçın, “Anormal Durum Devam Edemez”, *Ulus*, 6 Haziran 1956.

*ihtiyaç yoktur. Çünkü nezahet ve nezaketi muhafaza etmek ve yalan havadis vermemek şartıyla yazmayacakları, yazamayacakları hiçbir mevzu yoktur.*²⁰⁵ denilmiştir.

Görüldüğü gibi Demokrat Parti'nin basınla ilgili bu düzenlemeleri hükümet ve basın arasındaki ilişkileri iyice gerginleştirmiştir. Muhalif basın gerek cezai uygulamalar, gerekse de kağıt yokluğu nedeniyle zor durumda kalmış ve neredeyse iç politika ile ilgili haber yapamaz hale gelmiştir.

3.2. Basına Uygulanan Cezai ve Ekonomik Baskılar

3.2.1. Basına Uygulanan Cezalar

Demokrat Parti'nin 1954-1960 yılları arasında geçirdiği dönem basın davalarının çokça yaşandığı bir dönem olmuştur. Yalnızca Mart 1954 ile Mayıs 1958 yılları arasında 1161 gazeteci hakkında kovuşturma yapılmış ve bunların 238'i mahkûm edilmiştir.²⁰⁶

1955-1960 yılları arasında basınla ilgili 2300 dava açılmış ve 867 gazeteci mahkûm olmuştur.²⁰⁷ 8 Haziran 1956 ile 16 Temmuz 1959 tarihleri arasında ise toplam 72 olay hakkında yayın yasağı kararı verilmiştir.²⁰⁸

1954 seçimlerinin hemen öncesinde 9 Mart 1954'te kabul edilmiş olan 6334 sayılı kanun "Neşir veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun" ile birlikte hükümete muhalif olan basına yönelik kovuşturmalar açılmış ve bu kovuşturmaların sonucunda birçok basın mensubu hapis veya ağır para cezası ile cezalandırılmıştır.

²⁰⁵ "Tezatlar...Tezatlar", *Zafer*, 9 Haziran 1956.

²⁰⁶ Topuz, *a.g.e.*, s. 193.

²⁰⁷ Orhan Koloğlu, (2006). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. İstanbul, s.124.

²⁰⁸ Ayşe Asker, (2013). *Askeri Darbeye Doğru. Demokrat Parti'nin Tahkikat Komisyonu Girişimi*. Ankara, İmge Yayınevi, s.271.

Eylül 1954'te Hüseyin Cahit Yalçın Menderes ve DP aleyhine yazdığı yazısından dolayı 1 Aralık 1954'te tutuklanmıştır. 26 ay 20 gün hapis cezasının yanında 4444 lira para cezasına çarptırılmıştır. 27 gün sonra hastalanıp hastaneye kaldırılan Yalçın için yurt içi ve yurt dışından çok sayıda tepki gelmiş ve 19 Mart 1955'te cezası kaldırılmış ve tahliye edilmiştir. 1954'te yaşanan bir diğer olay ise Menderesin yakın çalışma arkadaşı olan Mükerrerem Sarol, kendisine hakaret edildiği iddiası ile Dünya gazetesinde bulunan Bedii Faik hakkında suç duyurusunda bulunmuş ve mahkeme tutuklu yargılanmasına karar vermiştir. Gazetenin sahibi Falih Rıfkı Atay devreye girerek özür dilemiş ve Bedii Faik tahliye edilmiştir.²⁰⁹

Bedii Faik yaşanan bu dönemi şöyle açıklamıştır; “Bu üç yıllık devre, benim yazı hayatımda en büyük sıkıntıları, acıları çektiğim devredir. Sayısı belki yüze yaklaşmış davaya bu devrede hedef olduğum gibi gazete kâğıdının günlük verilmesi gibi bir işkenceye gene bu devrede uğradım.”²¹⁰

1955 yılında ortaya çıkan 6-7 Eylül olayları sonucunda sıkıyönetim ilan edilmiştir. 10 Eylül 1955'te Harbiye'de bir basın toplantısı düzenleyen sıkıyönetim komutanı Nurettin Aknoz bu toplantıda basın ile ilgili yasakları duyurmuştur. Bundan sonra her gün telefonla gazeteler aranarak nelerin haber konusu yapılmayacağı anlatılmış, buna uymayan gazeteler kapatılmıştır.

Aşağıdaki tablo İdare-i Örfiye Kumandanlığı kararları ile kapatılan gazeteleri göstermektedir.

Tablo 1: İdare-i Örfiye Kumandanlığı Kararıyla Kapatılan Gazeteler

Gazetenin Adı	Kapatıldığı Tarih	Kapanma Müddeti	Eshabı Mucibe
Sabah Postası	15.9.1955	6 gün	Hilafî Hakikat Haber yayınlamaktan
Ulus	19.9.1955	Müddetsiz	“Çetin İmtihan” başlığı altında yayınladığı bir makale ile Örfî İdare kumandanlığının yasağına uymamak

²⁰⁹ Kaya, a.g.e., s.100-101.

²¹⁰ Bedii Faik Akın, (2002). *Matbuat, Basın derkeen...* Medya, C. 3, Doğan Kitap, İstanbul, s.248.

Hürriyet	19.9.1955	15 gün	Ulus gazetesinde neşredilen “Çetin İmtihan” başlıklı makaleyi neşretmek
Tercüman	19.9.1955	15 gün	Ulus gazetesinde neşredilen “Çetin İmtihan” başlıklı makaleyi neşretmek
Hergün	19.9.1955	15 gün	“Amerika’nın Bir Tavsiyesi” başlıklı yazısı ile Örfi İdare Kumandanlığının yasağına uymamak
Medeniyet	22.9.1955	Müddetsiz	“Batı Trakya Türkleri ve Acıklı Durumları” başlığı altında çıkan makaleyi neşrederek Örfi İdare Kumandanlığının yasağına uymamak
Ulus	27.9.1955	Müddetsiz	“Türk Ordusu Ancak Vatanın Hizmetindedir” başlıklı yazısıyla orduyu iç politika mevzuu olarak ele almış olduğundan
Zafer	27.9.1955	Müddetsiz	“Şimdi Orduyu Tahrik Ediyorlar” başlıklı yazısıyla orduyu iç politika mevzuu olarak ele almış olduğundan
İstanbul Ekspres	7.12.1955	8.12.1955	“Demokrat Parti Hükümetine Karşı Sinsi Bir Suikast” başlıklı yazısı tahrik edici mahiyette olduğundan
Dünya	8.12.1955	15 gün	“Demokrat Parti Grubunda Huzursuzluk Artı ve Esinti” başlıklı makalesi tahrik edici mahiyette olduğundan
Vatan	8.12.1955	15 gün	“Böyle Gidemez” başlıklı makalesi tahrik edici mahiyette olduğundan

Kaynak: Yassıada Mahkemeleri, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon Kodu: 010 09, Yer No: 411 1240 8, s.3-4.

Tabloda da görüldüğü gibi İdare-i Örfiye Kumandanlığı, olayların büyümemesi, halkı tahrik edici ve hükümeti yıpratıcı yayın yapan gazeteleri kapatmıştır. 19 Eylül 1955’te İsmet İnönü’nün “Çetin Bir İmtihan” başlıklı yazısından dolayı Ulus gazetesi süresiz olarak kapatılmış, aynı gün Hergün gazetesinde yayımlanan “Amerika’nın Bir Tavsiyesi” başlıklı makaleden dolayı 15 gün kapatılmıştır. Üç gün sonra ise Ankara’da yayımlanan Medeniyet Gazetesi de süresiz olarak kapatılmıştır. İnönü’nün yazısını alıntılaman Hürriyet ve Tercüman Gazeteleri ise 15 gün süre ile kapatılmıştır. 31 gün kapalı kaldıktan sonra tekrar yayına başlayan Ulus gazetesi açıldığı ilk gün “Türk Ordusu Ancak Vatanın Hizmetindedir” başlıklı yazısından dolayı tekrar kapatılmıştır. Yani bunlar

göstermektedir ki DP özellikle 1954'ten sonra kontrol altına alamadığı basın yayın organlarına karşı bir baskı rejimi oluşturmuştur.

1955'in en ilginç davalarından biri de DP Ağrı milletvekili Kasım Küfrevi'nin Adnan Menderesin yurtdışında olduğu bir sırada Akis dergisine verdiği mülakatta “*Kedi yok ya fareler cirit atıyor. Hele bir gelsin hepsi kaçacak delik ararlar*” demiştir. Menderes ülkeye dönünce dava açılmış ancak makale imzasız olduğu için kime dava açılacağına karar verilememiştir. Daha sonra Cüneyt Arcayürek suçu üstlenmiş ve 6 ay hapis cezasına çarptırılmıştır.²¹¹

1955'in en önemli olaylarından biri de basına “*İspat hakkı*” tartışmaları olmuştur. DP içindeki bazı muhalif milletvekillerinin gündeme getirdiği tartışmalarını sonucunda 10 milletvekili DP'den ayrılmış ve 9 milletvekili ise partiden atılmıştır. DP'den ayrılan milletvekilleri Hürriyet Partisi'ni kurmuş ve muhalefetlerine burada devam etmişlerdir. İspat hakkı ile ilgili tartışmalar uzun bir süre basında sürekli yer almıştır. “11 Kasım 1955'de Mükerrer Sarol Devlet Bakanlığı'ndan istifa etti. Sarol'a göre “*ispat hakkı*” konusunun adeta ülkenin tek sorunu hale gelmesi Akis dergisi ve bir kısım muhalefet gazetelerinin işbirliği sonucudur.”²¹²

1956'da çıkarılan basın yasaları ile basına büyük oranda sansür uygulanmış verilecek olan cezalardan korkan bazı gazeteler artık başmakaleleri yayınlamaktan vazgeçmişlerdir. Bazı muhalif gazetecilere verilen ceza ve hapisle, onları iktidara yaklaşmak zorunda bırakmıştır. Dünya gazetesi Başyazarı Falih Rıfkı Atay ve Halkçı gazetesi yazarlarından Nihat Erim bunlara örnek verilebilir.²¹³ Bu dönemin en çok ceza alanlarının biri de Akis Dergisinin sahibi, aynı zamanda İsmet İnönü'nün damadı olan Metin Toker'dir. Toker bu dönemde Akis Dergisine açılan dört davadan toplam yaklaşık 8 ay ceza almıştır. Yine bu derginin yazarlarından olan Yusuf Ziya

²¹¹ Yurtta Olup Bitenler, “Bir Kedi ve Fare Hikayesi”, *Akis*, cilt, IV, Sayı: 53, Yeni Matbaa, Ankara, 14 Mayıs 1955.

²¹² Sarol, *a.g.e.*, s. 427.

²¹³ Ali Gevgili, (1982). “*Türkiye Basını*” *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, c.1, İstanbul, İletişim Yay., s.222.

Ademhan ise 14 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu dönemde cezalar ardı ardına gelmiş ve çok sayıda gazeteci ceza almıştır. Ulus gazetesinden Tahir Burak'ta, "Oldu Bitti Maşallah" adlı karikatürü sebebiyle, 16 ay hapse, gazetenin sahibi Kasım Gülek ve Yazı İşleri Müdürü İbrahim Cüceoğlu birer yıl hapis ile 10.000'er lira para cezası ödemeye mahkûm olmuşlardır. Aynı gazeteden Nahit Berker, "Çorap Örmek" başlıklı yazısında hükümeti eleştirdiği için, Yazı İşleri Müdürü Nihat Subaşı ile birlikte 8'er ay hapis, gazete sahibi Kasım Gülek'e de 13.533 lira para cezası verilmiştir.²¹⁴

İktidar 28 Haziran 1956'da çıkarmış olduğu kanunla da siyasi partilerin seçim dönemlerinin dışında açık hava toplantısı yapma hakları ellerinden alarak mülki amirlerinin iznine bağlamıştır. Kanunun görüşmeleri esnasında Meclis'te söz alarak bir konuşma yapan Osman Bölükbaşı, yapılan bu değişikliklerin anayasaya aykırı olduğunu "*Kanun dışı kanunlar*" olarak nitelemiştir. Bölükbaşı, bu baskı ve tehdit tedbirlerinin, "acizini ve zaafını hisseden bir iktidarın zorla iş başında kalmak gayretlerinden başka bir şey olmadığını, DP iktidarının kendisini iktidara getiren yolları iktidardan düşmemek için kapamak istediğini" söylemiştir. Meclis başkanlığınca Osman Bölükbaşının konuşmasının bazı bölümleri sansürlenmiş ve bunun üzerine muhalefet Meclis'i terk etmiştir. "*Basın locasında oturan ve Bölükbaşı'nın konuşmasının tam metnini almak için aşağıya inen aralarında Altan Öymen, Oktay Ekşi ve Güngör Yerdeş'in de bulunduğu 11 gazetecinin hüviyetleri de, Meclis emniyet memurlarınca tespit edilerek, muhalefetle o anda görüşmeleri engellenmiştir.*"²¹⁵

Basın çıkarılan bu yasalara şu şekilde tepkiler göstermiştir; Turhan Feyzioğlu Forum Dergisinde yayınlamış olduğu "*Demokrasi Davamıza Genel Bir Bakış*" başlıklı makalesinde İktidarın demokrasi ile bağdaşmayan uygulamalarından bahsetmiş ve adil bir seçim sisteminin önemini dile getirmiştir.²¹⁶ Gazetecilere

²¹⁴ Albayrak, a.g.e., s.400.

²¹⁵ Deniz Bölükbaşı, (2005). *Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı*, 2.Baskı. İstanbul, Doğan Kitapçılık. s.214-215.

²¹⁶ Albayrak, a.g.e., s.286.

yönelik uygulanan cezalar ile ilgili olarak İstanbul Gazeteciler Sendikası tarafından bir basın toplantısı düzenlenmiş, bu toplantıda basınla ilgili kanunun eksik taraflarından bahsedilmiş ve bunların basın özgürlüğü ile bağdaşmadığını ayrıca bir basın affi çıkarılmasını istemişlerdir. Ancak Hükümet bu talepleri kabul etmemiştir.²¹⁷

Vatan gazetesinde yayımlanan “*Büyük İmtihan*” başlıklı yazıda ise basına yönelik hançer saplanılmaması gerektiği, basının susturulması durumunda Türkiye’nin bir ölüm sessizliğine bürüneceğini ve susanların ülkesi haline geleceğimize bahsetmiştir.²¹⁸Ulus gazetesindeki makalesinde İsmet İnönü ise çıkarılacak kanunların mevcut tasarıları ölçülmeyecek derecede yıkacağını belirtmiştir.²¹⁹

Bu yasaları destekleyen Zafer gazetesi ise “Ayaklandırma” başlıklı makalesinde Ulus gazetesinde bu yasaları sert bir şekilde eleştiren İnönü’yu hedef olarak kendini her şeyin üzerinde bir Mesih ve Milli Şef gibi görüp aynı günde iki yazı yazmanın halkı uyandırmak değil ayaklandırmak niyeti taşıdığını belirtmiştir.²²⁰

1957 yılında ise basına uygulanan baskılar devam etmiş, çıkarılan bir kararname ile gazetelerin sayfa sayıları sınırlandırılmış ve gazetelerin yaptıkları baskılar ile iade sayılarının her ayın sonunda basından sorumlu devlet bakanlığına bildirme zorunluluğu getirilmiştir. Yine aynı kararname ile gazetelerin ikinci baskı yapmaları yasaklanmıştır. 1957’nin sonunda ise gazete ve dergi kâğıtlarının ithali tek elden yapılmaya başlanmıştır.²²¹ 1958’in başlarında da ilan ve reklamın tek elden dağıtımını uygulamaya sokularak basın üzerinde ciddi bir ekonomik baskı

²¹⁷ Kaya, a.g.e., s.101.

²¹⁸ “Büyük İmtihan”, *Vatan*, 6 Haziran 1956.

²¹⁹ İsmet İnönü, “Uyandırma”, *Ulus*, 1 Haziran 1956.

²²⁰ “Ayaklandırma”, *Zafer*, 2 Haziran 1956.

²²¹ Kaya, a.g.e. s.105.

oluşturulmuştur. Nadir Nadi 1958 tarihi makalesinde ilan dağıtımı ile ilgili yapılan düzenlemelerin basını baskı altına almak için bir ceza ve mükâfat düzenlemesi olduğunu belirtmiştir.²²²

Görüldüğü gibi 1954 seçimlerinin hemen öncesinde başlayıp 1957'ye kadar devam eden basına yönelik sindirme politikaları şiddetini artırarak devam etmiş ve birçok gazeteci ya hapse atılmış ya da para cezalarına çarptırılmıştır. DP'nin bu ikinci dönemi basın özgürlüğünün olumsuz manada çokça konuşulduğu bir dönem olmuş ve bu durum 1957 seçimlerine yansımıştır. 1957 seçimlerinde belli bir oranda oy kaybına uğrayan²²³ DP bundan sonra da basına yönelik baskılarını devam ettirmiştir.

Basına yönelik yapılan bu yasal değişiklikler ile ilgili olarak dönemin siyasi aktörlerinden olan ve DP'de üç dönem Manisa milletvekilliği yapmış olan Samet Ağaoğlu şöyle açıklamaktadır:

“1950 basını ile 27 Mayıs'tan önceki basının manzarası arasındaki fark, asker-sivil bürokrasinin halk iradesine karşı tutumundaki değişiklik hikâyesinde aranmalıdır ve oldukça düşündürücüdür. 1950'de, hatta kısmen 1945'den sonra açılan hürriyet kapısından yalnız demokrasi ideali ile ilgili fikirler değil her çeşit ideoloji de girmiştir. 1950'de Halk Partisi iktidarına karşı rahat bir çalışma ortamı bulabilmek için DP'yi destekleyen bu ideoloji çevreleri, DP iktidarının komünizm ve faşizmle mücadeleye başladığını görünce kalemlerinin, dillerinin bütün gücünü onun aleyhine çevirdiler. Kabul edilmelidir ki, Demokrat iktidar devlet idaresinin omuzlarına yüklediği ağır sorumluluk yükü altında bazı kanun yollarına başvurmuştu. Fakat bu kanunların hedef ve mahiyetleri tarafsızlıkla tahlili edilirse varılacak sonuç sudur:

- *Devleti, bölücü ve sınıf kavgası yaratan akımlara karşı korumak,*

²²² Kaya, a.g.e., s.113.

²²³ Ülkü Varlık, Banu Ören, (2001). *Seçim sistemleri ve Türkiye'de seçimler*, Der Yayınevi, İstanbul, s.58.

- *Vatandaşların haysiyet ve şereflerini basın yoluyla yapılan tecavüzlere karşı korumak.*²²⁴

3.2.2. İktidar Yanlısı Basına Sağlanan Avantajlar

Basını kontrol altında tutabilmek için iktidar partilerinin sıklıkla başvurdukları yöntemlerden biriside resmi ilanların dağıtılması ile ilgili konular olmuştur. CHP'nin iktidarda olduğu dönemde Ulus gazetesi ve iktidarın kontrolünde olan diğer yayınlar resmi ilanlar konusunda pozitif ayrımcılığa tabi tutulmuştur.

Bir baskı aracı olarak kullanılan resmi ilanlar konusu DP döneminde de ilk günden başlayarak kendisini göstermiştir. DP' iktidarı döneminde resmi ilanlar ile ilgili düzenlemeler ilk olarak 13 Eylül 1950'de yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemede ilan verilecek olan gazetelerin niteliklerine bazı sınırlandırmalar getirilmiştir. Bunlar gazetenin günlük olması, tiraj ve ebat konuları ile ilgili düzenlemeleri içermiştir. 4 Temmuz 1951'de yapılan ikinci düzenleme ile birlikte resmi ilanların dağıtımında bakanlık belirleyici konuma getirilmiştir.²²⁵

1953'te yapılan üçüncü düzenlemede ise 1951'deki madde kaldırılarak, gazetelere ilan dağıtımlarında ayırım yapılmayacağı ancak düzeni sarsıcı, milli birlik ve beraberliği tehdit eden veya müstehcen neşriyat yapan gazetelere ilan verilmeyeceği belirtilmiştir. Kararnamede yer alan "*Kategoriler ve her kategori için tayin edilecek nispetlerde ilanların gazetelere verilen bedelleri Başvekâletçe vazifelendirilen bir komisyon tarafından tespit olunur.*" hükmüyle iktidar basını kontrol altında tutmak istemiştir. Bu kararname ile yapılan değişikliklerden biri de gazetelerin resmi ilan alabilmeleri için altı aylık yayın hayatını doldurmuş olması gerekiyor hükmüdür. Bu düzenlemeye göre o yıl kapanmış olan Ulus gazetesinin yerine yayın hayatına başlayan Halkçı gazetesi belirli bir süre ilan alamamıştır. 27

²²⁴ Samet Ağaoğlu, (1972). Demokrat Parti'nin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri Bir Soru, İstanbul, Baha Matbaası, s.220-222.

²²⁵ Nuran Yıldız, (1996). "Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın", Ankara, s.496-497.

Kasım 1957 tarihinde yapılan düzenlemeyle özel ilan ve reklamların Resmi İlanlar Şirketi aracılığından geçirilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Ayrıca Türk Basın Birliği aracılığı ile yayımlatılan ilan ve reklamlar için alınacak komisyon oranı %10 olarak belirlenmiştir.²²⁶

Resmi ilanların dağıtımı ile ilgili son düzenleme ise 3 Ağustos 1959 tarihinde yapılmıştır. Bu yeni kararname ile artık ilan verilecek olan gazetelerin incelenmesi işi Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı tarafından yapılmaya başlanmıştır.

Resmi ilanlar ile ilgili yapılan bütün bu düzenlemelerin yanında uygulamadaki farklılıklar iktidar yanlısı gazeteler lehine işlemiş ve ilanların dağıtımında en büyük payı bu gazeteler almıştır. “1950 yılında İstanbul’da yayımlanmakta olan 22 gazeteye 480 bin lira ilan verilirken, Ankara’da yayımlanan 4 gazeteye 540 bin lira ilan, İzmir’de yayımlanan 7 gazeteye ise 150 bin liralık ilan verilir. Ankara gazetelerine dağıtılan ilanlarında % 50.74’ünü alır. Zafer gazetesi 1957 yılında ülke genelinde toplam ilanların % 12.34, 1958’de % 10.46, 1959’da % 11.4’ ünü almıştır.”²²⁷

Bu dönemde Ulus, Vatan, Cumhuriyet gibi gazeteler muhalefet yanlısı bir yayın politikası izlerken DP’nin yayın organı olan Zafer’in yanı sıra Havadis, Hürriyet, Milliyet gibi gazeteler ise dolaylı olarak iktidarı desteklemişlerdir. Ancak 1958’den itibaren Milliyet gazetesi muhalefete yakın bir yayın politikası izlemiştir.

²²⁶ Seniye Yücel, (1995). *İktidar ve Basın Kartı*, Ankara, ÇGD yayımları, s. 11.

²²⁷ Alemdar, *a.g.e.*, s.235.

Tablo 2: 1958-1960 Yılları Arası Zafer ve Ulus Gazetelerine Verilen Resmi İlan ve Reklam Tutarları

Gazetenin Adı	1958	1959	1960 (27 Mayıs'a Kadar)
Zafer	963.248	1.234.884	403.364
Ulus	456.397	542.867	212.248

Kaynak: Korkmaz Alemdar, İletişim ve Tarih, İstanbul 1992, s. 135.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi iktidar kendi istekleri doğrultusunda yayın yapan Ulus gazetesini resmi ilanlardan daha fazla pay vererek mükâfatlandırmış, muhalif yayın yapan ve CHP'nin yayın organı olarak işlev gören Ulus gazetesini ise resmi ilanlardan az bir pay vererek cezalandırmıştır.

Bu dönemde ilan ve reklamların dağıtımında gazetelerin uyguladığı yayın politikaları etkili olmuştur. İlan ve reklam konusunda Demokrat Parti'nin tutumunu göstermesi bakımından aşağıdaki tablo bize önemli ipuçları verecektir.²²⁸

Tablo 3: 1950-1959 Yılları Arasında Gazetelere Verilen Resmi İlan ve Reklam Tutarları

Gazetenin Adı	Aldığı Reklam Tutarı
Cumhuriyet	2.653.704
Milliyet	2.271.437
Hürriyet	2.269.643
Vatan	1.641.145
Tercüman	1.139.578
Havadis	1.146.882
Apoyevmatini	91.460
Son posta	2.145.394
Yeni İstanbul	1.817.612
Zafer-Zafer Akşam Postası	7.114.330
Hürses	1.021.926
Ankara Telgraf	1.083.296
Ulus	930.953
Son Havadis	690.418

Kaynak: Korkmaz Alemdar, İletişim ve Tarih, İstanbul, 1992, s.136

²²⁸ Alemdar, *a.g.e.*, s.136.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi iktidarın yayın organı olan Zafer gazetesi ve iktidarı destekleyen Hürriyet, Milliyet ve Havadis gazeteleri ilanlardan en büyük payı alırken hükümete muhalif olan gazeteler bu paydan oldukça az almıştır. İktidarın muhalif basın üzerinde uygulamış olduğu yasal ve ekonomik baskıların neticesinde bu gazetelerin tirajlarında zamanla bir azalma olmuştur.

Demokrat Parti'nin kendine yakın olan basına yönelik desteği ilanların dağıtımını ile sınırlı kalmamış iktidar yanlısı gazetecilere örtülü ödenekten yardım edilmiştir. Bu gazetecilerin önde gelenleri, Necip Fazıl Kısakürek, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Peyami Safa ve Burhan Belge olarak sayılabilir.²²⁹ daha sonra Yassıda mahkemelerinde görülen davalarda bu konu gündeme gelmiş ve örtülü ödenekten verilen yardımlar belgelenmiştir.²³⁰

Tablo 4: 1943-1990 Yılları Arasında Gazetelere Verilen Resmi İlan ve Özel Reklam Harcamaları²³¹

Yıllar	Resmi İlan ve özel reklam toplamı	Resmi	Resmi İlanların ilanlar yüzdesi
1943	0.5	0.2	40
1948	3.8	1.6	50
1953	10	4	40
1955	17	7	41
1957	20	8	40
1959	36	15	41
1962	49.4	23.8	48.5
1963	64.2	30.1	46.8
1967	116	35.9	30.9
1969	79.9	44.9	56.2
1970	108.4	58.3	53

²²⁹ Topuz, *a.g.e.*, s.203.

²³⁰ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Yassıda Mahkemeleri, Fon Kodu: 010 09, Yer No: 175 531 2

²³¹ Orhan Koloğlu, (1992). *Türkiye'de Basın*, İstanbul, s.121.

1971	136.8	68.3	49.9
1972	186.4	72.4	38.8
1973	346.3	97.2	28
1974	475	94.9	19.9
1977	1.513	220	14.5
1978	2.600	336	12.9
1979	8.200	232	2.8
1980	7.900	537	6.8
1981	19.500	1.057	5.4
1983	28.836	2.226	7.8
1986	108.730	7.258	6.6
1987	186.486	12.996	6.9
1988	323.291	21.186	6.5
1989	652.775	34.021	5.2
1990	1.358.000	50.000	3.6

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 1943-1973 yılları arasındaki resmi ilan harcamalarının oranı oldukça fazladır. Resmi ilan oranlarının fazla olması iktidarların basını kontrol etmek amacıyla muhalif olan basına daha az resmi ilan vererek cezalandırma, iktidar yanlısı yayın yapan basına ise daha fazla ilan vererek ödüllendirme amacı taşımaktadır. Tabloya bakıldığında DP döneminde bu oran % 40 civarındadır. Bu oran bize DP'nin basın üzerinde ne denli bir baskı oluşturduğunu göstermektedir.

SONUÇ

1946'da çok partili döneme geçilirken DP'nin liberal ve daha fazla demokrasi söylemleri ile birlikte basına verilecek olan özgürlük vaatleri dönemin gazetelerinin büyük bir kısmının desteğini almasına neden olmuştur. DP'nin ilk yıllarında bir yayın organının olmamasının yanında basın özgürlüğünü savunan fikirlerinden dolayı basın yayın organları tarafından desteklenmiştir. CHP'nin yayın organı olarak bilinen Ulus gazetesine karşılık DP'de 30 Nisan 1949'da kendi yayın organı olarak Zafer gazetesini yayın hayatına başlatmıştır. 1960 yılına kadar yayın hayatını devam ettiren Zafer gazetesi DP'nin en büyük destekçisi olmuştur. Cumhuriyet ve Milliyet gazeteleri de DP'yi bu ilk dönemde desteklemiştir

14 Mayıs 1950 seçimlerinde önemli ölçüde bir başarı kazanarak tek başına iktidar olan DP, muhalefet döneminde basına vaat ettiği değişiklikleri ilk hükümet programına alarak basının geniş desteğini almıştır. İktidarının ikinci ayında çıkarmış olduğu yeni basın kanunu ile hükümetin basın üzerindeki denetimini büyük oranda kaldıran DP, bu yasayla ayrıca yayın serbestliği getirmiş, cezai sorumluluklarda yayın sahibini muaf tutmuş ve cevap, düzeltme hakkı gibi konularda basına kolaylıklar getirmiştir.

1952 yılında yürürlüğe koymuş olduğu 5953 sayılı kanunla da basın mesleğinde çalışanları sosyal güvence kapsamına almış ve sendikal haklar tanımıştır. Daha sonra basın suçlarını da içeren bir af kanunu çıkarılmış ve 15 Mayıs 1950 tarihinden önceki suçlar affedilmiştir.

DP'nin ilk yıllarında arka arkaya yaptığı bu değişiklikler muhalefet döneminden başlayan DP-basın arasındaki iyi ilişkilerin daha da gelişmesine neden olmuştur. DP'nin dışarıdan aldığı yardımlar ve ülke içerisinde yaptığı yatırımlar da ekonomi alanında başarılı bir dönem geçirmesine neden olmuştur.

1953'ün sonundan itibaren DP ile basın arasında devam eden bu iyi ilişkiler iç ve dış politikada meydana gelen gelişmeler, ekonominin oluşturduğu bunalım ve siyasi iktidarsızlık karşısında bozulmaya başlamış ve bu durum DP'nin basına karşı anti demokratik tavırlar sergilemesine neden olmuştur. Özellikle dışarıdan alınan yardım ve kredilerin azalması ile baş gösteren ekonomi alanındaki sıkıntılar ve buna karşılık oluşturulan plansız ekonomik uygulamalar ekonomide bir bunalıma dönüşmüş ve bu olumsuz durumun basında sıkça yer alması DP'nin muhalif basına karşı sert tedbirler almasına neden olmuştur. Ayrıca muhalefetten gelen tepkilerin önüne geçmek ve bu olumsuz durumun 1954 seçimlerine etkisini azaltmak için muhalefet partilerine karşı da bir takım baskıcı uygulamalarda bulunmuştur. Bunlardan en önemlileri CHP'nin mallarının hazineye devredilmesi ve Millet Partisi'nin irticai faaliyetlerden dolayı kapatılmasıdır.

İç politikada meydana gelen bu olumsuz hava basın yayın organları tarafında eleştirilmeye başlanmıştır. Hükümet bu olumsuz havanın kaynağı olarak basını göstermiş ve basını kontrol altına alabilmek için bazı düzenlemeler yapmıştır. 1954 seçimlerinden kısa bir süre önce çıkarılan 6334 sayılı "*Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkında Kanun Tasarısı*" ile basın önemli ölçüde kısıtlanmış ve namus, şeref ve haysiyete hakarete bulunulması, itibarı kırarak, şöhret ve servete zarar verebilecek haberlerin yayımlanması yasaklanmıştır. Çıkarılan bu kanun ile birlikte basına ispat hakkı da verilmeyerek basın kontrol altına alınmaya çalışılmış ancak bu gelişmeler basın ile iktidar arasındaki bağı daha da zayıflatmıştır.

Bu yasal düzenleme yapılmadan önce de muhalif basına yönelik baskıcı tutumlar olmuştur. Buna dayanak noktası olarak CHP döneminde çıkarılmış olan 161. madde gösterilmiştir. Bu madde kapsamında birçok muhalif partili ve muhalif gazeteci ceza almıştır. Muhalefet bu maddenin kaldırılması için DP'ye baskı yapmış ancak başarılı olamamıştır. DP, 161. Maddenin CHP döneminde çıkarıldığını ve kaldırılması gerekiyorsa neden 1945-1950 yılları arasında kaldırılmadığını söylemiştir. CHP ise bu kanunun o dönemde olduğunu ancak kullanılmadığını belirtmiştir. Ayrıca 1950, 1951, 1953, 1957 ve son olarak 1959'da yapılan resmi

ilanların dağıtımı ile ilgili değişiklikler ve gazete kâğıtlarına yapılan zamlar da basını kontrol altında tutmak için sürekli bir baskı aracı olarak kullanılmıştır.

1954-1957 yılları arasında DP iktidarı ile basın arasındaki ilişkiler iyice bozulmuş ve bu kapsamda basına yönelik daha sert tedbirler alınmaya başlanmıştır. 6-7 Eylül 1955 olaylarının sorumlusu olarak basın gösterilmiş ve ilan edilen sıkıyönetim ile birlikte basına yönelik ağır yaptırımlar getirilmiştir. DP'nin basına yönelik uyguladığı tutumdan rahatsız olan Cumhuriyet gazetesi de artık muhalif basın arasında yerini almıştır. Bu dönemde basına yönelik uygulanan cezalar ardı ardına gelmiştir.

Basını kontrol etme çabaları ilerleyen yıllarda da kendisini göstermiş ve 1956'da basın kanunlarında yapılan değişiklikler ile basın özgürlüğünü kısıtlayan yeni hükümler getirilmiştir. Bu düzenlemeler ile memleketin ahlakını ve düzenini bozacak şekilde yayınlar yapılması yasaklanmış ve getirilen tekzip hakları ile ilgili düzenlemeler ise gazete haberlerinin sınırlandırılmasına neden olmuştur.

Bu dönemde tutuklanan gazetecilerin sayılarında ciddi artışlar olmuş ve pek çok gazete belirli süreler ile kapatılmıştır. DP'nin bu katı ve baskıcı uygulamalarını sonraki yıllarda gazete kâğıtlarının alınması ve resmi ilan ve reklamların dağıtılmasının devlet tekeline bağlaması gibi uygulamalar ile devam ettirmiştir. Uygulanan bu politikalar ile muhalif olan basın cezalandırılırken iktidar yanlısı tutum sergileyen basın ise ekonomik olarak gerek daha fazla reklam ve ilan verilerek gerekse bankalar aracılığı ile verilen kredilerle ödüllendirilmiştir. Bu dönemde basın özgürlüğü ağır bir yara almış ve toplumu bilgilendirme görevini yapamaz hale gelmiştir.

Ulus gazetesi, 1950-1957 yılları arasında sürekli olarak DP'ye sert muhalefette bulunmuş ve bunun neticesi olarak başta resmi ilan ve reklam paraları olmak üzere birçok konuda baskıya maruz kalmıştır. Cumhuriyet gazetesi ise 1953'ün sonuna kadar DP'yi desteklemiş ancak basına getirilen kısıtlamalardan sonra muhalif basın arasında yerini almıştır. Milliyet gazetesi ise bu dönemde genellikle ılımlı bir yayın politikası takip etmiş ancak 1957'den sonra DP'ye karşı

muhalefet yapmaya başlamıştır. Zafer gazetesi ise 1960 askeri darbesiyle kapatılacağı ana kadar sürekli olarak DP'yi desteklemiş ve icraatlarını halka duyurmuştur. Bunun neticesi olarak da sürekli iktidar tarafından desteklenmiştir.

Genel olarak siyasi iktidarlar kendisine muhalif olan basını kontrol altına almak ve kendine yakın gördüğü basını ise ödüllendirmek için resmi ilanların dağıtımında yapılan düzenlemeler, kâğıt stoku, gazete kâğıtlarına yapılan zamlar, yasal düzenlemeler ve tahsisat-ı mesture (örtülü ödenek) yollarını bir baskı aracı olarak kullanırlar. DP iktidarı döneminde de bu yollara başvurulmuş basın kontrol altına alınmak istenmiştir.

Sonuç olarak büyük umutlarla basının da desteğini alarak iktidara gelen DP, üç dönemlik siyasal yaşamında ilk üç yıl hariç genel anlamda basına karşı bir sindirme politikası uygulamış ve bunun neticesi olarak muhalefetin ve basın yayın organlarının tepkisiyle karşılaşmıştır. Bu karşılıklı restleşmeler ve iktidarın otoriter tutumu 27 Mayıs askeri darbesinin zeminini oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

ARSEBÜK, Esat, (1953) “CHP’nin Haksız İktisaplarının İadesi Hakkındaki Kanuna Dair”, AÜHF Dergisi, Cilt 10 Sayı 1–4, s. 426–432.

KOLOĞLU, Orhan, (1992) Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın, İstanbul, İletişim Yayınları.

"Her Yerde Mitingler Yapılıyor", Ulus, 4 Aralık 1950.

“Atamızın Evi Bomba ile Hasara Uğradı”, İstanbul Ekspres, 06 Eylül 1955.

“Başvekil’in Verdiği Susturucu Cevaplar”, Zafer, 7 Haziran 1956.

“Bir Kedi ve Fare Hikayesi”, Akis, cilt, IV, Sayı: 53 Yeni Matbaa, Ankara, 14 Mayıs 1955.

“Birlik, Sukun ve Nizam”, Milliyet 8 Eylül 1955.

“Bu Taşkınlıklar Bizi Zayıflatır”, Cumhuriyet, 12 Eylül 1955.

“Büyük İmtihan”, Vatan, 6 Haziran 1956.

“CHP İktidarı Devrediyor”, Ulus, 16 Mayıs 1950.

“Demokrat Parti 434 milletvekili ile kat’i ve eşsiz bir zafer kazandı”, Zafer, 17 Mayıs 1950.

“Ekspres Kanun diye işte buna derler” Ulus, 15 Temmuz 1950.

“Komutanlarımıza iftira atmayalım”, Ulus, 10 Haziran 1950.

“Kore Birliğimiz Savaşa Başladı”, Milliyet, 8 Kasım 1950.

“Kore Harbine 4500 Kişilik Kuvvet Gönderiyoruz”, Milliyet, 26 Temmuz 1950.

ABALIOĞLU, Nadir Nadi, “Türkiye’de Türk Sesi”, Cumhuriyet, 1 Nisan 1940.

ABALIOĞLU, Nadir Nadi, “Yeni Partinin Karakteri”, Cumhuriyet, 9 Ocak 1946.

ABALIOĞLU, Nadir Nadi, “O Günün Manası”, Cumhuriyet, 16 Mayıs 1950.

ABALIOĞLU, Nadir Nadi, "Kararın Manası", Cumhuriyet, 19 Şubat 1952.

ABALIOĞLU, Nadir Nadi, “Hür Basın Rejimi”, Cumhuriyet, 8 Aralık 1953.

AHMAD, Froz, (2010) Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980), çev: Ahmet Fethi, İstanbul, Hil yayın.

AKIN, Bedii Faik, (2002) Matbuat, Basın derkeen... Medya, C. 3, Doğan Kitap, İstanbul.

AKIN, Fatih, (1999) “Türkiye’de Azınlık Politikaları (6/7 Eylül 1955 Olayları)”, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk ilkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

AKINCIOĞLU, Rüçhan, (2011) “Tarihe Düşülen Notlar-1”, Yasama Yılı Açılışlarında Cumhurbaşkanı’nın Konuşmaları-1 (1 Mart 1924- 14 Aralık 1987), Editör; Hasan Yılmaz, TBMM Basımevi, s.126-127.

AKŞİN, Sina, (1997) Ana Çizgileriyle Türkiye’nin Yakın Tarihi, II. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi.

AKŞİT, Yasemin, (2012) “Çok Partili sistemin İlk Dönemlerinde Basın ve Basın Özgürlüğü (1946-1954) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Gazetecilik Anabilim Dalı Gazetecilik Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

AKYÜZ, Kenan, (1969) Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri, Türkoloji Dergisi, C. II, S. 1, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, s.123.

ALBAYRAK, Mustafa, (2004) Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti(1946-1960), Ankara, Phoenix Yayınevi.

ALBAYRAK, Mustafa, (2005) “Türkiye’nin Orta Doğu Politikaları(1920-1960)”, Fırat Üniversitesi, Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Dergisi, Cilt: III, Sayı.2, Temmuz, s.26.

ALEMDAR, Mustafa Korkmaz, (1996) İletişim ve Tarih. Ankara, İmge Yayınevi.

ARCAYÜREK, Cüneyt, (1985) Arcayürek Açıklıyor-2 Yeni İktidar Yeni Dönem 1951-1954, 2. Basım, Ankara, Bilgi Yayınevi.

ARMAĞAN, Mustafa, (2010) “Menderes’in İlk işi Orduyu Temizlemek Olmuştu”, 21 Kasım, http://www.zaman.com.tr/mustafa-armagan/menderesin-ilk-isi-orduyu-temizlemek-olmustu_1055073.html.(Erişim Tarihi: 04.06.2014).

ARMAOĞLU, Fahir, (1988) Yirminci Yüzyıl Siyasi Tarihi(1914 – 1980), Ankara.

ARMAOĞLU, Fahir, (1990) 20. Yüzyıl Siyasî Tarihi, Alkım Yay., Ankara.

Asker, Ayşe (2013) Askeri Darbeye Doğru. Demokrat Parti’nin Tahkikat Komisyonu Girişimi, Ankara, İmge Yayınevi, s.271.

ASLAN, Zeki Mesud, (1953) “Müşterek Emniyetin Tesisi Bakımından Atlantik Camiasının Rolü”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, Sayı 1-4, s. 27.

ATAY, Falih Rıfki, “Beklediğimiz Mükâfat”, Ulus, 5 Mart 1945.

BAĞCI, Hüseyin, (1990) DP Dönemi Dış Politikası, Ankara.

BALKANLI, Remzi, (1950) Mukayeseli Basın ve Propaganda, Ankara.

BAYUR, Hikmet, “Küçük Marifetler ve Büyük İşler”, Kudret, 1 Ağustos 1950.

BELLİSAR, M. Feridun, “Bled Paktı ve İtalya”, Hürriyet, 16 Ağustos 1954.

BERELSON, Bernard, (1985) “Gazetesiz Kalmak Ne Demektir” Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş, III. Baskı, Ed. ve Çev. Ünsal Oskay Ankara, Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları, s.142.

BİLGİÇ, Sadettin, (1995) Türkiye’de Seçimler ve Seçim Kanunları, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

BİRAND, Mehmet, vd, (1991) Demirkırat, İstanbul, Doğan Kitap.

BORATAV, Korkut, (1998) Türkiye İktisat Tarihi 1908- 1985, İstanbul, Gerçek Yayınevi.

BÖLÜKBAŞI, D, (2005) Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı, 2.Baskı. İstanbul, Doğan Kitapçılık.

COŞAR, Ömer Sami, (1964) Milli Mücadele Basını, İstanbul.

ÇAVDAR, Tefik, (1984)“Demokrat Parti” Cumhuriyet Donemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:8, İstanbul, İletişim Yayınları, s.2060- 2075.

ÇAVDAR, Tefik, (1989) “Cumhuriyetin Başlangıcında Filizlenen Demokrasi ve “Takrir-i Sükûn” Yasası”, Birikim, Ağustos, sayı:4.

ÇETİNKAYA, Y. Doğan, (2002) “Hüseyin Cahit Yalçın”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce-3, Modernleşme ve Batıcılık içinde, cilt ed. Uygur Kocabaşoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul.

DİKİCİ, Ali, (2006) “İbadet Dilinin Türkçeleştirilmesi Bağlamında Türkçe Ezan ve Buna Gösterilen Tepkiler”, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, sayı:10.

EMRE, Ayşe Elif. (2002) “Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri: Ulus ve Zafer Gazeteleri Üzerine bir İnceleme”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. İstanbul. Sayı 13.

ERİM, Nihat, “Fikirler Billurlaşma Yolundadır”, Ulus, 12 Ağustos 1947.

EROĞUL, Cem, (2003) Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi, İstanbul, İmge Kitapevi Yayınları.

ERTUĞ, Refik, (1959) Basın Ve Yayın Hareketleri Tarihi, İstanbul, S. Garan Mat.

FENİK, Mümtaz Faik , “Halk Niçin DP’yi Tercih Etti”, Zafer, 19 Mayıs 1950.

FENİK, Mümtaz Faik, “Dünya Barışı Yine Tehlikede”, Zafer, 26 Haziran 1950.

FENİK, Mümtaz Faik, “Bırakınız Söylesinler! Bırakınız Yazsınlar!”, Zafer, 15 Temmuz 1950.

FENİK, Mümtaz Faik, “Kore’ye Gidecek Türk Askerleri Yolunuz Açık Olsun”, Zafer, 27 Temmuz 1950.

FENİK, Mümtaz Faik, “Yepyeni Bir Devre Giriyoruz”, Zafer, 18 Şubat 1952.

FENİK, Mümtaz Faik, “Balkan Askeri İttifakı”, Zafer, 8 Ağustos 1954.

GEVGİLİ, Ali, (1982) “Türkiye Basını” Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, c.1, İstanbul, İletişim Yayınları.

GÜRKAN, Nilgün, (1998) Türkiye’de Demokrasi’ye Geçişte Basın (1945-1950), İstanbul, İletişim yay.

GÜVEN, Dilek, (2009) 6-7 Eylül 1955 Olayları, İstanbul, İletişim Yayınları.

GÜVEN, Nilgün, (1998) Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945- 1950), İstanbul, İletişim Yayınları.

İNÖNÜ, İsmet, “Çetin Bir İmtihan” Ulus, 19 Eylül 1955.

İNÖNÜ, İsmet, “Uyandırma”, Ulus, 1 Haziran 1956.

İNÜĞUR, M. Nuri, (1978) Basın ve Yayın Tarihi, İstanbul, İİTA Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları.

İNÜĞUR, M. Nuri, (1982) Basın ve Yayın Tarihi, İstanbul, Çağlayan Yayınları.

İRVAN, Süleyman, (2000) “Demokrat Parti Döneminde Türkiye’de Basın Özgürlüğü.” İletişim, sayı: 7 s.31-32.

KABACALI, Alpay, (1987) “Milli Şef Döneminin Örtülü Sansürü”, Sayı:38, Tarih ve Toplum, Ocak, s.83.

KABACALI, Alpay,(1991) Demokrasinin, İnsan Haklarının, Özgür Basının Ödünsüz Savunucusu, İstanbul, Milliyet Sanat Dergisi. S. 271. Sıra 261, s.3-4.

KABACALI, Alpay, (1994) Türk Basınında Demokrasi, Ankara, Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.

KARACA, Emin, (1995) Milliyet Olayı, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.

KARACAN, Ali Naci, “Seçim Neticelerinden Alınacak Dersler”, Milliyet, 16 Mayıs 1950.

KARACAN, Ali Naci, “Arapça Ezan Meselesi”, Milliyet, 6 Haziran 1950.

KARACAN, Ali Naci, “Arapça Ezan” Milliyet, 7 Haziran 1950.

KARACAN, Ali Naci, “Üçüncü Bir Dünya Harbi mi?”, Milliyet, 29 Haziran 1950.

KARACAN, Ali Naci, “Türkiye’nin Emniyeti Meselesi”, Milliyet, 13 Haziran 1951.

KARAKUŞ, Emin, (1977) İşte Ankara, İstanbul, Hür Yayın ve Ticaret.

KARPAT, Kemal, (1967) Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul, İstanbul Matbaası.

KARPAT, Kemal H., (1996) Türk Demokrasi Tarihi, İstanbul, AFA Yayınları.

KAYA, Ayşe Elif, (2010) “Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri”, İstanbul, Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı 39. S. 95.

KOÇOĞLU, Yahya (2001) Azınlık Gençleri Anlatıyor. İstanbul: Metis Yayınları.

KOLOĞLU, Orhan, (1993) Türk Basını, Kuvay-ı Milliye’den Günümüze, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.

KOLOĞLU, Orhan, (2006) Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi. İstanbul, s.124.

KONYAR, Hürriyet, (1999) Ulus Gazetesi CHP ve Kemalist İlkeler, Bağlam Yayınları, İstanbul.

KÖKTENER, Aysun, (2004) Bir Gazetenin Tarihi: Cumhuriyet, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

KUYAKSİL, Ali, (1994) Türkiye’de Yönetimi Yeniden Düzenleme Çalışmaları Çok Partili Dönem: 1945–1963, İstanbul.

OKTAY, Ahmet, (1987) Toplumsal Değişme ve Basın, İstanbul, Bilim, Felsefe, Sanat Yayınları.

ORAL, Fuat Süreyya, (1973) Türk Basın Tarihi, Cilt II, Ankara, Sanayii Nefise Matbaası.

SANDER, Oral, (1969) Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965), Ankara.

SARINAY, Yusuf, (1998) Türkiye’nin Batı İttifakına Yönelişi ve Nato'ya Girişi (1930-1952), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

SAROL, Mükerrerem, (1983) Bilinmeyen Menderes C.1.II, İstanbul, Kervan Yay.

ŞAHİN, Hüseyin, (2006) Türkiye Ekonomisi (Tarihsel Gelişimi – Bugünkü Durumu), Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları.

ŞAPOLYO, Enver Behnan, (1971) Türk Gazeteciliği Tarihi Her yönüyle Basın, Ankara.

TEKİN, Yusuf ve Okutan, Çağatay (2011) Türk Siyasal Hayatı, Ankara, Orion Kitabevi.

TOKER, Metin, (1970) Tek Partiden Çok Partiye, İstanbul, Baha Matbaası.

TOPUZ, Hıfzı, (1996) 100 Soruda Türk Basın Tarihi, İstanbul, Gerçek Yay.

TOPUZ, Hıfzı, (2003) Türk Basın Tarihi, İstanbul, Remzi Yayınları.

TORUN, Esmâ, (2006) II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye’de Kültürel Değişimler, İç ve Dış Etkenler, (1945–1960), Antalya, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.

VARLIK, Ülkü, ÖREN, Banu, (2001) Seçim Sistemleri Ve Türkiye’de Seçimler, Der Yayınevi, İstanbul.

YALMAN, Ahmet Emin, (1997) Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim, Haz. E.S. Erdinç, II, İstanbul.

YERASİMOS, Stefanos, (1980) Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye, Bizans’tan 1971’e, 3. Baskı, Çev: Babür Kuzucu.

YÜCEL, Seniye, (1995) İktidar ve Basın Kartı, Ankara, ÇGD yayınları.

Çağla Kubilay, Demokrat Parti Döneminde Bir Baskı ve Denetim Mekanizması Olarak Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanımı: Ulus Örneği (1956-1960), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi – Sayı 39 – Ocak 2014, s.190.

“Mahemeye Verilen Gazeteci Sayısı Artıyor”, Cumhuriyet, 6 Eylül 1958.

"Meclis, Kuzey Atlantik Paktına İltihakımızı İttifakla Tasvip Etti", Milliyet, 19 Şubat 1952.

“Mecliste Fırtına Koptu”, Milliyet, 7 Haziran 1956.

“Muhalefete Karşı Sert Tedbirler Alınacak”, Milliyet, 11 Nisan 1956.

NİZAMOĞLU, Yüksel, (2012) “10 Temmuz İnkılabının Birinci Yıldönümünde Neyyir-i Hakikat Gazetesinin Yayınladığı Mecmua Üzerine”, Ankara, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi dergisi (OTAM), Sayı:30, Ankara, s.100.101.

ÖZACUN, Orhan, (1996) “Halkevlerinin Dramı”, Kebikeç, II/3.

ÖZTÜRK, Onur, (2007) “Demokrat Parti Dönemi Basın Rejimi ve Zafer Gazetesi (1957-1960) Ulus Gazetesi ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.84.

SİMAVİ, Sedat “Değişen Nöbet”, Hürriyet, 21 Mayıs 1950.

ŞİMŞEK, Halil, (2006) “6-7 Eylül Olayları”, Hacettepe üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 3, Ankara, s.191-193.

“Tezatlar...Tezatlar”, Zafer, 9 Haziran 1956.

TOKMAK, Mustafa, (2007) “Basın-İktidar İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti ve Ankara Radyosu”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

“Türk Gladio’su İçin Bazı İpuçları,” Tempo Dergisi, S. 24, 9-15 Haziran 1991.

ÜLMAN, A. Haluk, SANDER, Oral, (1972) “Türk Dış Politikasına Yön Veren Etkenler(1923-1968)”, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (SBF), Cilt: XXVII, Sayı.1, s.5.

YALÇIN, Hüseyin Cahit, “Atlantik Misakında Türkiye”, Ulus, 23 Şubat 1952.

YALÇIN, Hüseyin Cahit, “İmzalanan Misak,” Ulus, 2 Mart 1953.

YALÇIN, Hüseyin Cahit, “Son Olaylar” Ulus, 12 Eylül 1955.

YALÇIN, Hüseyin Cahit, “En Tehlikeli Cephe”, Ulus, 14 Eylül 1955.

YALÇIN, Hüseyin Cahit “Anormal Durum Devam Edemez”, Ulus, 6 Haziran 1956.

YALMAN, Ahmet Emin, “Siyasi Hayatımızın Bir Tahlili”, Vatan, 12 Temmuz 1945.

YILDIZ, Nuran, (1996) “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, AÜSBFD, Sayı:51, Ankara, s.2-3.

TBMM ZABIT CERİDELERİ KANUNLAR VE TUTANAK DERGİLERİ

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VII, c.24, Toplantı:3, Birleşim:64, 13 Haziran 1946.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:IX, c.1, Toplantı: olğ, Birleşim:23, 14 Temmuz 1950.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem:IX, c.1, Toplantı: Olğ, Birleşim:3, 29 Mayıs 1950.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: IX, c.1,Toplantı: Olğ, Birleşim: 9, 16 Haziran 1950.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: IX,c.23, Toplantı: 3, Birleşim: 96, 24 Haziran 1953.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: IX, c.29, Toplantı: 4, Birleşim: 60, 7 Mart 1954.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: IX, c.29, Toplantı: 4, Birleşim: 62, 9 Mart 1954.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: X, c.7, Toplantı: 1, Birleşim: 80, 12 Eylül 1955.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: X, c.12, Toplantı: 2, Birleşim: 74, 8 Haziran 1956.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem: X, c.12, Toplantı: 2, Birleşim: 74, 8 Haziran 1956.

TBMM Kanunlar Dergisi, Dönem: IX, c. 38, Kısım 1, s.848-853.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem IX, C.1, Toplantı: Olğ, Birleşim:3, 29 Mayıs 1950.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: IX, c.13, Toplantı:2, Birleşim: 41,18 Şubat 1952.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Yassıada Mahkemeleri, Fon Kodu: 010 09, Yer No:
411 1240 8.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Yassıada Mahkemeleri, Fon Kodu: 010 09, Yer No:
112 350 1 No'lu Belge.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Yassıada Mahkemeleri, Fon Kodu: 010 09, Yer No:
175 531 2 No'lu Belge.

GAZETELER

Akşam

Akşam Postası

Cumhuriyet

Hürriyet

İstanbul Ekspres

Milliyet

Ulus

Vatan

Zafer

